

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
FILOZOFIJAS UN ĒTIKAS NODAĻA

filosofijas maģistra studiju programmas

2.kursa students

Raimonds Šteins

Stud.apl.Nr. RS08245

**PATĪBAS UN KOMUNIKĀCIJAS ATTIECĪBAS KARLA
JASPERSA FILOSOFIJĀ
MAĢISTRA DARBS**

Darba zinātniskais vadītājs,

Asoc. Prof., Dr. phil.

Raivis Bičevskis

RĪGA 2016

Anotācija

Šis maģistra darbs ir filosofiski vēsturiskas ievirzes hermeneitisks pētījums par patības un komunikācijas savstarpējām korelācijām Karla Jaspersa filosofijā, kurā tiek pievērsta padziļināta uzmanība cilvēka tapšanas aspektam. Pētījuma ietvaros patība tiek skatīta kā dotums, ar tam piemītošu potencialitāti. Darba novitāte ir padziļināts skatījums patības īstenošanās procesā caur komunikāciju, kas tiek konfrontēts robežsituācijās. Attiecībā uz patības un komunikācijas problemātikas iespējamiem risinājumiem, tiek pievērsta uzmanība Karla Jaspersa filosofijai aktuāliem jautājumiem šifru, dēmoniskā un transcendences jēdzienu perspektīvā.

Atslēgvārdi: *patība, komunikācija, Karls Jasperss, robežsituācijas*

Annotation

This Master Thesis is philosophically oriented historical hermeneutic research on the subject of functionality of notion of such terms as self and communication correlation in Karl Jasper's philosophy, where the main idea is the comprehension of the creation of man. Within this research a self is conditioned as being given with its own potential. The novelty of this research is in the concern of self-implementation process solution by confrontation boundary situations. Particular attention will be given to Karl Jasper's actual philosophy problems such as concept of cipher, concept of demonic and transcendence.

Keywords: *a self, communication, Karl Jaspers, boundary situations.*

Vārdnīca

Izmantotie saīsinājumi:

FSI – Filosofijas un socioloģijas institūts

KR – Kirkegora referāts

LU – Latvijas Universitāte

PPK – Praktiskā prāta kritika

TPK – Tīrā prāta kritika

VFF – Vēstures un filosofijas fakultāte

Termini:

Absolūts – iecerēti un domājami augstākais īstenojums, ekvivalence tīrajai būtmei.

Aicinājums – apzinātas patības īstenojums.

Atvērtība [*Offentlichkeit*] – pasaules iesavināšana patībā.

Būtisks – apstākļa vārds, kas raksturo nozīmi būtībā.

Būtme, būtība – vācu valodas vārda *das Sein* tulkojums. Būtme attiecas gan uz dotu matēriju, gan būšanas apstākli. Būtība nozīmē būšanu.

Tābūtība [*sosein*] – noteikta skaidra būšana, patībai atbilstoša noteikta būtme.

Eksistence – iesavinātas matērijas dzīvošana.

Apzināta eksistence – Autora ieviešums sevis iepazīšanai, kritērijs - robežas apzināšanās.

Eksistenciālā komunikācija – saprašanās eksistenciālā jeb apzinātas eksistences līmenī.

„Es” – darbā tiek lietots 1.personvārds domājot sociāli pašapzinīgu, un tieši tādēji primāri sevi aptverošu būtni. Tāds, kuram atbilst kāds sabiedriska statuss.

Fantāzija – pieredzes atvedināšana uz sagaidēm.

Īstenība [*wirklichkeit*] – tīra un tieši tāpēc vēlama būtmes noskaņa.

Kaila šeitbūšana - patības sākotne tapšanā, izejas punkts, kas caur komunikāciju un eksistences izgaismojumā, patību īsteno apzinātai eksistencei.

Komunikācijas līmeņu iedalījums – kaila būtme (iekļaušanās kopīgajā); patiesa/objektīva (komunikācija); eksistenciāla komunikācija (transcendence/šifru atpazīšana) Tāds nepieciešams, lai maģistra darbā demonstrētu ceļu no kailas būtības līdz apzinātai eksistencei.

Appasaule – viss apkārt esošais un sadzīviskais. Dzīvotā, patiesā realitāte.

Cilvēk pasaule – sociāli saistīta, kvantitatīvi izpētāma teorētiski aprakstāma un tik tālu iepazīstama pasaule. Tajā iespējama gan transcendence, gan eksistenciāla komunikācija, taču ne obligāti. Tās ir kā iespējamības. Cilvēk pasaulē valda gan pareizība gan, pašbūtība, gan īstenības iespējamība.

Pašbūšana – sev zināma patstāvīga mērķtiecīga būšana/šeitbūtme.

Patība – Cilvēkam par mērķi pieņemot sevi, tā ir attīstāma, vingrināma un uzturama. Visa dotā tverošais; kā transcendences saprotošais un apzinātai eksistencei gatava [*eigenes dasein umgreifen*]; Objektīvets “Es.” Paš-apzināta būtība.

Patiesa un Īstena komunikācija – iekļauj un līdznes sevī patības tapšanu. Patiesa ir jebkura komunikācija, kas ir un kuru lieto ticot tai, vai vienalga ar kādiemcitiem mērķiem; tā funkcionē un notur ticamību kādiem kritērijiem. Īstena savukārt pastāv nāves kā kritērija priekšā. Jaspers patiesu „Es” komunikāciju sauc par objektīvu. Jāsaprot, ka lietišķu un aprakstāmu, kvantitatīvi izmērāmu.

Robežsituācija – situācija ar kuru saskaroties, cilvēks apjauš savas patības robežas: nāve, nejaušība, vaina un pasaules neuzticamība.

Svētlaime – būtības pilnība.

Šifri – Transcendences valoda, tās pilnīgojums. Šifri, kā metodisks jeb tehnisks termins savu nozīmi gūst eksistenciālā saskarsmē ar kaut ko cilvēkam negatīvu.

Transcendence – Atrašanās aiz izziņas un pieredzes robežām.

Veidme – potenciāla un skaidra īstenošanās iespējamība.

Vēsturiskums – Vēsturiski piedzīvotā kopsavilkums, zināmas atmiņas no cilvēk pasaules. Pieredzes un spriedumu avots.

SATURS

Anotācija.....	2
Annotation.....	2
Vārdnīca.....	3
Ievads.....	6
1. No prāta pie eksistences: Kants – Nīče – Jasperss.....	14
1.1. <i>Kants: praktiskais prāts un morāle</i>	14
1.2. <i>Nīče: pašbūtības un prāta elki</i>	17
1.3. <i>Jaspersa eksistences filosofija</i>	18
2. Komunikācijas un patības attiecību eksistenciālā hermeneitika.....	22
2.1. <i>Komunikācija filosofijā</i>	22
2.1.1. Komunikācija-patība.....	22
2.1.2. Nepietiekamības var-būtība.....	25
2.1.3. Eksistenciālās komunikācijas izgaismošana.....	27
2.1.3. Mīlestības noteiksme.....	28
2.1.5. Vienpatība.....	33
2.2. <i>Dēmoniskais</i>	38
2.2.1. Patība – ētoss – komunikācija.....	40
2.2.2. Izmisums – attaisnojums – spītība.....	42
2.2.3. Dēmoniskais – dievišķais – nopietnība.....	43
3. Robežsituācijas.....	45
3.1. <i>Eksistences noteiktība robežsituācijā</i>	48
3.1.1. Izcelsme.....	51
3.1.2. Robežsituācijas praksē.....	52
3.2. <i>Transcendences iespējamība un pamatojums</i>	56
3.3. <i>Šifru valoda</i>	58
Noslēgums.....	61
Literatūras saraksts.....	63

Ievads

Maģistra darbā “Patības un komunikācijas attiecības Karla Jaspersa filosofijā” tiek ietverti divi savstarpēji saistīti aspekti – komunikācija un patība, kuru attiecības tiek aplūkotas K. Jaspersa filosofijā, akcentējot iespējamo komunikācijas lomu patības tapšanā.

Darbā, lai raksturotu cilvēku dažādos komunikācijas līmeņos, tiek lietots vārds „patība”, kas Latvijas akadēmiskajā vidē pārsvarā tiek lietots psihoanalīzes kontekstā.¹ Ar terminu „patība” šajā darbā domāts vācu *das Selbst* un angļu valodā lietotais *a self*. „Patība” šī darba ietvaros lietota Jaspersa filosofijas kontekstā, balstoties uz piedāvāto „*Ich selbst*” (sk. jēdzienu lietojumu Jaspersa darba “Filosofija” II sējumā *Existenzerhellung*). Šajā darbā vārds „patība” (skat. Pielikums nr.1) lietots kā ikdienā funkcionējošs izziņas un pieredzes veidols, turklāt par mērķi pieņemot sevi un sevis tapšanu. Patība ir attīstāma, vingrināma un uzturama, un darbā domājama kā visa dotā tverošais, transcendenci izprotošais un apzinātai eksistencei gatavais. Šajā darbā patība ietver sevī zināmu objektivizāciju, jo tā ir kā katra paša tikai sev īsteni izzināms instruments pasaules uztveršanai un orientācijai tās apstākļos un notikumos. Termins „patība” šajā darbā attiecas arī uz dažkārt lietoto „būtība”, kas nozīmē subjektu, un ir klātesošs arī jebkurā citā personu apzīmējošā vārdā. “Būtība” vienmēr sevī iekļauj patību ar visu tās potencialitāti. Darba ietvaros secīgi tiek demonstrēts iespējamais cilvēka tapšanas ceļš, kas piedāvā cilvēka būtmi skatīt tās izaugsmes perspektīvā un līmeņos.

Komunikācijas filosofija ir 20. gs. novitāte, kas dažādās transformācijās nezaudē savu aktualitāti arī šodien. Jaspers ir viens no komunikācijas filosofijas aizsācējiem, par ko liecina viņa uzstādījums „cilvēks ir kopā ar citiem.”² K. Jaspersa interprets Tomass Fukss [*Thomas Fuchs*] savā lekcijā par Jaspersa filosofiju runā par vienotību īstenībā³, atzīmējot to, ka Jaspersa skatījumā cilvēks top komunikācijā. Šajā darbā par komunikāciju tiek saukta tieši Jaspersa filosofijā iestrādātā vairāku līmeņu un intensitāšu kopā būšana un komunicēšana. K. Jasperss komunikāciju skata kā būtisku faktoru patības tapšanā. Lai sasniegtu eksistenciālas

---

¹Tā veida „patība”, kura apskatīta šajā maģistra darbā, latviešu valodā ieviesusies pamatā līdz ar I. Šuvajeva un psihoanalīzes/Junga strauimi, kur tā ir *Selbst/Self*. Turpretim *Selbstsein* vairāk tiek lietots vācu ideālisma sakarībā (sal. ar Dītera Henriha grāmatu “*Denken und Selbstsein*” *Vorlesungen über Subjektivität*. Frankfurt am Main, 2007). Eksistences filosofija ir novietojama patstāvīgi starp ideālisma un psihoanalīzes terminoloģiju, lai arī Jaspersam nav viena noteikta un viennozīmīga “patības” jēdziena, jo pati patība viņu interesē dažādos tās aspektos, galvenokārt eksistences (būt-varēšanas) aspektā. Tieši šis būt-varēšanas un būtmes koncepts Jaspersa filosofijā ir šā maģistra darba rosinātājs.

²Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. Berlin:Springer-Verlag, 1973. S. 50.

³Lekcija pieejama tiešsaitē:

<<https://www.youtube.com/watch?v=5bVDdA5y918&index=1&list=PLKZk7dO-VJtkD5nCpiq8RwykXkTp-1V Rc>> (Skat.09.05.2016)

komunikācijas līmeni apzinātā eksistencē, Jaspersa filosofijā būtiskas ir objektīvās komunikācijas formas ikdienas dzīvē. Jaspersa skatītais cilvēks ir paredzēts sabiedriskai dzīvei un komunikācijai.

Jaspersa filosofijā patība savu izaugsmi piedzīvo caur komunikāciju savstarpējā mijiedarbībā. Abu šo aspektu attiecība arī ir šī darba vadmotīvs. Lai pieteiktu Jaspersa filosofiju, noteikti jāvērs uzmanība uz viņa zināšanām filosofijas vēsturē. Šeit noder skatījums uz filosofiju paša Jaspersa izpratnē un viņa piedāvāto ass laika koncepciju.⁴ Tas ir laiks, kurš pēc Jaspersa piedāvātās koncepcijas aizsācies ap 500 gadu pirms mūsu ēras un ilgst līdz pat mūsdienām. Šī laika aizsākumu Jasperss raksturo kā tādu, kurā parādījušies filosofi, un cilvēks vairs nav noslēgts sevī, bet gan ir atvērts jaunām iespējām. Būtisks Jaspersa raksturojums šim cilvēkam ir paļaušanās uz sevi, tātad, iezīmējas sava veida pašbūšana.

Maģistra darba mērķis ir apzināt patības un komunikācijas attiecību attīstību Jaspersa filosofijā, kas savstarpēju reakciju rezultātā rada telpu cilvēka patības realizācijai. Šī attīstība un formēšana ir svarīgs apzinātas eksistences katalizators un tās robežu apjausmes faktors. Abi aspekti Jaspersa filosofijā iekļauti nepārtrauktā izaugsmes iespējamībā, līdz ar ko arī cilvēks perspektīvā var tikt skatīts kā filosofējošs. Darba gaitā tiek skatīti Jaspersa filosofijā rodamie komunikācijas veidoli un iespējas, kuros patība no kailas būtības var piedzīvot iespējamu apzinātu eksistenci. Darba mērķis ir šo attīstību fiksēt un apstiprināt tās iespējamību Jaspersa filosofijā. Lai to īstenotu ir paredzēts demonstrēt patības tapšanas ceļu, atsaucoties uz Jaspersa filosofijā skatītu liberālu un brīvu cilvēku, kas atbilst Jaspersa pētniecības tradīcijai un izpratnei par to, kāds ir cilvēka tips, uz kuru attiecināma Jaspersa filosofija un tajā ietvertais patības, kā arī komunikācijas jautājums. Kurts Salamuns [*Kurt Salamun*], kas pētījis Jaspersa filosofijā skartās komunikācijas un patības attiecības, norāda to, ka filosofiskā ticība⁵ ir viens no centrālajiem kritērijiem cilvēkam Karla Jaspersa filosofijā, t.i., Jaspersam filosofēšana ir noteiktas apzinātas patstāvības sākums.⁶ Jasperss savā filosofijā iekļauj gan ētiskus, gan morālus aspektus savstarpējā komunikācijā, un patību caur komunikāciju virza kā gatavu transcendencei un apzinātai eksistencei, kas izdošanās gadījumā liecinātu par labvēlīgas dzīves iespējamību. Savas patības aptveršana pasaules kontekstā kopā ar citiem un patstāvība ir eksistences apzināšanās, kā sākotne cilvēkā esošā īstenošanai un sava aicinājuma piedzīvošanai.⁷ Viens no aktuālākajiem Jaspersa filosofijas pētniekiem un

⁴Jasperss, K. *Ievads filosofijā.*, tulk. I. Šuvajevs Rīga:Zvaigzne ABC, 2003. 97.lpp.

⁵Salamun, K. *Der philosophische Glaube als zentrale Komponente von Karl Jaspers' Menschenbild // KJ Studia Philosophica* vol.67, 2008. S.165.

⁶Jaspers, K. *Existenz philosophie. Drei vorlesungen gehalten am freien deutschen hochstift in Frankfurt A.M.* Berlin: Thormann&Goetsch, 1956. S. 80.

⁷Miron, R. *Karl Jaspers - From Selfhood to Being.* Amsterdam - NewYork, 2012. P. 106.

komentētājiem Hanss Zāners [*Hans Saner*], rakstot par brīvības un transcendences iespējamību, raksturo Jaspersa *cilvēku* sekojoši: „Šeit dotie morālie raksturlielumi ir piemītoši jēgpilnīgam un humāni-liberālam cilvēka tipam, un ikkatra patiesa pasaules aina tam neiestieg ideoloģiju un pasaules uzskatu sistēmās, jo citādi pašīstenošanās būtu apdraudēta.” [*Die hier her vorgehobenen moralischen Grundhaltungen sind bei Jaspers konstitutive Bestandteile der Lebensgesinnung eines humanistisch-liberalen Menschentyps, der jede Fixierung in die 'rationalen Gehäuse' von objektiven Weltbildern, Ideologien und Weltanschauungssystemen ablehnt, weil dadurch Möglichkeiten der freien, individuellen Selbstverwirklichung eingeschränkt werden.*]⁸

Šāda tipa cilvēks tiek pieņemts, kā tāds, kurš atbilst maģistra darbā izvērsto vai citādi pieminēto domu kontekstā, tādējādi Jaspersa filosofija šī darba nolūkam tiek izvēlēta kā patības un komunikācijas refleksiju pamatavots. Skaidrību par Jaspersa filosofiju un tās būtību. Saistošais eksistences filosofijā ir eksistenciālā uzskatītība un sakņošanās paša domātāja eksistencē. Taču rūpes par sevi, pašrūpes vienlaikus ir rūpes par pasauli. Šīs rūpes par pasauli, par nākamo pasauli aizvien spēcīgāk ieskanas Jaspersa pēckara darbos, kuros tiek rādīts kā prāts caurauž eksistenci, bet eksistence ir komunikatīva.”⁹

Lai realizētu darba mērķi maģistra darba autors izvēlas demonstrēt ieskatu laikā, kurā savas filosofa gaitas uzsāka Jasperss, izceļot tā laika filosofiskās idejas, kas ietekmējušas Jaspersa filosofijas veidošanos. Jasperss nemitīgi pilnveidojies un izcēlies ar vērienīgām zināšanām filosofijas vēsturē. Kā ietekmīgākie filosofi Jaspersa darbos apskatīti Imanuels Kants, Frīdrihs Niče un Serēns Kirkegors¹⁰, kuri, pēc autora domām, devuši ievirzi Jaspersa filosofijas veidošanā. Maģistra darbā iekļautās atsauces uz Kantu pamatojamas ar Jaspersa ievērojamu cieņu pret šo apgaismības domātāju.¹¹

Lai raksturotu Jaspersa filosofijas pamatu izcelsmi maģistra darbā, jo īpaši 1.nodaļas veidošanā, izmantoti sekojoši Kanta darbi: *Praktiskā prāta kritika* (Rīga: Zvaigzne, 1988), *Antropoloģija pragmatiskā skatījumā* [*Anthropologie in pragmatischer Hinsicht*] (Reclam, 2008), kā arī *Tikumu metafizikas pamatojums* [*Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*] (Reclam, 2012). Svarīgi atzīmēt, ka Jaspersa filosofijā izvērstā patības un pašdomāšanas tēma ir sastopama arī Kanta filosofijas skaidrojumos, piemēram, LU goda doktora lekciju izdevumā, Ofrīda Hefes darbā *Kants un pašdomāšana* (Rīga: LU FSI, 2011). Kants filosofijas vēsturē

---

⁸Saner, H. *Jahrbuch der Österreichischen Karl-Jaspers-Gesellschaft. Herausgegeben von Elisabeth Hybašek und Kurt Salamun*, Jahrgang 1 (1988) VWGÖ: Wien (Basel): Zur Dialektik von Einsamkeit und Kommunikation bei Karl Jaspers. S. 56.

⁹Jasperss, K. *Ievads filosofijā*. Tulk. un sastādījis Šuvajevs I. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003. 47. lpp.

¹⁰*Ibid.*, 53.-67.lpp.

¹¹*Ibid.*, 147. lpp.

zināms kā apgaismības laikmeta filosofis. Tā kā apgaismība saistāma arī ar pašdomāšanu un izziņas patstāvību, kas ir pietiekami svarīgi kritēriji Jaspersa filosofijas patības skaidrojumos, tāpēc arī maģistra darba izstrādei tika ņemtas vērā idejas, kas paustas rakstā *Kas ir apgaismība?* (Kentaurs XXI 1997 Nr.13). Par labu Kanta darbu izvēlei kalpo arī Kanta kā filosofa atstātais iespaids uz filosofijas vēsturi, jo īpaši pašdomāšanas, pašrūpes, transcendences un citu terminu lietošanā, kas daļēji sakrīt ar Jaspersa filosofijas darbos izmantotiem jēdzieniem.

Ņemot vērā Jaspersa interesi un atsauci uz Kirkegora filosofiju un teoloģiju, maģistra darbā izmantoti Sērena Kirkegora darbi un komentāri par viņa filosofiju. Jaspers savas filosofa dzīves laikā atkal un atkal pievērsies Kirkegora domas mantojumam¹², kurš Jaspersam bijis interesants tā filosofijā izspēlētās iekšējās rīcības dēļ, turklāt, Kirkegora filosofisko dzīvi un darbus pavadījusi nepārtraukta *teolģiska* spriedze. Kirkegora darbos rodamās tēzes par indivīdu un eksistenci ir saskatāmas arī Jaspersa patības un komunikācijas attiecībās, līdz ar ko tās ir iekļaujamas maģistra darba izstrādē. Maģistra darbā izmantots Serēna Kirkegora darbs *Slimība uz nāvi* (Rīga: Ad verbum, 2013), kas pārlicinoši paskaidro Jaspersa izmantoto *cilvēka* novietojumu starp mūžīgo un laicīgo un patību, kā savas dzīves sākotni. Turpinot ētikas un eksistenciālisma noteiksmes, ne tikai Jaspers Kirkegoru izcēlis kopā ar Nīči, kā „Laikmeta oriģinālos filosofus”¹³, bet arī mūsdienu ētikas pētījumos abi „izņēmumi”¹⁴ tiek iztirzāti sakrītīgu kritēriju dēļ, kas šeit, sasaucoties ar maģistra darba tēmu, būtu paškritika un īstenība, par ko ētosa aprisēs abi iekļaujas eksistenciālas ētikas nošķīrumā.¹⁵

Maģistra darbā izmantoti arī Frīriha Vilhelma Nīčes darbi, taču darba autoru Nīče interesē tikai un vienīgi kā domātājs, kurš neapšaubāmi sašķoba Kanta iestrādāto prāta varu un tā iespējas, apšaubā un izjautā visa pastāvošā īstenību. Jaspers Nīčes filosofijai veltījis arī vairākus no saviem darbiem, piemēram, *Nietzsche und das Christentum* (1953) un *Einführung in das Verständnis seiners Philosophierens* (1936). Nīčes visnotaļ asā māka izjautāt jebko, kas uzdodas par patiesu, lasāma darbā *Jenseits von Gut und Böse* (1886).

Lai gan Jaspers filosofijai pievērsies sākotnēji gandrīz kā vaļaspriekam, viņš drīz apjautis savu aicinājumu, proti, dzīvi saistīt ar filosofiju. Jaspersa biogrāfija un dzīvesziņa

---

¹²Jaspers ir runājis un rakstījis par Kirkegoru jau savas filosofiskās karjeras sākumā “Pasauluzskatu psiholoģijā” un turpinājis to darīt līdz pat mūža noslēguma refleksijām. Šīs domas ceļa liecības ir teksti "Kirkegors" (1951), "Kirkegoram – 100" (1955), "Kirkegors šodien" (1964).

¹³Jaspers, K. *Ievads filosofijā*. 148. lpp.

¹⁴*Ibid.*, 148. lpp.

¹⁵Bourke, J. V. *Existential and Phenomenological Ethics // History of Ethics Vol.2: Modern and Contemporary ethics*. Mount Jackson:Axios Press, 2008. P. 237-263.

demonstrē arī viņa filosofijā iekļauto godīgumu un skaudru īstenību. Jaspersa dzīve savā veidā liecina par sevis apzināšanos, ticību un no tā izrietošu dzīves skaidrību. Lai demonstrētu Jaspersa filosofijas veikumu un izaugsmes iespējamus motīvus darbā izmantoti arī Jaspersa pētnieku darbi, piemēram, Hansa Zānera grāmata *Jaspers* (1970), kas faktiski skaidro Jaspersa ceļu pie filosofijas, kā arī iespējami paskaidro Jaspersam interesējošo tēmu un ideju apsvērumus. Maģistra darba tēmā iekļautais lielums - Karla Jaspersa filosofija patības un komunikācijas attiecību prizmā – ir darba vienojošais mods, līdz ar to Jaspersa filosofija, ar no tās izrietošajām noteiksmēm un kritērijiem, darba ietvaros, apkopo un skaidro komunikāciju un patību.

Latvijas filosofiskajā vidē Jaspers nav kļuvis ļoti ievērojams un populārs, tāpēc literatūras avotu izvēle ir balstījusies uz pieejamajiem materiāliem, rakstiem un pētījumiem saistībā ar patības un komunikācijas problēmatiku. Kā viens no iemesliem, kādēļ Jaspersa filosofija Latvijā nav plaši pētīta, noteikti jāmin pavisam nelielais tulkojumu skaits latviešu valodā, proti, uz šo brīdi izdots tikai viens izdevums¹⁶, kurā sniegts ieskats Jaspersa filosofiskajos uzskatos, kā arī raksts *Par vēstures cilmi un mērķi*. (Izd.: Kentauri XXI, nr. 17, 1998.)

Pasaulē šī aina ir atšķirīga, un Jaspersa darbi ir ne vien pieejami un regulāri atkārtoti izdoti vācu valodas zemēs, bet arī tiek aprobēti angļu valodā. Vieni no cienītākajiem Jaspersa pētniekiem ir jau autobiogrāfijas sakarā minētais H.Zāners un Kurts Salamuns, kurš darbā *Grosse Denker: Karl Jaspers* (1985) secīgi skaidro Jaspersa filosofiju. Šajā darbā skatītā tēma nav iemantota no kāda konkrēta Jaspersa filosofijas darba, bet gan ir autora piedāvājums šo abu problemātiku apskatei un izvērtēšanai Jaspersa filosofijā, kurā ir atsevišķi darbi un nodaļas gan par patību, gan komunikāciju.

Jaspersa filosofija tiek uzskatīta par eksistenciālismu¹⁷ un viņa paša dzīvesgājums ir veidojis to kā sava ceļa izgaismojumu. Arī mūsdienās eksistenciālisms nezaudē savu aktualitāti pasaules filosofiskajā vidē. Par darbā skatītajiem jautājumiem rakstu krājumu *Jaspers Jahrbuch* (1988) izdevusi Austrijas Karla Jaspersa biedrība, kurā iekļauts kā H.Zānera raksts par vientulības un komunikācijas dialektiku, tā arī K. Salamuna ētisko komponentu izklāsts Jaspersa filosofijā, tādēļ arī šis rakstu krājums kalpojis kā literatūras avots maģistra darba izstrādē. Svarīgs sekundārās literatūras avots ir Fila Pīča grāmata *Death, 'Deathlessness' and Existenz in Karl Jaspers' Philosophy* (2008), kura aktualizē

---

¹⁶Grāmatā **Jaspers, K.** *Ievads filosofijā*. ir izdota sērijā „Mūsdienu domātāji” un tajā ir apkopotas K. Jaspersa 1950. gadā lasītu 12 radorunu apkopojums, dotās grāmatas ietvaros jāatzīmē par svarīgu arī I. Šuvajeva priekšvārdu „Eksistences izgaismojums.”

¹⁷**Jaspers, K.** *Ievads filosofijā*. 14. lpp. – kopumā grāmatas ievadā filosofis I.Šuvajevs iezīmē eksistences filosofijas specifisko novietojumu filosofijas vēsturē un vērš uzmanību uz Jaspersa pārdomām par filosofiju, norādot arī šajā maģistra darbā izvērsto motīvu: „Tebūšanā ir iespējama pašbūtne, taču tebušana vēl nav eksistence.” Šī darba gaitā tebušana tiek skatīta ar iespējamu izaugsmi līdz apzinātai eksistencei.

robežsituācijas, nāves kritisko pienesumu un Jaspersa Kanta filosofijā sastopamās antinomijas. Arī Šveices Jaspersa biedrība *Studia Philosophica* izdevusi rakstu krājumu, kas veltīts Jaspersa filosofijai - *Jahrbuch der Schweizerischen Philosophischen Gesellschaft* VOL. 67/2008. Dotā rakstu krājumā ir publicēti sekojoši raksti: *Thomas Rentsch: Transzendenz und Vernunft: Wielästsich ihr Verhältnis heute bestimmen?; Giuseppe Cantillo: Kierkegaard und die Existenz Philosophie von Karl Jaspers; Claudio Fiorillo: Die einende Grenze: Paradoxon, Kommunikation, Leid; Anton Hügli: Von der Subjektivität des Glaubens und der Objektivität des Wissens*, kā arī citi raksti.

Literatūras avotu analīzei jeb konsekventam Jaspersa filosofijas ideju izklāstam, darba iztirzājums tiek balstīts hermeneitiskā¹⁸ Jaspersa filosofijas lasījumā, tas ir, uzrādot Jaspersa filosofijā lasāmos pamatpavedienus, izvēloties un zināmā mērā ieviešot lasījuma pagrieziena punktus par labu maģistra darba tēmas iztirzāšanai. Darba pilnveidei tika izmantoti Velgas Vēveres raksti, kuros apspēlēta eksistences un komunikācijas tēma, konkrēti tieši Serēna Kirkegora kontekstā. Par šo tēmu pieejami un izmantoti šādi raksti: *KKK-Kirkegora komunikācijas koncepcijas* (1999), *Eksistence un komunikācija/Sērena Kirkegora filosofija* (2006) un *Sērens Kirkegors: būt un vēstīt* (2011). No 20. gadsimta un mūsdienu perspektīvas raugoties, Kirkegors (tāpat kā Jaspers) uzskatāms par eksistences filosofu; par ko varam pārliecināties ne vien balstoties uz Jaspersa pētījumu interesēm, bet arī mūsdienu filosofisko tradīciju. Jāpiemin arī Raivja Bičevska rakstu "Vilhelma ētika" izdevumā: *Kirkegora lasījumi* (2014). Katrā ziņā Latvijas filosofiskajā vidē komunikācija un patība pēdējā laikā ierasti tiek pētīta saistībā ar Kirkegoru, tāpēc maģistra darba 2.2 apakšnodaļa „Dēmoniskais” īpaši tiek akcentēta abu filosofu domu ciešā saistība. Jāuzsver, ka Jaspersa domāšana (ne tikai Kirkegora vai 20. gadsimta eksistences filosofijas sakarībā) ir bijis vairāku LU VFF aizstāvētu bakalaura un maģistra darbu galvenais temats.

Maģistra darba struktūra tiek veidota pamatojoties uz Jaspersa pierakstīto attieksmi pret filosofijas vēsturi. Jaspers savā filosofijā ļoti cienīgi izturas pret filosofijas vēsturi, turklāt ir arī izdevis vairākus darbus šajā nozarē, īpaši pievēršot uzmanību I.Kanta, F.Nīčes un S.Kirkegora pienesumam filosofijā. Ņemot vērā šos apstākļus, atbilstoši maģistra darba struktūrai izmantots arī I.Kanta, F.Nīčes un S.Kirkegora izstrādātais domas mantojums, bet tikai un vienīgi tik daudz, lai sekmētu darba izklāstu un demonstrētu laiku un apstākļus, kuri valda, Jaspersam uzsākot savu ceļu filosofijā.

Maģistra darba pirmā nodaļa ir īss raksturojums laikam, kurā Jaspers īsteno savu filosofiju. Tajā tiek raksturota vispārēja noskaņa un filosofijas tradīcijā valdošo kritēriju pieminēšana. Jaspers savas darbības laikā un nereti arī savos darbos komentējis un atsaucies

---

¹⁸Hermeneitika ir šajā darbā izmantots metodisks paņēmiens Jaspersa iztirzāto piedāvājumu interpretācijai.

gan uz Kantu, gan Nīči, kas jo skaidrāk pamato tieši šo filosofu izvēli par labu laikmeta raksturojumam. Kants filosofijā iespēlēja prāta noteiksmi, kas izvēršas zināmā cilvēka pašvarā un patstāvībā, kas Kanta gadījumā tiek skaidrota ar domājamo kategorisko imperatīvu. Jaspersa filosofija sasauca ar Kantu tieši pašvaras un pašbūšanas ziņā. Jaspers gan neizsakās tik spilgti par cilvēka varējumu kā Kants, taču piedāvā cilvēkam attīstīt un aptvert savu patību.

Otrās nodaļas domu gaita pārvietojas hermeneitiskā un eksistenciāli fenomenoloģiskā pieejā: interpretējot Jaspersa izteikumus un aprakstus, taču vienlaikus operējot ar patības deskripcijas modulācijām, kuras iegūtas pastāvīgos vērojumos. Šādas metodes pielietošana autora skatījumā ir visatbilstošākā Jaspersa eksistenciālisma iesavināšanai un ideju izsekošanai. Otrā nodaļa tiek virzīta kā posms cilvēka patības tapšanā un veltīta dažādām komunikatīvām situācijām objektīvā pasaulē, savukārt otrās nodaļas otrajā daļā tiek izskatīts Kirkegora pienesums Jaspersa filosofijā. Tiek apskatīts, t.s., Kirkegora referāts, kas ir atsevišķa apakšnodaļa vienā no svarīgākajiem Jaspersa darbiem *Psychologie der Weltanschauungen* (1919). Darba sadaļā 2.2 – Par dēmonisko – būs parādīta atbilde tam, ka bieži vien patiesas un objektīvi apstiprinātas lietas tomēr izrādās nepietiekamas un nopietnos dzīves satricinājumos sabrūk zem sava svara. Otrajā nodaļā tiek nosauktas pazīmes un iespējas eksistenciālās komunikācijas īstenošanai, kas ir augstāka patības īstenotība par patiesu, jeb objektīvu šeitbūšanu. Eksistenciālā komunikācija iespējama līdztekus apzinātai eksistencei, kas ir šī darba autora izvirzīts un šajā darbā atzīts kritērijs. Tas pamatojams ar apzinātas eksistences paaugstinātu kapacitāti saskarsmē ar robežsituācijām, kuras tiek sauktas par neizbēgamām un atšķiras vien ar to, kā cilvēks tās pieņem, cik gatava tam ir katra indivīda patība.

Trešā nodaļa veltīta jau 2. nodaļā izrietošajam – robežsituācijām un transcendencei, saglabājot Jaspersa filosofiskās iestrādnes. Darba trešā nodaļa saistāma ar Jaspersa filosofijas III sējumu *Metafizika [Metaphysik]*, kura izmantojums darbā ir noslēdzošs un drīzāk paskaidrojošs, nekā jaunu tēžu izvirzošs. Šī nodaļa ir noslēdzoša un secīgi izrietoša no pirmajām divām, kas kopumā demonstrē Jaspersa filosofijas struktūru un sakārtotību. Pirmā nodaļa demonstrē pasaulē doto, kas reizē ir arī Jaspersa filosofijas sākotne. Otrās nodaļas uzdevums ir pati filosofija kā izziņas process un tās tapšana, no kā izriet neaptveramība un mūžīga patības dimensija. Trešā nodaļa paredzēta, lai noslēgtu darbā izrietošos jautājumus, kuri rodas, noskaidrojot patības un komunikācijas aprises. Tiek izmantoti Jaspersa *Filosofijas* III sējumā izvērstie jautājumi par transcendenci un šifriem, kā iespēja apzinātai eksistencei. Nodaļā skatītas perspektīvas un iespējas apzinātai eksistencei, kas parāda, ka ar patiesību pasaule nebeidzas un ka aiz visa objektīvā vēl ir kas cits un ne vienmēr tik skaidrs. Darba

mērķis gan neparedz izvērst jautājumus, kas saistīti ar transcendenci vai šifriem, kā tikai tik daudz un tik intensīvi, lai paskaidrotu robežsituāciju iespējamo pozitīvo iespaidu uz cilvēka patību. Trešā jeb noslēdzošā nodaļa ir pirmo divu apkopojums, un secīgs Jaspersa filosofijas pamatmotīvu apkopojums.

1. No prāta pie eksistences: Kants – Nīče – Jaspers

Kopš tradicionālās metafizikas pretenziju ierobežojuma zināt dvēseli, pasauli un Dievu, Eiropas filosofijā vērojama dramatisks cīņa par cilvēku un cilvēka rīcības ētisku pamatojumu. Tad, kad filosofija kā metafizika vairs nespēj garantēt transcendentas pašbūtības izziņu (teorētiskā filosofija) un transcendentu rīcības pamatojumu (praktiskā filosofija), cilvēkam jāmeklē citi – imanenti – resursi sevis un savas rīcības motīvu izpratnē. K. Jaspersa patības un komunikācijas filosofija aizsākta Kanta filosofijas paškritikas telpā. Šajā “postmetafizikas” laikmetā Jaspersa pārdomas ir viens mēģinājums saglabāt imanentā saikni ar transcendentu, lai arī šī saikne būtu negativitātes pieredze transcendences izziņas neiespējamībā.

Jaunā “postmetafizisko” pamatojumu laikmeta sākumā metafizikas “sagrāvējs” Kants, kā par viņu izteicies M. Mendelsons, šo imanences, situāciju ir apzinājis un savā praktiskā prāta kritikā pūlējies ieskicēt cilvēka morāles ne-metafizisku (jeb neklasiski transformētu metafizisku) pamatojumu. Tomēr Kanta mācība par praktiskā prāta postulātiem ir liecība, ka šajā pamatojumā *prātam* joprojām ir atvēlēta izšķiroša loma. Tas gan vairs neietiecas sev transcendentā realitātē, taču pašpārbaudes ceļā iegūst skaidrību par sevi, un tajā balsta arī cilvēka rīcības principus. Tomēr aiziešanas no transcendences sekas ir vēsturē paliekošas: Kanta aizsāktā prāta vara un tā caurredzamība tiek apšaubīta. Prāts Nīče filosofijā tiek apšaubīts, un Kanta sakārtotais imanences lauks tiek ievilkts varasgribas spēlē. Nerodot transcendentu pamatojumu, imanence pārtop teritorijā “viņpus laba un ļauna.” Karla Jaspersa paaudze krasi izjūt Nīče parādītās pasaules praktisko īstenumu un bezcerīgumu kāda transcendentā mērķa nozīmē. Jaspersa filosofija ir mēģinājums domāt situācijā, kurā prāta loma (ne tikai teorētiskās, bet arī praktiskās filosofijas jomā) tikusi radikāli apšaubīta. Viņa jautājums par patību un tās rīcības pamatojumu izskan ne tikai postmetafiziskā, bet arī postracionālā domas konstelācijā.

1.1. Kants: praktiskais prāts un morāle

Kants par uzdevumu praktiskajā prāta kritikā (PPK) izvirza parādīt to, ka pastāv tīrs praktiskais prāts. Kanta filosofijā praktiskajam prātam atbilst dvēseles iekārotspēja.¹⁹ Apriorie principi ir arī šā prāta izpētes mērķis, t.i., šie principi PPK ir saistīti ar brīvību. Kants norāda uz transcendentālās brīvības iespējamību, risinot cēlonības un nenosacītā problēmu. Lai kaut ko tādu izvērstu, Kantam jāsamierinās tikai ar domājamo, nevis “objektīvo” realitāti, konsekventi ievērojot savas filosofiskās atziņas “Tīrā prāta kritikā”, kas nozīmē, ka nosacītā

---

¹⁹ **Kants, I.** *Spriestspējas kritika*. Tul. Kūlis, R. Rīga:Zvaigzne ABC, 2000.296. lpp.

jēdziens paliek vien kā problemātisks un domājams.

Brīvības jēdzienu Kants PPK piesaka kā tīrā prāta satvaru. Brīvība, praktiska spriešana un izvēle ir iespējamās tikai un vienīgi saiknē ar morālo likumu.²⁰ Kants morālā likuma zināšanu kā brīvības iespējamību pasniedz gana kategoriski. Vai tas ir pietiekami? Laikmeta kontekstu un apgaismības ideju attīstību pārļūkojot, jāsaka: pavisam noteikti: cilvēka iespējas ir uztveramas kā brīvas – kā izvēles, kas ir zināšanu vadītas, proti, apzinātas izvēles, kas kopumā ne visai aptveramo brīvību padara par praktisku un uz prātu attiecināmu iespēju.

Izziņas spēja attiecas uz brīvību. Patoss ir skaidrs, taču vai šie tīrā prāta spriedumi ir pietiekami kritiski izvērtējami, turklāt, kas varētu noteikt vai vismaz piedāvāt pietiekamības kritērijus? Kanta pētījumi praktiskā prāta laukā nenoliedzami vērsti uz vispārīgo, vienoto, kosmopolītisko.²¹ Šādā veidā pavisam noteikti izkristalizējas morāls likums, kas nosaka, ka ar prātu aptvertajam un praktiskajam, jābūt pieļaujamam kā vispārīgam. Kants konsekventi un nepiekāpīgi apgalvo, ka tas, kas katram ir savs, ir prāts, bet tāds, kas būtu labvēlīgā kopībā ar citiem, sev līdzīgiem. Kants PPK piedāvā likuma tīro formu kā prāta priekšstatu, kas apstiprina brīvību kā prāta produktu, un uz kā pamata izslēdzamas dažādas ar dabu saistītas cēlonības. Kantam tas nozīmē neatkarību no cēlonības, atstājot dabu un ar to saistītās parādības neiesaistītas morāles likumdošanā. Secinājums no šādas brīvības uzrādīšanas ir tāds, ka tā ir domājama transcendentālā nozīmē, un brīvā griba iegūst likumdevējas varu, proti, rodas no tīrajiem praktiskajiem likumiem, tāpat kā tīras sapratnes apziņa – no tīrajiem teorētiskajiem principiem.²²

Izkristalizējot šim darbam svarīgāko, jāsecina, ka tīrais prāts Kanta filosofijā ir praktisks un tādā veidā arī pielietojams, un dod cilvēkiem morālo likumu, kas ir būtiski svētlaimes²³ uzturēšanai par mērķi. Kanta *Tikumu metafizikā* morālais likums izvērsts, ieviešot kategorisko imperatīvu (KI), kas ir kritērijs vispār pieņemamajam.²⁴ Kanta piedāvājumā cilvēkam noteikti var piedēvēt tīru, nevis svētu gribu, ko filosofš pamato ar cilvēkam piemītošajiem afektiem. Darbā *Antropoloģija no pragmatiskā skatpunkta* Kants norāda uz afektiem un piedāvā iespēju katram pašam tos pārvarēt. Šādā veidā katra brīvība ir sava prāta varā.

Savu afektu pārvarēšana liecina par pašvaras klātbūtni²⁵, kas, savukārt, tuvina cilvēku apzinātai eksistencei Jaspersa filosofijā. Šāda cilvēka profils gribas kritērijos ir gluži kā

²⁰Kants, I. *Praktiskā prāta kritika*. Rīga: Zvaigzne, 1988. 59. lpp.

²¹Kants, I. *Kas ir apgaismība?* 15.-20.lpp.

²²Kants, I. *Praktiskā prāta kritika*. 58. lpp.

²³Kant, I. *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*. Stuttgart: Reclam, 2012. [395-396]

²⁴ *Ibid.*, [453-454]

²⁵Kant, I. *Anthropologie in pragmatischer Hinsicht*. Stuttgart: Reclam, 2008. [253-255]

Kirkegora sintētiskā būtne²⁶ – indivīds, kam sevi jāaptver pasaulē starp laicīgo un mūžīgo, jāmēro sevi ar maksimālu mērķtiecību, vienmēr paliekot cilvēkpasaulē. Ne velti transcendence jeb brīvības realizācija gan Kantam, gan Jaspersam ir augstvērtīga būšana: ja Kantam tā ir brīvība, kas pamatojas prāta varā, tad Jaspersam tā liecina par augstvērtīgu un apzinātu eksistenci.

Kanta filosofija piedāvā gribas autonomiju kā principu, kā pašvaru–pašbūšanu, jeb citiem vārdiem sakot, savas patības aptveršanu. Tomēr – vai vispār pastāv iespēja īstenot Kanta utopiskos kosmopolītiskos prātojumus? Vai tie nav kādā ziņā pielīdzināmi – idilliskas ieceres nozīmē – metafiziķa prātojumiem, kurus pats Kants atzinis par vīzijām? Šādu kritiku izsaka Kanta laikabiedrs un draugs J. G. Hāmanis (1730-1788)²⁷, norādot uz prāta pārlietu lielo nozīmi. Tie nebūt nav paša prātā pamatojami – vai prāts tik tiešām var sevi pārbaudīt, var veikt kritisku sevis pārbaudi? Vai šāda pārbaude un pašvara ir tikai varasgriba bez pamatojuma un bez leģitimitātes? Vai “domā pats!” aicinājumu izsaka kāds, kas nebūt nezina pats sevi un kura eksistence balstās citādajā, nezināmajā un prātam netveramajā?

Kas tad ir tas, kas pasauli dzen prāta varas struktūrās? Lai varētu sniegt atbildi uz šo jautājumu ir jāatsaucas uz apgaismību un notikumiem Eiropas jaunlaiku pasaulē: Amerikas atklāšana, franču revolūcija, dabas zinātņu uzplaukums – zināšanas iegūst aizvien pasaulīgāku atpazīstamību. Zinātniskas zināšanas tomēr vedušas pie brīvības nolieguma un apdraudējuma. Brīvības tiešs pretstats ir dabas mehānisms, kas ir parādību likuma apstiprinājums.

Kants gan uzskata, ka prāts ir neatkarīgs no visiem jutekliskajiem nosacījumiem, un šie nosacījumi, kā arī dažādas iegribas nevar pārvarēt prātu, kas rada morāles likumisku noteiksmi. Prāta vara sniedz mierinājumu dzīvē, jo tā rada iesaīdu, ka cilvēks zina un ka tam pašam ir vara pasaulē

Frīdriha Vilhelma Nīčes pārcilvēks un visu vērtību pārvērtēšana iezīmē jauno konstelāciju, kas veidojusies apšaubot Kanta aizstāvēto prāta autonomiju un tās lomu dzīves izvēlēs. Nīče vienā aspektā noteikti ir Kanta aizsāktās kritiskās filosofijas turpinātājs, atklājot aizvien jaunas ilūzijas, kurās līdz šim uzturējušies pat filosofi. Nīčes pastarpinājumā Karla Jaspersa paaudzei jālasa Kants no jauna – pamatīgi jāiedziļinās kritiskajā filosofijā laikmetā, kad prāta varas spozme vairs nav pašsaprotams filosofijas pamats.

---

²⁶Kirkegors, S. *Slimība uz nāvi*. Rīga: Ad verbum, 2013. 19. lpp.

²⁷ Svarīgi piebilst, ka Kanta TPK Hāmanis kritiski lasa darbā “Metakritikā” (1784), taču darbs tika publicēts tikai 1800.gadā, un Recenzijā par TPK (1781), kas tika publicēta tikai 1801. gadā.

1.2. Nīče: pašbūtības un prāta elki.

Kants kā galveno dzīves principu dzīves veduma ziņā piedāvā praktisko prātu, jo Kants ir pārliecināts par autonomo subjektu kā laimīgu, lai arī ar pienākumiem saistītu. Nīčes iesaiste filosofijā noārda visus tik skaidros un prātīgos principus. Nīčes skatījumā Kanta prāta principi ir neattaisnota ilūzija, kas eksistē vien sevis pašas uzturētā varasgribas iestudējumā.²⁸ Kants ir radījis veselu filosofijas laikmetu, kas ir nopietns vēsturisks posms ar paliekošu nozīmi arī mūsdienu pasaulē. Kanta darbība sasaucas ar apgaismības idejām Eiropā un lielo franču revolūciju, kā arī idejām par vispārīgi skaisto un pasaules pilsonību, t.i., Kants ar savu kritiskā prāta piedāvājumu ir aptvēris visai plašu pasaules lietu daļu.²⁹ Tas tiek radīts, ņemot par principu prātu un tā kritiku – to, ko cilvēks var izdomāt un patiesi zināt. Nīče atļaujas izjautāt šķietami skaidro un saprātīgo prāta lomu kā kritēriju un prasa, kas ir “izjautājamošais” mūsos? Ko nozīmē vēlme zināt, vai tikpat labi – vēlme nezināt? Cik svarīga ir pašbūtība un kā vērtā tā ir? Un – vai tā bija platoniski “pirms” cilvēka, un vai cilvēks piedzīvo sevi kaut kādās attiecībās ar to? Vai cilvēkam būtu jāpieņem atbildes un savi priekšstati kā patiesīgi, un kāds ir to nolūks, esot tik redzamiem un patiesiem?³⁰ Nīče izjautā apgaismības un prāta idejas, skatot šīs idejas kā aizspriedumus. Platons pašbūtības problēmu izklāsta „Faidonā”, vienlaikus raksturojot dvēseles ceļu pie pašbūtības.³¹ Vai metafizikā balstītās idejas nav vien priekšstatu un aplēšu konstelācija? Cik ļoti par patiesību atbildīga ir pati *griba* un vai tā visaugstvērtīgāko nepadara par īstenu pēc vajadzības? Kas īstenībā ir šī griba, kas nododas pašbūtībai?

Nīčem izdodas apšaubīt būtmes noteiksmes, radot nenoteiktības noskaņu, kurā dzīvo paaudzes līdz pat Jaspersam un eksistences filosofijas dažādiem izvērsumiem 20. gadsimta pirmajā pusē. Kanta idejas ir zaudējušas savu sākotnējo apgaismojošo spozmi un novitāti. Tikmēr Jaspers savā filosofijā neatsakās no apzinātām izvēlēm un prāta apsvērumiem. Arī viņam ir izdevies demonstrēt laimīga dzīves veduma iespējamību, veidojot to pēc katra paša izvēles. Šāds uzstādījums nesniedz recepti, taču mudina iepazīt sevi maksimāli labāko izvēļu izdarīšanai. Pasaules aina pirms Jaspersa pārdomām par patību ir sašķelta starp Kanta prāta varu un Nīčes nihilismu. Jaspersam izdodas atjaunot uzticību filosofijai, izceļot filosofijas vēsturiskos sasniegumus laikmetīgā saprotamībā.

Kas ir pasaule, kura, lepojoties ar cilvēcību, kļūst gaužām liekulīga? Nīče ir melu un

²⁸Nīče, F. V. *Par morāles ciltsrakstiem*. Rīga: Izdevniecība AGB, 2003.

²⁹Kanta ieguldījums filosofijas ideju vēsturē ir visaptverošs un plašs, sākot ar morāles principiem, un beidzot ar estētikas un ētikas nošķiršanu, proti, arī skaistā un labā nozīmju noteiksmi.

³⁰Nietzsche, F. *Jenseits von gut und boese*. Leipzig: Printed in Germany by Amazon Distribution, 2000. S. 6.

³¹*Ibid.*, S. 7.

ilūziju atmaskošanas meistars. Visizteiktākā un arī nozīmīgākā tendence cilvēkā ir meli sev. Par piemēru varam minēt ticību zināšanām. Iegūstot kādas jaunas zināšanas, cilvēkā ir tieksme tās personalizēt, kas apgrūtina ceļu pie pašbūtības, jo prāta atvērtība ir aizņemta ar pielāgotiem objektīviem informācijas kvantiem. Lieliska demonstrācija šim fenomenam ir zinātniskās paradigmas maiņa par planētas Zeme formu. Kants norāda ceļu uz patstāvīgu esamību caur kritēriju “prāts.” Nīče šo kritēriju asi noliedz, norādot uz cilvēka varasgribu.³² Zināšanas, pašbūtības un prāts nav vienīgais, kas ietekmē cilvēka pasaules ainu.

Karls Jaspers šo ainu pieņem un rod tajā arī savu aicinājumu aptvert cilvēka patības robežas starp prātu un prāta nekontrolējamo. Jaspers kā lielisks vērotājs gana kritiski pieiet Kanta un tāpat arī Nīčes apsvērumiem. Ja Kantam dzīves vešanas kritērijs bija prāts, un Nīčem šis kritērijs ir miris, pārvērties ilūzijā, tad Jaspers par kritēriju nosauc robežsituācijas, kurās cilvēks apjauš savas patības prāta un zināšanu robežas. Jaspersa eksistenciālo filosofiju caurauž konfrontācijas, kas ir piedzīvojamas ikdienā. Tās ir robežsituācijas, kurās notikumi cilvēka dzīvē kalpo kā pārbaudījums. Konfrontācijai nav jāklūst par ikdienas notikumu, taču tā ir pašvaras pazīme atbildēt par savām domām un darbiem. Jaspersa piedāvājums ir uzturēt apzinātas eksistences dzīvi – tādu, kas ir katra paša veidota.

1.3.Jaspersa eksistences filosofija

Jaspersa eksistenciālā filosofija vistiešākajā veidā iztirzā cilvēka patību un tās īstenojumu. Pasaulē iemestajam cilvēkam ir iespējas augt un mācīties, apgūt lietas pēc savas izvēles. Kas ir “lietas” un kas “izvēle” – tas šķiet esam pašsaprotams noteiktā pasaules ainā, taču, novēršoties no skaidri nosaucamās pasaules ainas, paveras neskaidra un bezgalīgi nezināma dimensija. Tēzes un pārdomas par īstenības neizzināmību un patības tapšanu Jaspers saskatījis gan Kanta, gan Nīčes, gan Kirkegora darbos. Balstoties uz Zānera sarakstīto biogrāfiju par Jaspersu, var apgalvot, ka jautājums, par to, kā cilvēks sevi rod pasaulē kopā ar citiem, Jaspersam risinās uzmanīgi sekojot savam aicinājumam – filosofēt.

Filosofijas vēsturnieks K. Salamuns Jaspersa filosofiju sauc par antidogmatisku domāšanu – tādu, kas sevī iekļauj praksi. Tā ir pašbūtības meklēšana, nevis pašbūtības turētāja jeb zinātāja noskaidrošana. Salamuns šo norāda kā būtisku iezīmi Jaspersa filosofiskajās refleksijās.³³ Ar šādu antidogmatikas patosu Jaspers filosofijā demonstrē praksi un dzīvesmākslu, nevis klūst par metafizikas meistarū. Tiesa, Jaspersa sākotnējā prakse tomēr

---

³²Nietzsche, F. *Jenseits von gut und Böse*. S. 9.

³³Salamun, K. *Karl Jaspers*. S. 25.

ir un paliek psiholoģija, kurā viņš savas zināšanas guvis gan Oldenburgā, gan Berlīnē. Karla Jaspersa pirmā prakse saistīta ar psihiatriju, taču, no šajā nozarē gūtajiem iespaidiem un pieredzes, viņš sava ceļa attīstību izvēlēja uzticēt filosofijai.³⁴

Filosofija Jaspersa piedāvājumā ir patības tapšanas prakse, taču tās būtību varētu saukt arī par nepārtrauktu pārliecināšanos par savu autentiskumu.³⁵ Šāds prakses īstenojums parādās ar tādiem būtiskiem terminiem kā "transcendence" un „eksistence”, kuri ir nepārtraukti klātesoši Jaspersa eksistences filosofijā un patības izgaismošanā. Līdz ar šo terminu piesaukšanu iezīmējas arī Jaspersa filosofijas viens no mērķiem – būtmes izpratne. Šī maģistra darba mērķis un uzdevums, sekojot Jaspersa piedāvātajām dimensijām, ir patības izgaismošana un tās realizācijas iespējas cilvēk pasaulē. Jasperss cilvēku skata kā galīgu būtni, kura savā dzīvē var saskarties ar principiāli neizprotamo. Vācu filosofs zināmā mērā pretstata indivīdu un vispārīgo. (To Jasperss pārņēmis no Kirgegora filosofijas idejām.) Tomēr Jasperss lūkojas uz indivīdu kā tādu, kurš nav aprobežots savā būtme, un tiecas saprast vispārīgo, kā arī rast savu vietu visu citu pasaulē. Jasperss šādu indivīda situāciju dēvē par antinomiju. Eksistence Jaspersam ir indivīda sevis pašizpratne – laiciskumā un vēsturiskumā balstīta būšana, kas tendēta atrasties savā būtībā apzinātā vispārīgumā. Starp šiem diviem poliēm – individuālo un vispārīgo – Jasperss redz patību, kas pati par sevi ir tapšanas procesā. To starpā pastāv iekšēja neaptverama nebeidzamība. Šādā veidā tiek gūta skaidrība par to, kur meklēt patību, taču tas vēl neatklāj domājamo kā īstenojamu.³⁶ Jaspersa filosofiju patības nosaukšanā un parakstā caurvij pretstatu motīvs – vispārīgais un individuālais. Jaspers norāda uz grūtībām cilvēkam nosaukt pašam sevi – cilvēks ne vienmēr zina, kas viņš ir. Šajā situācijā atbilde vienmēr būs individuāla, turpretim par vispārīgo Jaspers nosauc vispārcilvēcisko – to, kas iekļaujas pasaulē, kurā cilvēki spētu vienoties.³⁷ Citiem vārdiem sakot, Jaspersa redzeslokā ir gan kustība patības tapšanā, gan tās attiecības ar vispārīgo. Viņš visdrīzāk vēlas uzrādīt esamību, pavadīt cilvēku līdz tai – izgaismot patības tīrību un potenci, bet ne aprakstīt to kā objektu, par mērķi praktiskajiem ieteikumiem ievirzot patības apstiprināšanu tās transcendencei. Jasperss filosofiju demonstrē kā patības atslēgu, kas jāiegūst, iepazīstot pasauli, sākot ar sevi.

Svarīgi pievērst uzmanību tam, ka Jasperss neuzrāda kādas stingras metodes pielietojumu patības nosaukšanā un izgaismošanā, tā drīzāk ir praktiska saruna. Salamuns kā šādas filosofēšanas prakses piekritējus min gan Ludvigu Vītgenšteinu, gan Martinu Būberu.³⁸

---

³⁴Saner, H. *Jaspers*. S.151.

³⁵Salamun, K. *Karl Jaspers*. S. 30.

³⁶Jaspers, K. *Psychologie der Weltanschauungen*. Berlin: Springer, 1925. S. 380.

³⁷*Ibid.*, S. 380.-381.

³⁸Salamun, K. *Op.cit.* S.34.

Saruna nav piefiksējama ar protokolteikumu palīdzību, tā ir nepastarpināta patības intensitāte, kura – tieša vai netieša – izvēršas, lai nostiprinātu virzību uz savu mērķi. Šādi apstiprināma savas patības atpazīšana praktiskā ikdienas komunikatīvā procesā, kurā iesaistās citi un kurā “es” iesaistās citu sevis meklējumā.

Jasperss pievēršas arī Kanta piedāvātajai transcendencei brīvībā, izmantojot to kā līdzekli, lai apzinātos pašbūšanas iespējamās robežas.³⁹ Jasperss, demonstrējot zināmu pēctecību Kantam pieņem, ka subjekts nenostājas pretim dotajam, bet gan apzinās, ka tā ir būtme, nevis sevis paša apziņa. Šis pieņēmums ir Jaspersa eksistenciālās filosofijas vadmotīvs, kurā eksistence īstenojas ne tikai tajā, kas zina, bet arī tajā, kas nezina vai kādā citā veidā nav piederošs kolektīvai zemapziņai. Jaspersam būtme un pašapziņa vienmēr ir cieši saistīta un līdzās pastāvoša ar domāšanu un filosofiju, tāpēc varam uzskatīt, ka Kanta transcendence Jaspersa filosofijā iegūst ne vien teorētisku pienesumu, bet arī praktisku īstenojumu, pieļaujot filosofiju kā apzinātas būtmes praktizēšanas pamatu. Svarīgi piebilst, ka Jaspersa gadījumā par nozīmīgu atsevišķošanās iespēju aspektu jāmin domāšana kā sarunu ar sevi. Vēl neatbildēts jautājums paliek par to, kas ir Jaspersa filosofijas praktiskā un ikdienā sastopamā īstenība, taču atbilde uz to prasa zināmu piepūli un apziņas labvēlību. Lai ko tādu iegūtu un saprastu, ir nepieciešams daudz spēka ieguldīt praksē, kas liecina, ka iespēja sastapt īstenību pastāv ikvienam.

Jasperss no Kanta pārņemto transcendences motīvu izvērš vairākās pakāpēs. Kā pirmā jāmin transcendēšana filosofiskā pasaules aptveršanā, proti, objektīvu zināšanu transcendēšana.⁴⁰ Sevis apziņai jāskaras ar otru transcendēšanu sevis meklējumos eksistences izgaismošanā. Šāda esamību saskare savstarpēji apstiprina faktisko pasauli, ar visām tajā esošajām konsekvencēm, kuras izprotot, patība īsteno savu ceļu un demonstrē vienpatības iespējamību kā gatavību savas patības apzināšanai, kurā komunikācijai ir izšķiroša loma. Ar filosofisku noskaņu pasaulē gan var nepietikt īstenei patības tapšanai, taču to, savā patiesumā, var integrēt pašapziņas pasaulē.⁴¹ Jasperss attīsta transcendenci eksistences izgaismošanā, kā transcendentālās filosofijas izvēršanai nepieciešamu saistvielu. Visbeidzot, transcendence parādās metafizikas šifros, kuru iesavināšana saglabā pasaules un patības atvērtību.

Apkopojot pirmo nodaļu, jāsecina, ka Karls Jasperss saglabā Kanta filosofijas virzību uz patības morālo pamatu atklāšanu, taču nebalsta vairs patību tikai prāta konstrukcijā, bet jau pievēršas robežsituācijām, eksistences apzināšanās mirkļiem. Tādējādi Jasperss apliecina

---

³⁹Salamun, K. *Karl Jaspers*. S.36.-37.

⁴⁰*Ibid.*, S. 37.-38.

⁴¹*Ibid.*, S. 38.

Nīčes atstāto iespaidu uz viņa paaudzi, savukārt Nīče sagrauj pašsaprotamo atsauci uz prātu kā kritēriju, un pats nododas jaunu kritēriju meklēšanai. Jaspers arī dodas šajā ceļā, pievērsoties Serēna Kirkegora filosofijai.

2. Komunikācijas un patības attiecību eksistenciālā hermeneitika

2.1. Komunikācija filosofijā

Karla Jaspersa komunikācijas filosofijas centrālā ass ir izteikums: „Katrs pats ir tikai un vienīgi komunikācijā ar citiem.” [*„Auf die Fragen: warum ist Kommunikation?(...) ist eine begreifene Antwort möglich, wenn der Kern getroffen werden soll. Der Sinn des Satzes: ich bin nur in Kommunikation mit dem Anderen.”*]⁴² Otra cilvēka saprašana un darbība attiecībās ar otru apstiprina manu būtmes īstenojumu, t.i., cita saprašanā un darbībā pārliecinātos, ka esmu ceļā uz savu patību. Tomēr skaidrs arī tas, ka Jaspers šajā izteikumā runā par īpaša veida komunikāciju un arī „katrs pats”, kas komunicē, nav te izsmeloši aprakstīts, tāpēc šīs maģistra darba daļas galvenais uzdevums ir ieskicēt patības un komunikācijas jēdzienus Jaspersa filosofijā, vienlaikus koncentrējoties uz komunikācijas un patības attiecībām dažādās to formās. Šo uzdevumu risinājumi ļaus izdarīt secinājumus, kas vedīs pie darba galvenā mērķa: atklāt eksistenciālās komunikācijas lomu un vietu patības tapšanā.

Karls Jaspers ir viens no pirmajiem 20. gadsimta filosofiem, kas atvēlējis komunikācijas filosofijai nozīmīgu lomu. Paralēli dialoga filosofijas veidošanās prakses (Būbers, Grizebahs u.c.) un ilgi pirms Hābermāsa komunikatīvās darbības teorijas, viņš izvērs plašu komunikācijas veidu un to visdažādāko formu filosofiju. Tā tiešām ir komunikācijas filosofija, jo vācu domātājs uzsver to, ka ar psiholoģiskiem vai kādā sociālā teorijā balstītiem aprakstiem ir nepietiekami, lai izskaidrotu gan ikdienā sastopamo komunikāciju veidus, gan eksistenciālās komunikācijas gadījumus. Šī iemesla dēļ Jaspersa komunikācijas filosofiju varētu dēvēt par eksistenciālās komunikācijas un patības tapšanas fenomenoloģiju. Jaspersa filosofija biežāk ir uztverama kā patiess objektivitātes apraksts ar implicētu jautājumu par pietiekamību un izaugsmes piedāvājumu, izgaismotas eksistences veidā.

2.1.1. Komunikācija-patība

Lai nonāktu pie eksistenciālas komunikācijas apraksta, jāpievēršas Jaspersa filosofijas kopīgo dimensiju instalācijai, proti, vispirms pievēršoties naivai un neizjautājošai būtībai kopībā, kas ir gluži kā nepārtraukti uzsūcoša matērija un, kurā cilvēka sevis izpratne sasauca ar kolektīvo, apkārtesošo ļaužu noskaņām. Individuālā doma un dzīvesziņa, lai arī šķietami ir sevis producēta, tomēr, iespējams, ir apkārtesošo neapzināti sagatavota, un cilvēks, esot starp

---

⁴²Jaspers, K.. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 50.

citiem, domā un runā gluži tāpat kā pārējie. Kopumā šādu kolektīvu domas atvieglojumu⁴³ Jasperss dēvē par neapzinātību, un norāda, ka šādā veidā nenoris patiesa komunikācija. Neapzinātība šeit saprotama kā nepilnīga izziņas iespēju īstenošana. Cilvēks te ir pats kopībā, bet ne pats sev, kas būtu svarīgi patiesai komunikācijai.

No šīs neizjautātās kopības nepieciešams lēciens⁴⁴, lai vispār sāktu ceļu pie īstenas komunikācijas. Tas ir lēciens, kurā savu pašapziņu nākas pretnostatīt apkārtējās pasaules konstrukcijām un vienībām; lēciens, lai sasniegtu sākotnēji patiesai komunikācijai nepieciešamo patību. Tādā veidā panākama sākotnējā neatkarība jeb beznosacītība. Jaspersa piedāvātā lēcienā izkristalizējas un nostiprinās katra paša individuāls skatījums uz lietām un to kārtību. Tas saprotams kā spēja un apjausma savas šeitbūtnes potencialitātei vai pat aicinājumam, tas ir kā rezultāts, kuram noticēt un sakārtot dzīvi atbilstoši tam. Iepriekš vien nojaustais īstenojas un atklājas izaugsmes procesā: pirmkārt, rodas izpratne par to, ka sevis sapratne caur citu pastāv kopā ar „Es” mainīgumu.

Ikviens „Es” konstatējums ir ar mainīgu dabu. Otrkārt, rodas izpratne par to, ka sava patstāvīgā „Es” konstatācijai noder jebkura cita lietiskošana, proti, pārējie tiek uztverti kā līdzekļi, atbilstoši domātā „Es” īstenošanai. Citi nav līdzvērtīgi – tie tiek uztverti kā dabiski doti objekti. Šādas komunikācijas norisē pastāv cīņa par to, kurš ir komunikācijas noteicējs. Tā iespējama asimetriska komunikācija.⁴⁵ Šāda veida attiecības demonstrē neko citu, kā patiesu, bet ierobežotu būšanas izpausmi. Sava „Es” konstatēšana un noteikšana appasaulē ir lielisks solis pašrealizācijai, savai un tuvāko nodrošināšanai, taču tieši tas arī veido apjaušamu horizontu un savas pasaules struktūru. Lai vai cik pietiekama šāda pasaule nešķistu, tā nav gluži īsteni realizēta, tā drīzāk ir piepildīta ar nosacījumiem un uzbriedusi to drošībā.

No šāda skatpunkta raugoties, komunikācija tiek tvērtā lietiski un identiski ar pārējiem. Katrs ir satvara nesējs (iespējamais komunikācijas noteicējs), un katrā veidojas individuālais – kam tumsonība, kam gara intereses. Šādā, cilvēk pasaulē ierastā veidā, skaidrību par lietām vai procesiem un mērķtiecīgu rīcības efektu panāk katrs pats un ne vienmēr caur skaidri pamatojamiem nolūkiem, bet gan paceļot savu patību jēdzīgā pasaules skatījuma līmenī. Tā īstenojas saturīga komunikācija. Šādā veidā īstenojas racionālu apsvērumu virzīta kopā būšana, saglabājas gan eksistences iespējamība, gan gatavība eksistenciālai komunikācijai. Taču tādējādi tomēr izpaliek pašidentificēšanās, jo lai arī daloties kopīgā sarunā vai darbībā, notiek komunikācija, kurā tiek piepildītas noteiktas patības struktūras, tās piepildās, aprobējot apkārtesošās un apkārtējo paustās idejas un pasaules noteiksmes, taču tas ir sapratnes

---

⁴³*Ibid.*, S.51.

⁴⁴**Jaspers, K.** *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 51.

⁴⁵*Ibid.*, S. 52.

tuvinājums citiem, ne sev pašam un pašizpratnei. Procesā gūtais veido pieredzi un nāk tikai par labu sava aicinājuma adekvātai noskaidrošanai. Sevis paša konstatācija šeit izriet no attiecībām ar citiem, un šādā ikdienišķas komunikācijas līmenī cilvēks visdrīzāk saglabā patiesu sevis apzināšanos caur pienākumiem, tiesībām un sociāliem statusiem, taču saglabā risku robežsituāciju gadījumā piedzīvot pat ļoti nepatīkamus un eksistenciāli smagus brīžus.

Šādi Jaspersa filosofija vēsta par cita komunikācijas līmeņa iespējamību, kuru, tiesa gan, vēl nevar atzīt par īstu eksistenciālu komunikāciju, lai gan lēcienā no vienkāršas kopības ar citiem pie saturiski lietiskas, mērķtiecīgas, uz lietām un norisēm vērstas komunikācijas, ir sācies tās transformācijas ceļš. Sociālās attiecībās patības izejas pozīcija ir zināmā mērā noenkurota, īstenojot kāda konkrēta veida komunikāciju. Tā īstenojas trīs saistītos veidos⁴⁶, starp kuriem tomēr pastāv pārejas, jeb drīzāk cēlonīga saistība, jo tie veidojas secīgi viens uz otra – (1) primitīva kopība, (2) mērķtiecīgs lietišķums un (3) racionalitāte. Šajos komunikācijas veidos īstenojas komunikatīva veseluma ideja, kas tomēr neīsteno tīru patību, taču liecina par īstenības un eksistenciālas komunikācijas iespējamību. Sociāli piepildītās pašbūtības un lietiskojumi var kalpot kā medijs, kā liecība izaugsmei, un tādās attiecībās cilvēks saglabā arī lietu pārejamības iespaidu. Svarīgākais, ar mērķi svētlaieme, ir apzināšanās, ka sociālās atzinības nav pilnas laimes nodrošinājums un, lai arī var radīt pietiekamības iespaidu, nepasargā no neizbēgamām robežsituācijām un to iespējamiem satricinājumiem.

Jaspersa filosofijā svarīgi ir tas, ka jau katrā no šiem komunikācijas veidiem ir sasniedzamas robežas, kas norāda un artikulē eksistenciālās komunikācijas virzienu, lai arī vēl neatsedz to. Naivā substancionālā kopībā ir domājams „Es”, kas ir sasniedzamā robeža, tāpat arī aktīvā šāda ‘Es’ pārstāvošā virzība. Šādi atklājas zināmas būtmes robežas un aktualizējas eksistenciālas komunikācijas gan iespējamība, gan tās pienesums, par mērķi izvirzot svētlaimīgu sadzīvi. Tiek uzrādīts ideāls, kas nav atkarīgs no iepriekšminētās dažādo patību tuvināšanās lietiskā vai racionāli vadītā un organizētā komunikācijā. Eksistence ir robeža, pie kuras apstājas naiva kopība vai lietiska, racionāla komunikācija. Eksistence gulst vien sev atbilstošā sākotnībā. Tā, pretstatā objektīvajām komunikācijām, ir gūstama tikai pieredzējumā, nevis redzējumā. Cilvēks ir dalīgs tajā ar visu savu būtmi un ne tikai ar šeitbūšanu, kurā ir vienmēr, jau kopā ar citiem, vai vispārzināmām un īstenojamām formācijām, saturiski komunicējot ar citiem par objektīvām lietām vai procesiem.

---

⁴⁶Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 54.

2.1.2. Nepietiekamības var-būtība

Svarīgi ir atzīmēt, ka kaut kādu piepildījumu vai īstenojumu var gūt ikvienā komunikācijā, bet ne absolūtu patību. Saskaroties ar komunikācijas situāciju robežām, pastāv liela iespēja saskarties ar nepietiekamībām eksistencē. Tas norāda, ka tā vēl nav eksistenciālai komunikācijai gatava patība, un jebkas ārpus sociāli apzinātā vai mācītā ir biedējoši trauksmais. Tas ir jau minētais transformācijas ceļš kailajai būtmei kā ideālā veseluma funkcijai, kas tomēr ir tikai rakstura, nevis paša īstenojums. Nepietiekamība tomēr ir un paliek, kā iespējams pavērsiens uz eksistenci un filosofiju, kas rauga to izgaismot. Eksistences izgaismošana sākas ar nepietiekamības pieredzi objektīvā komunikācijā. Šī nepietiekamība ir izejas pozīcija filosofiskai refleksijai, kurā „Es” ir pats caur ikvienu nepastarpināto „citu.”

Tādējādi Jasperss izvērš nepietiekamību komunikācijā vispārīgi, kā būtmes tradējumu. Kā pašapzinīgais vispār, subjekts ir gatavs būt, bet tikai kopā ar citiem.⁴⁷ Jaspersa komunikāciju konceptā eksistenciāla komunikācija pastāv starp diviem cilvēkiem, neizvēršot un neattiecinot komunikāciju uz lietām vai mistiskām būtnēm. Kopumā komunikāciju varam skatīt kā lietišķu un objektivizējamu nodarbi. „Es” veidojas kā atpazīstams citiem, tas pastāv un īstenojas savā patībā. Lai arī cilvēks var sevī izspēlēt vispārpiemērojamības jeb paškomunikāciju, tomēr paliekot tajās, viņš reizē paliek arī ikkatrības sfērā kā medijs un kā sev nepiederošais, tādejādi faktiskā būtība pastāv tikai caur iedarbi ar citiem. Cilvēks tā nekad nav īsti viens un paliek pasaulīgā tradējumā⁴⁸, līdz ar to būtmes robežsituācija ir domājama un pat pieredzama, taču absolūta izolētība Jaspersa filosofijā ir un paliek tikai domājama nevis faktiski iespējama, ko Jasperss paskaidro ar to, ka kurlmēmie, izmantojot zīmju valodu⁴⁹, komunicējot gūst pieeju pasaulīgumam. Tātad pasaulīgais ir svarīgs faktors komunikācijā, tomēr cilvēks nav nedzīvs priekšmets un tāpēc var ciest no pasaulīguma pārmērīguma, taču, pieņemot sevi, viņš kļūst patstāvīgs, kas pieļauj spēju regulēt un šķirot pasaulīguma nastu, kas ir pietiekami svarīga pašregulācijas un kontroles pazīme.

Atsavinoties no iesaistes komunikatīvā formācijā, pastāv iespēja izjust nepietiekamību sevī pašā. Tas, savukārt, rada nepietiekamību attiecīgajā komunikācijā. Tas ir lēciena, savpatnības rezultāts – pastiprinājums notikumam caur sevis pretnostatīšanu, jeb lietas objektīva aptveršana. Tādi gadījumi visbiežāk varētu rasties dažādu tradīciju un ieradumu dēļ, proti, kādai personai nonākot svešā vidē, kurā valda citas tradīcijas un tikumi, ir jāiepazīst jaunā vide un jāpieņem, ka viņas iepriekšējā pieredze varētu arī būt tai neatbilstoša. Tas var

---

⁴⁷Salamun, K.. *Karl Jaspers*. S. 85.

⁴⁸Jaspers, K., *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 56.

⁴⁹*Ibid.*, S. 56.

radīt pārpratumus, taču svarīgākais, ka tādā veidā domājama iespējama saskarsme ar lietiskiem trūkumiem, tādējādi jāpieņem, ka absolūti patiesais izriet no katra paša tam piešķirtās nozīmes. Sevi var mīlēt, mīlot citus, tāpat savu patību var apzināt, apzinot citus. Jasperss pievērš uzmanību iespējai⁵⁰ pašpastāvēt un vadīt savu dzīvesziņu. Ar šādu mudinājumu brīvība kļūst par izjautājamu lielumu, jo iespēja būt pašam izvēršas par iekšēju cīņu vai vismaz zināmu spriedzi. Saspringums rodas tieši saskarsmē ar citiem un savu „Es” meklējot. „Es” nevar būt tikai pats „uz savu roku”, ir nepieciešams pārējo gribēts atbalsts. Lai īstenotu komunikāciju, nepieciešama pretdarbība jeb analogiska pretnostatīšana. Tikai kopā var panākt to, kas ir individuāli iecerēts, tāpēc kopā būšanas norise var sniegt gan prieku, gan mierinājumu, un tās izbeigšanās ir katra paša atbildība. Savstarpējās komunikācijas atvērtība parādās tieši caur spēju būt pašam, bez pienākuma sloga. Ikdienā cilvēki uztur objektīvu saskarsmi, un līdz ar to iezīmē realitāti ar komunikācijas noteiktām robežām. Katrs zaudējums vai atteikums šajā realitātē var izpausties kā savas daļas zaudējuma iespaids. Paliemoša zaudējuma sajūta iezīmē ārpuslaiciskumu un ir pazīme nevis pašbūšanai, bet gan izgaismotai eksistencei, proti, cilvēkam ir iespēja aptvert lietu un sev svarīgo sociālu konstrukciju pārejošu dabu, pieļaujot turpinājumu, arī tām beidzoties. Persona ir spiesta pieļaut, ka ne viss ir mūžīgs. Šāda pieredze tuvina eksistenciālai komunikācijai.

Robežsituācijas pieredze, kā sadzīvē pieredzamas šausmas, uzrāda patības nepietiekamību, kas piedzīvota, rosina eksistenciālu komunikāciju, vedina to iesavināt, visdrīzāk pat katram pašam to nemanot. Tā ir atvērtības un gatavības kopīstenošanās, bet, lai panāktu priekšzīmīgu un iecerētu saskaņu, ir jāveic sevis īstenošanas ceļš. Rosība objektīvā un patiesā komunikācijā, nojaušot apzinātas eksistences iespēju ir gluži kā lēciens, kurš demonstrē pašapzinīgu un mērķtiecīgu savas patības nostiprināšanu.⁵¹ Jaspersa piedāvājumā tā ir filosofēšana, aktīva un izzinoša sevis pieredzēšana appasaulē.

Jaspersa filosofija izjautājoši noskaidro eksistenciālo komunikāciju, tādējādi raksturojot to kā nepiespiestu un vienotu ar tās objektīvu un spraigu vēstījumu.⁵² Jāpieņem, ka katrs meklē fiziskās pasaules patieso komunikāciju un draudzību, tāpat arī ikvienam tāda ir vajadzīga, citādi birst patmīlība, kas gremdē nepatiesumā. Pasaules faktiskajiem lielumiem ir jākalpo kā medijiem, un tie nedrīkst būt nosacījumi, turklāt arī centieni noteikt eksistenci mazina pašpietiekamību. Cilvēks Jaspersa filosofijā ir kustībā, nemitīgā sevis iepazīšanā, savas patības stiprināšanu pieņemot par mērķi, kurā objektīvi pasaulīgi lielumi var kalpot par

---

⁵⁰Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 56.

⁵¹Peach, F. *Death, Dethlessness and Existenz*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008. Pp. 43.-44.

⁵²Rodrigues, C. *Communication in Theory and the Problem of Communication according to Karl Jaspers*. Pp. 10.-11.

līdzekli taču ne mērķi. Eksistenciālais Jaspersam atrodas ārpus objektīvā⁵³, taču komunikācija kā neobjektīvs veselums ir nejēdzīga, kas lieku reizi pamato ikdienišķas komunikācijas un vispārējas saskarsmes nozīmīgumu. Eksistence izceļas komunikācijā, un tā ir tik auglīga, cik tā ir katra paša brīvība un atbildība. Katrs pats var izvērtēt komunikāciju, nosaukt to un rūpēties par tās izaugsmi. Sarautā un neīstenotā komunikācijā cilvēks var ieslīgt vientulībā, taču caurlaužot to, panākt sava komunikācijas partnera patību un vienoties patiesā eksistenciālas komunikācijas garā, kas būtu apzinātas eksistences būtība, proti, būtme ārpus sociālo lomu objektīvajām noteiksmēm. Eksistenciālās komunikācijas sasniegšanu šeit, respektējot procesu līdz gatavībai, nosacīti varam apzīmēt ar jau ierasto lēcienu. Ne katru var sasniegt ar šo pašapziņas pretnostatīšanu⁵⁴, bet lēciens līdz nes atbildību par to, jo komunikācijai nepieciešamā objektivizācija ir gana spalga, kamēr no tās izvēršas, varens un patības stiprināšanai būtisks, komunikatīvs plašums.

2.1.3. Eksistenciālās komunikācijas izgaismošana

Lai nezaudētu īstenumu tradējumu leknajā augsnē, Jaspers filosofēšanu demonstrē kā brīvību izgaismojošu noteiksmi.⁵⁵ Tas ir jau ierastais process, kura attīstībā viens noslēdzams posms iezīmē savu robežu, turklāt, jau laicīgi, izgaismojot nākamo, tādējādi izgaismošana nodrošina īsteni atbilstoša komunikācijas veida izvēli. Komunikācijas saiknei primāri jānotiek no sevis sevī un saglabājot īsteno, tāpat raugot neieslīgt galējībās – universālismā vai solipsismā.⁵⁶ Turpmāk tekstā tiks apskatītas Jaspersa piedāvātās eksistenciālās komunikācijas noteiksmes un nosacījumi. Jaspers filosofijā ir aprakstošs un norāda uz katra paša iespējām. Lai arī jebkura noteiksme un skaidrojums pieļauj moralizēšanu, tomēr kopumā tie visskaidrāk izskatās un paliek, kā piedāvājums. To var saukt arī par naratīvu, kas skaidri atgādina par to, ka katram ir piederоšs savs.

Esot komunikācijā ar citiem, ir būtiski saglabāt atvērtību.⁵⁷ Cilvēks īsteno sevi psiholoģisku un empīrisku dotumu pavadībā. Atvērtam un tolerantam Jaspersa gadījumā nozīmē būt ar potenciālu īstenā izaugsmes īstenošanā. Tāpat arī atvērtība ļauj apzināties situāciju robežas un sevi tajās. Eksistences rosināta griba būt atvērtam, uzrāda arī skaidras dzīvespasaulē noteiksmes un tātūšanas veidmes, kas ļauj izvairīties no iestāvēšanās un izvēlēties sev tīkamo. Atvērtība pilnībā ievēl komunikācijas iespējamībā, un atklātība un

⁵³Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*.S. 60.

⁵⁴Ar pašapziņas pretnostatīšanu tiek saprasta, intersubjektīva komunikācija ar otru, jeb citu.

⁵⁵Jaspers, K. *Op.cit.* S. 60.

⁵⁶*Ibid.*, S .61.

⁵⁷Atbilst Jaspersa filosofijā izmantotajam vācu valodas terminam *offentlichkeit*.

patiesums pasargā no maskētas viltus patības, kas nešaubīgi ir arī laiks atzīt savu īsteno patību, atsakoties no empīriskiem un kvantitatīviem uzslāņojumiem. Atvērtībai jānorit sabiedrībā, pieņemot sevi kā pilnvērtīgu tās daļu. Šeit Jaspers norāda uz to, ka tā ir katra paša cīņa, ko caurstrāvo mīlestība.⁵⁸

2.1.3. Mīlestības noteiksme

Eksistenciālā komunikācija galu galā ir mīla, kas nav vienaldzīga un akla. Šo mīlu Jaspers raksturo kā meklējošu un tādu⁵⁹, kas tiecas komunicēt ar citiem eksistenciālā gaismā. Eksistences meklējumos, lai arī uzturot atvērtību komunikācijai, katrs tomēr ir un paliek ar sevi. Tas arī ir šīs cīņas un mīlas lauks vienlaicīgi – būt ar sevi, lai būtu citiem. Tā ir neapreķināma cīņa, kura noris eksistencē, nosakot visu kā līdzekli un nodrošinot pilnīgu notikuma caurredzamību. Eksistenciālās komunikācijas gaismā visas cilvēciskās kvalitātes var kalpot par līdzekli, turklāt pārspīlēts spēks vai pārgudrība var iznīdēt pašu eksistences izgaismošanos.⁶⁰

Cīņa izvēršas katram sev pašam, un citiem tā nav redzama un objektīva. Tā ir cīņa par īstenību, tas ir solis aiz pašbūtības satvariem, tas ir kaut kas viņpus laba un ļauna. Tā nav gluži ikdiena un laimīga skaidrība. Lai to īstenotu, nepieciešama ticība un sevis mīlestība ar pamatīgu uzticēšanos. Atslēga vai pat atbilde ir tajā, cik ļoti un skaidri katrs pats pazīst sevi, cik noteikts vai nenoteikts ir zināšanu krājums pirms patstāvīgu lēmumu pieņemšanas, jo paveroties uz pasauli cilvēks to var mērot, salīdzināt un pielāgot, taču apjaušot, ka visas labākās lietas ir ar tikai sev skaidriem un drošiem kritērijiem, noskaidrojas vien appasaules kustīgā un nepatstāvīgā daba. Tādā kareivīgā komunikācijas propedeutikā patiesumam ir iespēja īstenoties, reizē atpazīstot un neitralizējot maldinošas un izolējošas psiholoģiskas dziņas. Patībai īstenojoties pasaulē, tā var sastapt kādu citu tikai komunikācijā caur mediju. Ja patību komunikācija norit ar vēlmi nepastarpināti kontaktēties, tas var novest pie tīrām simpātijām vai antipātijām, turpretim nepastarpinātība⁶¹ ir nepārredzama un bīstama komunikācijas zona, kurā atrodies nepieciešams komunikācijas saturs, citādi kontakts ir komunikatīvi tukšs. Lai arī komunikācija ārēji var šķist pietiekama un pastāv vienošanās par tās saturu, tā tomēr nav pietiekama un nesniedz to pilnvērtību, kas potenciāli īstenojama

---

⁵⁸Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*, S. 65. un pasāža Jaspersa filosofijā, kas radījusi iespēju turpināt to, izjautājot zināšanas un to saikni ar ticību **Studia Philosophica. Glaube und Wissen: zum 125 Jahre Geburtstag von Karl Jaspers**. Red.Hugli A., vol.67, Basel: Schwabe, 2008.

⁵⁹Jaspers, K. *Op.cit.* S. 65.

⁶⁰*Ibid.*, S. 66.-67.

⁶¹*Ibid.*, S. 67.

katram patstāvīgam lemtspējīgajam. Komunikācijas satura nepieciešamība pamato arī Jaspersa filosofijā vienmēr par svarīgu uzturēto ikdienas savstarpējo saskarsmi. Tieša saskarsme eksistenciālā līmenī starp patībām, kā cilvēka komunikāciju kapacitātes izcelsmēm, ir tikai domājama, taču nenosacītajam ir jābūt visu īstenu kontaktu izcelsmes pamatā.

Jaspers arī norāda uz nepatiesu dilemmu⁶², izlemjot par komunikācijas intenci, proti, vēršoties pie cita dvēseles caur lietām, tā tiek bezpersoniski objektivizēta, savukārt caur cita dvēseli īstenojot iekāri, pēc kādas lietas, tiek uzturēta nosacīta tās nabadzība. Dvēsele grimst bezpersoniskos objektos, un tās korelācija ar lietām pasaulē raisa pārpratumus. Bez pasaules satura eksistenciālās komunikācijas vēstij nav mediju, taču bez komunikācijas pasaules saturam nav jēgas.

Komunikācija Jaspersam ir kā process⁶³, kā nebeidzama cīņa, kas var pārtrūkt tikai daļēji un nekad pilnībā, tāpat kā cilvēks savā izaugsmē, kamēr vien tam ir sava pašapziņa un pasaulīga realitāte. Tas ir process, kurā pašbūtības alkās jāstaigā pa naža asmeni un patiesais pastāv tur, kur pastāv risks sevi zaudēt. Šādā procesā arī īstenojas patība, bez kuras cilvēks ir vien staigājošs mironis. Komunikācijas mērķis ir process bez iestarpinātām ziņām un tieksmēm. Eksistenciāls patiesums pastāv komunikatīvā savienībā, un īstenība – tās nebeidzamā atvērtībā. Cīņa par to ir tikpat mūžīga kā eksistence. Tā nebeidzas, vismaz tiktāl, cik pastāv tās iespējamība. Eksistence īstenojas būtībā, kā īstenota sev, kaut arī tās nav zināšanas. Šeit Jaspers saglabā zināmu noslēpumainību un nepiedāvā neko no klasiski ierastā zināšanu uzskates materiālu un mēru klāsta. Jaspersa filosofijā, sākot ar kailu esamību un attīstoties, iepazīstot sevi un pasauli sev, Jaspers norāda uz augstāko eksistences komunikatīvo informāciju, jeb šifriem [*signum*]⁶⁴, kas nav gluži semantiski simboli. Tās ir zīmes - tikai sev atpazīstamas, kas ir transcendences valoda. Tā ir arī robežsituācijas klātbūtne un tās iespējamība. Jāpiebilst, ka Jaspersa filosofiju caurstrāvo zināšanu intence, tās bieži vien un visdrīzāk nav vis zināšanas, bet gan izpratne [*erkenntnis*] par sev svarīgo un saprotamo lietās un procesos. Jaspersa kontekstā domāšana visplašākajā nozīmē ir attiecināma uz imanenci⁶⁵, proti, uztvertā pašizpratne, kas izceļ pieredzes nozīmi cilvēka tapšanā.

Arī cits ir tverams kustībā jeb tapšanā. Skatot citu stingrā būtības substancē, pastāv solipsisma draudi un eksistenciālas komunikācijas pārrāvums, tāpēc pašam būt ir gluži kā tapšana no nekā. Tas īstenojas starp vientulību un kopību, kā arī atvērtības un atsevišķošanās pieļāvuma poliem. Turklāt īstenojums norit monāžu dialektikā, kas savstarpēji pretnostatās kā

⁶²Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S.68.

⁶³*Ibid.*, S.69.

⁶⁴Jaspers, K. *Philosophie III, Metaphysic*. S. 129.

⁶⁵Moran, D. *Immanence, Self-Experience, and Transcendence in Edmund Husserl, Edith Stein, and Karl Jaspers*//American Catholic Philosophical Quarterly, Vol.82, No.2, 2008.

kvalitatīvas patības. Dalība šādā pretnostatījumā īstenojas atbilstoši tam, ko katrs iznes kā savu, kam gan ir negatīva ietekme objektivitātes meklēšanā – priekšstatītā šeitesamībā, kas saglabā iespēju sevi apzināties savas patmes izcelsmē. Drīzāk izjautājams ir tas, ar kādu jēgu eksistences priekšiespēle sevi ikdienišķo komunikatīvi aptveramajā.

Sevis rašana kā mīlai gatavu, ir avots mīlestības īstenošanai sevī pašā, kas raksturo patības īstenu iespēšanu. Savas būtības konstatēšana mīlā, kā klātbūtnes īstenojums, drīzāk ir tikai paša fakticitāte un nav pilnīgota, nav īstenota atbilstoši apjēgtajām sagaidēm. Mīla, kas izgaismojas, vēl nav komunikācija, respektīvi, tā ir kā vēsturiskumā esošais priekšstats par to, kā avots mīlai kā tādai, līdz ar to, tā ir jāīsteno pasaulē ar transcendentālu pretmīlu. Tikai tādā gadījumā šī katra paša cīņa īstenojas bez sarūgtinājuma un izvairās no nepietiekamības. Līdz ar šo iezīmējas komunikācijas kvalitatīva pāreja eksistenciālas komunikācijas līmenī. Patības pieredz viena otru kā šeitbūšana šķirtas, taču vienotas transcendencē, līdz ar ko eksistenciālas komunikācijas atvērtā esībā tās pieredz īstenojumu, un piedzīvo lēcieni no nesasniedzamā absolūtā neiedomājamībā. Laiciskuma vēstījumā, tā vēsturiski sevī rastajā motīvā mīlēt, saglabājas mīlestības kustība, un tās īstenošanos nodrošina lēmums tapt mīlētam. Mīlestības alkas bez sevis paša apzināšanās neīstenojas un vieš vilšanos.

Komunikāciju traucējoši elementi nesatur mīlestību, un bez īstenas eksistenciālas komunikācijas mīlestība ir izjautājama. Ja komunikācija neapstiprina mīlu, tad tā, visticamāk nav īstena, autentiska mīlestība, un tā vietā, lai padotos, iespējams, ir jāmaina komunikācijas forma. Komunikācija būtībā ir ar mīlestību pildīta kustība, tās piepildījums arī nosaka to, kāds ir tās būtmes pamats. Mīlestībā vienmēr ir vēl kāds, tā nodrošinot kustību un procesu, kā arī apstiprina substancionālas pašbūtnes izcelsmi komunikācijā, kas ir pilnībā nenoslēdzama, joprojām par virsmērķi noturot pilnīgu laimi un visaugstvērtīgāko pasaules pieņemšanu, kas iriet no pilnīgas atvērtības un gatavības pieņemt pasaules dotumus. Šis mīlestības piensums, iztiekot bez nosacījumiem, liecina par sava veida tīru esību, par apzinātu eksistenci, kurā citādi biedējošās zīmes ir saprotamas un nerada trauksmi. Beznosacījumu mīlestība ir kā tīras būtības pazīme.

Jaspers šeit atzīmē, ka atsevišķais cilvēk pasaulē un objektīvā komunikācijā ir katrs pats, taču tie var būt viens transcendencē, tā ir vienotība no neaptveramā, izdarot lēcieni neiedomājamā. Vismaz objektīvas un patiesas medijos balstītas komunikācijas dimensijā tā nav nedz aprakstāma, nedz kā citādi demonstrējama.

Ir jāpiebilst, ka Jaspers par komunikāciju šeitesamībā izsakās, uzsverot nenoslēgtību un nepārtrauktu dinamiku.⁶⁶ Nepietiekamības izjūta var pārņemt līdz ar gribas aktualizēšanu, turklāt eksistenciālā komunikācija, lai gan klātesoša, nav tieši saskatāma vai jūtama. Tā ir

---

⁶⁶Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 71.

satricinājuma noskaņa, apzinoties savas būtības robežas. Tikai atvērtībā un gatavībā izzināt savas robežas, tās arī atklājas un kļūst saprotamas, kā apziņa par savu varējumu. Tā gan ir tikai iespēja, nevis noteikts un neizbēgams algoritms. Tā ir iespēja, kura nav skolā iemācāma, vai ikdienā sastopama, tā ir mūžības dimensijas pieļaušana – gluži kā ticība, kuras vadīts Sokrats, izjautājot vergu, pārliecinās par viņa ģeometrijas zināšanām.

Cilvēks savu izpausmju meklējumos var palikt visu mūžu, tā arī neīstenojoties. Neīstenošanās caur eksistenciālās komunikācijas modu nav nosacījums pilnvērtīgai dzīvei vispār pieņemamā veidā, tomēr neparedzamos brīžos var nākties konstatēt nepateikto vai neizdarīto, un tad, iespējams, jāsecina, ka tas būtiskākais nav paveikts, proti, komunikācija, lai arī bijusi patiesa, nav īstenota eksistenciālā līmenī. Arī laiks spēlē savu lomu priekšstatu veidošanā, jo tam ritot, tādas sajūtas, kā skumjas un sāpības, paliek kā eksistences robežkairinātājs. Pagātne cilvēkam var nešķīst tagadnīgi aktuāla, un skumjas ir gluži kā pagājība. Cilvēks var turpināt adekvāti sociāli izturēties un palikt mierpilnā dzelmē. Pārredzamos priekšstatos sāpīgas pašsajūtas neīsteno eksistenciālās komunikācijas visīstenāko vēstījumu. Pastāv gan kautra eksistenciālas būtmes uzrunāšana. Kamēr vien dvēseliski tiek uzturēta lietu un notikumu noslēgtība, veiktspēja vērtējama kā bezmērķība, tāpat kā ierastā izvēle uzturēties patiesās komunikācijas sfērā kā tagadnīgā esamībā.

Jaspers komunikācijas sfērā iekļauj un iespēlē cilvēkizpausmes kā tādas un vispār. Tā nav tikai valoda vai zīmes. Komunikācija ir jebkura veida spēja vienoties ar citu. Arī spēja noklusēt liecina par spēcīgu, komunikatīvai aktivitātei gatavu pašesamību. Noklusējums kā komunikācijas forma ir īpatns⁶⁷, kas vienmēr saglabā komunikatīvo tuvību, neriskējot ar intences saasinājumiem vai vājumiem. Noklusējums sevī iekļauj vienreizīgu un tikai tagadnīgi aktuālu komunikāciju, kas var līdzīstēnot grimases un ķermeniskus žestus, taču neskatoties uz to, noklusējums var būt arī tagadnīgas izpausmes vājums, bet tāds, kas liecina par diametrālu pretējību, tādējādi izpausme iezīmē noklusējumu, tuvinot vai attālinot, to komunikācijas robežai. Šeit jāpiemin, ka tas ir, kā tas parādās, kāds tas ir citiem, un kāds tas ir katram pašam, kā atsevišķa iekšējība. Iekšējais var netapt par ārēju. Patība mēdz saglabāt sevi iekšējā noslēgtībā. Noklusējums saglabā esošo, apzināto sociālo un psiholoģisko tēlu, citādi var rasties viltota būtība, kuras pamatā nav cilvēks pats, kas liecina, ka ārējā izpausme nav tiešas iekšējības raisīta. Ārējā izpausmju sfēra nav iekšēja, un tas saglabā iespēju, noklusējumu izmantot būtības un pašbūšanas labā. Noklusējums var būt kā apzināts komunikācijas kontroles ierocis, tādējādi noklusējums piedalās komunikācijā, lai īstenotu iedomāto. Katrā ziņā patības veidošanās ir process ar objektīvi neparedzamiem ceļiem un neceļiem, līdz ar to pašas patības īstenojums gulst cilvēkos kā noteiktās saprātīgās būtmēs, to

---

⁶⁷*Ibid.*, S. 73-75.

zināšanu un domu satvarībā. Runa ir par savas patmes atpazīšanu un tai atbilstošas patības iesavināšanu. “Cilvēks ir gars, bet kas ir gars? Gars ir patība. Bet kas ir patība? Patība ir attiecība, kas attiecina sevi pret sevi pašu, vai arī – tās attiecībā, ka attiecība attiecina sevi pret sevi pašu.”⁶⁸

Cik lielā mērā patībai piemīt stingrs satvars, jeb noteiktība? Eksistenciālās komunikācijas atvērtība nepiedāvā nekādu stingru objektivitāti, turklāt nenoteiktība tomēr šādi bojā tapšanas secīgumu. Kamēr vien komunikācija ir atvērta un ar nenoteiktu patību, kurā pastāv atvērtība dalīties, var notikt pārpratumi. Stingra noteiktība - redzējums, sapratnes meklējums, sociālās lomas adekvācija, nekad nevar būt eksistenciāla komunikācija. Sabiedriskais vai sabiedriskums kopumā ir tas, kuram vajag un kas arī uztur statusa nozīmi. Tādā veidā iezīmējas piemēri, priekšzīmes un elki, citas personas, kurām, pēc katra domām, vērts līdzināties. Tas atļauj daudznozīmīgu komunikāciju, kas spītīgi saglabā neskaidrību un var novest pie maldiem, un vairāk, atgriežas sava vēsturiskuma [*geschichtlichkeit*] līdznestajos iesavinājumos. Tā drīzāk ir mērošanās ar citiem, nevis sevis izmērošana un noteiktība brīvības īstenojuma visplašākajā nozīmē, tādējādi visdrīzāk pastāv apstākļu varā notiekoša virspusēja komunikācija, kas balstās uz pazīmju un nosacījumu piesātinātiem kritērijiem un neveic dvēselisku satuvināšanos, kura tad arī nodrošinātu eksistenciālu komunikāciju. Turklāt komunikācijas alkas iespējamās īstenot caur esību vientulībā, kas ir jēdzīguma iznesums un savas patības saglabāšana.

Jaspers norāda, ka eksistenciālā komunikācija pieprasa adekvātumu. Tajā jāpieņem sevi kā pašatbildīgu, jājēgo savpatnība, un tā, komunikācijas vārdā, jānostāda pret citiem. Vēlme komunicēt, vēlme pēc saskarsmes, var atmaskot nebūtamību, jeb necienīgu būšanu [*Würdelosigkeit*], tas noteik gadījumā, ja persona ignorē atvērtības principu un patmīlīgi iestieg savas pieņemtās sociālās lomas dzīlēs. Jāatzīst, ka nevienā mirklī nepazūd iespēja izjust laimi un pietiekamību jebkurā dzīves veidā un apstākļi. Satricinājumi un neizprotamības ir neparedzamas, tās nav obligātas, un tomēr katram svarīgāka ir sava lieta. Varbūt nemaz nav tik svarīgi nošķirt – pašbūtība vai īstenība, ja abas ir vienlīdz mierinošas, tikai īstenības faktors ir apzinātas eksistences noteikts, kamēr patiesā un objektīvā pasaulē, saglabājoties apstākļiem, netraucēta ir arī patība, taču apzinātas eksistences gadījumā dvēselisku satricinājumu sekas ir stipri reducētas, jo tā ir gatavība īstenībai, kamēr pašbūtība tomēr savā nemainībā pakļaujas apstākļiem.

---

⁶⁸Kirkegors, S. *Slimība uz nāvi*. 19. lpp.

2.1.5. Vienpatība

Jau iepriekš par nozīmīgu tika atzīta vienpatība. Vienpatība ietver vēršanos pie sevis – pašam būt.⁶⁹ Domājot par apziņu vispār un visnepretenciozākajā noskaņā, pašam būt nozīmē būt vienam veselam jeb vienībai. Vienpatība kalpo par izejas punktu, lai pēc tās pieredzēšanas, caur komunikāciju, īstenotu eksistenci. Tāda vienpatības sasniegšana nodrošina šeitesamību komunikācijā, kas ir saplūšana ar citiem un kaut kā kopīgošana. Vienpatība par izejas punktu ir vēlama, lai izvairītos no citādi iespējamā haosa un tukšuma sajūtas. Jaspers saskata patiesu vientulību⁷⁰ izjutušu cilvēku spēju veidot stiprinātu kopību ticībā un vienotībā. Cilvēks tādējādi atsakās no sevis, izpelnoties īstenību kopveselumā. Tā ir sevis noskaidrošana, lai piedzīvotu laimīgu būšanu kopībā. Vientulība ir vienpatības sākumpunkts jeb izejas pozīcija. Pēc vienpatības brieduma seko patiess sabiedriskums. Cilvēkam pienākas atteikties no savas būtības kā prioritātes, jo cilvēka dzīve neizpaliek bez savas cilvēciskās izcelsmes, un zināms vēsturiskums ir neizbēgams. Kopību vienojošais ir ticība veselumam, un attālinātas, distancētas komunikācijas ietekmē šāda vienība lēnām izplēn. Kopīgošanu pavada iespēja vienoties sapratnes laukā un uzturēt komunikāciju kādas sociālas lomas jūgā. Pastāv arī risks ierast pasaules ainā un stagnēt, kas nav pat īsti vērtējams notikums, taču arī tad eksistenciāla komunikācija joprojām ir pašbrīvi aktualizējama izvēle.⁷¹

Šādas būtmes substanci izgaismo vienpatība, un tādējādi rastais „Es” ir gatavs pilnvērtīgai komunikācijai eksistenciālā līmenī – tādai komunikācijai, kura nav iepriekš iespēļējama vai atdarināma, tā ik reiz’ ir vienreizēja, tā pastāv starp divām patībām un nav reprezentējama vai kā citādi pārstāvama. Ikvienam šāda komunikācija ir paša ziņā, kas sakņojas iekšējā vēsturiskumā un nav atpazīstama no ārienes.⁷² Tajā vēsturiskumā notiek sevis priekšstatīšana un tādējādi abpusēja tapšana. Vienpatībā „pats” pastāv simetriskās attiecībās ar savu būtmi, kas arī nodrošina patības veidmi. Pašapziņa, līdz ar savu būšanu komunikācijā, ļauj vienpatīgajam, pasaulē esošajam „Es” izvērsties un sasniegt komunikatīvu līmeni. Svarīgi ir būt katram pašam savā brīvē ar noteiksmi, ka arī citi ir tādā pašā veidā. Tā tiek panākta brīvība, izmantot iespēju. Kamēr komunikācija noris apzināmā laukā, bez riska ieslīgt neziņā, eksistenciālā komunikācija mīt objektīvi neapjēgtā brīvībā. Joprojām katrs pats sevi apstiprina ar citu klātesamību.

---

⁶⁹Jaspers, K. *Philosophie II. Existenz erhellung*. S. 61.

⁷⁰*Ibid.*, S. 62.

⁷¹*Ibid.*, S. 62.-64.

⁷²*Ibid.*, S. 78.-79.

Līdz ar to vienpatība Jaspersa filosofijā tiek demonstrēta kā paradoksāls saasinājums, kā apziņas stāvoklis caur kuru cilvēks veido savu gatavību pilnvērtīgi komunicēt un iekļauties sabiedrībā. Pati vienpatības tēma Jaspersa filosofijā ir svarīgs motīvs, un, paradoksālā kārtā, ietver atbildību par īstenu komunikāciju, tieši eksistenciālā līmenī. Pirmkārt, vienpatība komunikācijā nav īstenojama. Vienpatība, kas ir komunikatīvi tukšas patības iespējamība, pastāv ar iekšēju mērķi un tendenci, pirmkārt, patiesas komunikācijas izaugsmei, turklāt vienpatība ir komunikatīvu saistību trūkums ar citiem, kas norāda uz izaugsmes iespēju tūlītēju neaptveršanu. Jaspers vienpatību⁷³, kā tapšanas posmu un īstenojumu, iezīmē un raksturo sekojoši: Patība ir tikai un vienīgi iespējama ar citiem, kuri ir kā tādi, kas apzinās savu pašesamību. Tieši šīs pieņemtās analogijas dēļ Jaspersa, eksistenciālisms cieši saistīts ar sabiedriskumu un komunikāciju, savstarpējību un kopīgo, kā arī atšķirīgo tajā, jo tad būtiskākais ir katra atsevišķā un tieši sevī aptvertā īstenošana, kas šajā gadījumā ir patība – viss virzošais spēks, izzinātā iedzīvināšana. „Citu” faktors ir lieliska iespēja arī noticēt savas patības derīgumam cilvēk pasaulē un, ja tā, tad īsti jēgas, protams, nav, izņemot to, ka katrs to var nosaukt, iegūt un saglabāt sev.

Visas komunikatīvās aktivitātes, kurām nepiemīt eksistenciālās komunikācijas sekmes latentā veidā, zaudē savu nozīmi, kas, savukārt, izraisa negatīvu vientulību – tādu, kas zināma kā pamestība. Vientulība, kas vērtējama kā patības krīze, veidojas, izjūtot pasaulīguma trūkumu, no kā top necienīga būtības īstenošana, jo iztrūkst sociāli ierasto lielumu uztvērēji, cilvēk pasaules faktori. Patības krīze nosacīti var tikt pamatota caur tādu vienpatību, kas var tikt saprasta kā skaista sevis aptveršana, kā apvienojošais, ar ko patība gatava iemantot pasaules medijus komunikācijā ar citiem, taču, visbiežāk, tā ir žēlīga vientulība, kura neapzinās iespējamo pasaules sākumu, bet gan cieš no tā, ka sabrucis kas tāds, kas jau sākotnēji paredzēts sabrukšanai.

Bezkompromisa vienpatība ir īstena un tajā nepastāv vilšanās.⁷⁴ Tās īstenojums ir pilnīga atbrīvošanās no citu ietekmēm un radītājiem apstākļiem. Vientulības jeb vienpatības brīdis ir savas patības vienības piedzīvojums, kas ir paliekoša apziņa turpmākajā cilvēka tapšanā. Vienpatība pietuvina savām spējām uztvert un izzināt, sadzirdēt un saredzēt, jo tā ir netraucēta un, uztveres kapacitāti demonstrējoša, pieredze. Vienpatībā īstenojama transcendence, kas izslēdz nejaušu sevis konstatāciju paša vēsturiskuma ietekmē. Uztverot un saprotot šifrētos uztvērumus, cilvēks iegūst īsteni tuvāko īstenošanās sūtību. Tas var iesavināt savu lietu turpmākai dzīvesziņai, reducējot “dvēseles ciešanas”⁷⁵ un pārpratumus. Vienpatībā izpaliek

⁷³Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 79.

⁷⁴*Ibid.*, S.80.

⁷⁵Vārdu salikums, kuru lieto gan Jaspers, gan viņa filosofijas pazinēji (K. Salamuns, T Fuchs), kas nozīmē psiholoģiski aprakstāmus garīgus pārdzīvojumus.

mūždien aktuālā vēlme komunicēt, un tai, kā beznosacītai vienpatībai, ir jābūt noslēgtai. Tā piedienas kā posms, kurš paradoksālā kārtā palielina patības amplitūdu un atvieglo savstarpējo komunikāciju cilvēk pasaulē, kā arī dod neatsveramu artavu apzinātas eksistences īstenošanā, līdz ar ko arī eksistenciālas komunikācijas iespējā, kas, ikdienišķā appasaule, īstenojas, uzturot atvērtību un izcīnot patības transcendenci vienpatībā.⁷⁶

2.1.6. Komunikācijas pārrāvuma iespējamība

Ņemot vērā, ka eksistenciālā komunikācija gan savu sākotni, gan īstenojumu rod katrā atsevišķā patībā, komunikācijas pārrāvums, ja vispār notiek, tad tas noteik sevī, tik lielā mērā cik katrs „Es” ir pats. Katrs pats var izgaismot savu tapšanu un var to darīt tik tālu, cik tālu tas iepazīst savu patību. Komunikācijas pārrāvumu kā negāciju pats nevar ne izgaismot, ne paredzēt. Katrs pārrāvums ir savdabīgs, tas nenotiek komunikācijā, bet katrā atsevišķā. Jāatzīmē, ka ir iespējams pārrāvums, kura iespējamība tiek uzrādīta kā izaugsmes posms izgaismojuma potenciē, turklāt tam piemīt vājuma izpausme. Šāds situācijas raksturojums norāda uz paradoksu, proti, komunikācijas pārrāvuma iespēja liecina par īstenības tuvumu un ir nepieciešama mērķtiecīga virzība savas patības sasniegšanai eksistenciālas komunikācijas līmenī, lai sasniegtu apzinātu eksistenci un īstenību, neskatoties uz apstākļu rādīto apšaubāmo izdošanos.

Raksturojot iespējamo pāreju eksistenciālās komunikācijas līmenī, Jasperss piemin pirmspieredzējuma bailes⁷⁷, bailes no nezināmā, bet apjaušamā. Komunikācija nav spējusi kļūt eksistenciāla, kamēr vien tajā nav nojausta pārrāvuma iespējamība, jo nav bijusi īstena cīņa par to. Pārrāvuma priekšnojautās cilvēks mēdz pūlēties saglabāt savas patības iestrādni, jo citādi riskē ar sajūtu, ka viss patību leģitimējošais tiek zaudēts. Tādejādi noris spītīga palikšana kaut kā būšanā. Cilvēks meklē slēpni, līdz šim šķietami tik patiesās komunikācijas formas un sava tēla substances ietvaros, jo var šķist, ka tur var paslēpties no biedējošās, ļaunu vēstošās domājamās pieredzes un nokļūšanas atklātībā. Šādā veidā rodas iespaids, ka eksistences pamale savelkas tumsā, un būtme negrib ko tādu pieredzēt. Bailes no atgaismošanas komunikācijā vedina uz noslēgtību.

Šeitbūšanas īstenojumu pavada bailes.⁷⁸ Jautājums ir par to, kas ir būšanas pamatideja, kurai cilvēks piešķir nozīmi savā gribā. Ja tie ir pārejoši laicīgi labumi, tad cilvēks ir noteiktā dzīves telpā, kas, par mērķi turot izvēlēto, piepilda un pilnībā to tikai un vienīgi ar

⁷⁶Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S.81.

⁷⁷*Ibid.*, S.82.

⁷⁸*Ibid.*, S. 82.

nosacījumiem. Nosacījumu iztrūkuma gadījumā cilvēks piedzīvo nepatīkamu paša esamību, taču cilvēkam, kuram pārejošie nosacījumi nav dzīves telpas jēgotāji, šāda tipa notikumi ved pie paša eksistences robežām, pie sevis un citu īstenuma. Atsakoties no saskarsmes ar īsteno komunikāciju pārrāvumiem, cilvēks kavē būtmes īstenošanos eksistenciālajā komunikācijā, jo tikai tajā katra patība var sevi īstenot. Bez savas šeitbūtmes – īstenotas patības – cilvēks var sevi īstenot vien kā patstāvīga būtme, tādejādi šeitbūtme ir un paliek nesasniedzama. Atteikums pasaulei notiek padodoties vājumam eksistences spriedzes priekšā. Pašbūšana, kā pieņemta netraucētai eksistēšanai, mazina komunikāciju, tādā veidā nospiežot pilnvērtīgi iespējamo zem nosacījumiem un ierobežojot to. Kā plika nekomunikatīva substance, patība ir piedzīvot griboša – kā ķermeniska substance, kas vēlas pārsvarā piedzīvot ķermenisko – baudu, jūtas un sajūtas, savukārt, neskatoties uz to, tik un tā komunikācijas nosacījumi kopīgojas ar šeitbūtmes nosacījumiem, un līdz ar to tie ir divi neatdalāmi kritēriji. Cilvēka dabā ir salīdzināt sevi ar citiem, kas šajā eksistenciālās komunikācijas gadījumā, ir maldinošs veikums.⁷⁹

Ar šādu ziņu Jaspers atsedz cilvēkpasaulē ierastās problēmas, kas saistītas ar gribu un neskaidrību, vai tā tiešām ir brīva un katram sava. Katrā ziņā skaudība un sevis pielīdzināšana citiem nenāk par labu. Tas, ka katrs citos var atpazīt sevi un iespējams no tādām līdzībām var būvēt appasuli, nenozīmē neko labu katram pašam, jo neparedzētos gadījumos situācijas un lēmumi jāpieņem katram savi un par sevi, un ierasti parazitējošai patībai ar vāju pašnoteikšanos, tas noteikti nav tas patīkamākais piedzīvojums, piemēram, skaudība, pielīdzinājumi, kas virza būtību, tāpēc noteikti jāņem vērā, ka komunikācija un tās process, vienmēr ir sava, individuāla un nevis pūļa. Eksistence nav mērāma pēc iesaistīto skaita, tai, visticamāk, jāīsteno patības mērķtiecīgums.

Jaspers rēķinās ar iespējamiem pārrāvumiem komunikācijā. Šeit procesa sastāvdaļa un nozīme, drīzāk, ir tos atbilstoši pieņemt. Pārrāvuma smaguma jēga pati par sevi ir pārejoša. Ārēji izraisīti komunikāciju pārrāvumi ir audzinoši un liek pārvērtēt attiecību īstenumu, kā vērtējumu izejas punktu ņemot katra paša „Es”. Pastāv pašatbildība, kas nozīmē, ka arī atbildības un efekti komunikācijā, pirmkārt, jāizvērtē, pamatojoties savā būšanā.

Domājot par citiem un esot sadzīviskā aktivitātē, pieaug pieredzējumu dažādība. Pārrāvumu formas mājo ziņā par citiem, tās ir neskaitāmas un par atpazīstamām var kļūt tās, kuras atkārtojas. Jaspers uzskaita⁸⁰ un iezīmē vairākas formas, kas kavē komunikācijas izvērsumu un patības veidošanos. Pretošanās komunikācijai ir taisnprātība. Tā ir iedomāta pretestība neesošam apgrūtinājumam. Tāda sevis noliegšana komunikācijā noved slēgtā

⁷⁹Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 85.

⁸⁰*Ibid.*, S. 87-88.

ciešanu formā, kas tomēr ir sevis piedāvāšana komunikācijai nožēlojamībā. Pilnīga patības skaidrība izpaliek, jo būšanas piedāvājums ir šķietami pietiekams. Izvēloties kādu no formām, patība sajūt drošību un savu īstenojumu, turklāt komunikācijas pārrāvums ir klātesošs, vēl gan neredzams, taču pacietīgi neizbēgams, tāpat kā bailes no eksistences. Cilvēku pavada nedrošība un nespēja uzticēties sev, saviem lēmumiem un spriedumiem. Cilvēks pēc savas dabas kļūdaini var tērēt savus spēkus iedomāti svarīgu lietu apstiprināšanai – stereotipiem, kļūdainiem spriedumiem, t.s., apelācijai pie emocijām un autoritātēm, tādā veidā nepievēršot uzmanību pašbūtībai, kas veicina sevis īstenošanas kavēšanos gan laika, gan izaugsmes ietvaros.

Tomēr svarīgi ir piebilst, ka tā ir katra paša izvēle – vai piesārņot savu būtību ar nezināmo un uzticēties kāda cita interesēm, vai nē. Lai arī katram pašam jāpieņem lēmums, tomēr spītība ir apstākļi, kas izslēdz komunikāciju, līdz ar ko arī pilnvērtīgu pašīstenošanos. Viena no formām ir neieklausīšanās un otra sniegtās informācijas patvaļīga strukturēšana savās interesēs. Šādos pārrāvumu gadījumos katrs pats var brūkošajā komunikācijā meklēt iespēju saglabāt pašlabumu un virza notikumus sev vēlamā virzienā. Mēģinājumos objektivizēt citus, pastāv liela iespēja pašam kļūt par objektu. Pārrāvuma emocionālajos brīžos to ir grūti palaist brīvā plūdumā, pilnībā neatmetot pašam sevi. Komunikācijas pārraušana var arī kalpot kā metode sava labuma gūšanai. Tādos gadījumos nepieciešams blefa izrādes scenārijs un viltus.⁸¹

Komunikāciju Jaspers uzrāda, kā ne vienmēr iespējamu. Par traucējošiem faktoriem minot vairākas cilvēknoteiksmes. Tādi cilvēki, kuriem ir sava, stingra un dogmatiska objektivitāte, absolūti nevēlas komunikāciju. Tādi nav gatavi iesaistīties, savas patmīlības dēļ. Racionālā, stingri fiksētā morālē, dzīvojošam cilvēkam ir kā aizspriedums, tāpēc bieži vien cilvēkam, kuram pietiek ar kādu priekšspriedumu, ir grūti, vai arī tas vispār nav gatavs komunicēt, piemēram, kad runa ir par reliģioziem principiem un šīs reliģijas nesēja morālām nostājām, t.i., kad cilvēks principiāli atsakās pieņemt vai pat uz klausīt cita viedokli jeb nav gatavs komunicēt. Tas attiecas uz vispārpieņemtu vērtību atbalstīšanu un uzturēšanos vidē, kurā šīs vērtības tiek noturētas visaugstākajā pozīcijā, kas, savukārt, to lielītāju pievelk tikpat augstu, ja ne vēl augstāk. Tas noteikti ir tā vērts, un vērtības, protams, ir visaptverošas un labdabīgas. Tā ir vesela priekšspriedumu armija, kas, tikai kopā būdama, var panākt „vērtīgāko” īstenojumu pašu augstāko mērķu vadīta. Arī iedomība noniecina komunikāciju. Cilvēks tādējādi pasauli identificē sev vēlami, un attiecības ar citiem ir tikai sevis izcelšanas labā, kas neatbilst Jaspersa skaidrotajam ceļam uz pilnvērtīgu eksistenciālo komunikāciju. Ja rodas jautājums – kāpēc tā? – atbilde tālu nav jāmeklē – jo viņš zina. Tās ir skaidras un

---

⁸¹Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 88.-91.

vispārpieņemtas cilvēkpasauls zināšanas, kuras skaidro pasauli un ir balstītas uz kvantitatīviem pētījumiem par cilvēku un sabiedrību. Zināšanu ir gana, lai cilvēks varētu pat sev samelot. Jaspers dotajā aspektā piedāvā pievērst uzmanību komunikatīvām situācijām⁸² un sociālo lomu spēlēm, kas cieši ir saistītas ar Kirkegoriski iztīrāto dēmonisko elementu cilvēkā.

Pievēršot uzmanību komunikatīvām situācijām un sociālo lomu spēlēm, ir jāatzīmē Jaspersa patības veidojošā dzīvesziņa ar potenciālu īstenošanos, kas eksistenciāli noteikti sasauca ar Kirkegora filosofiju. Noteiksmē, kuru gribu pieminēt šī darba ietvaros, ir jāņem vērā Kirkegora skatījums uz cilvēku kā sintētisku indivīdu⁸³, cilvēku, kurš savā dzīvē atrodas starp laicīgo, pasaulīgo un neaptveramo mūžīgo. Jaspers šo paskaidro kā eksistenci, kas tverama tagadnīgā acu mirklī un kura šajā mirklī īsteno iesavināto vēsturiskumu un nākotnes mērķtiecīgumu.⁸⁴ Šis „acumirkļa” fenomena apraksts ir arī viens no mūsdienu filosofijā aktuāliem⁸⁵ Jaspersa filosofijas turpinājumiem.

2.2. Dēmoniskais

Jaspers uzskatāms par eksistences filosofijas autoru⁸⁶, uz kuru Kirkegors atstājis būtisku iespaidu.⁸⁷ Katrā ziņā, lai runātu par apzinātu eksistenci tieši šādiem vārdiem, svarīgi ir noskaidrot, kas ir apzinātais un kas ir eksistence, un kā tas saprotams kopā. Jebkurā gadījumā runa ir par katra paša sev pieņemtu īstenību. Kas vienā ziņā būtu apsveicami, taču iedziļinoties rezultātā, lai arī kritēriji var būt atbilstoši īstenībai, pastāv iespēja zināt tik daudz, ka neatliek vietas īstenojumam pašam. Jaspers iztīrā arī maldu iespēju un iekrišanu mātīgas, šķietamas īstenības, taču slazdos, kuri, jau ņemot vērā smalkus kritērijus, ir grūti atmaskojami un var novest pie nelaimīgiem un īstiem pārpratumiem katra paša mēģinājumos apzināties un izdzīvot savu eksistenci. Kirkegors ir neatsverams avots, lai izprastu komunikācijas un patības attiecības Jaspersa izpildījumā, par ko liecina arī Jaspersa darbība un intereses filosofijā.

Šajā nodaļā paredzēts uzrādīt, ka appasaule sastopamie kritēriji var būt maldinoši vai virspusēji, par mērķi izvirzot apzinātu eksistenci, un ir iespējams iekrist mērojumos, kauri neatbilst šim mērķim un iesavinājuši īpašības, kuras neļauj piedzīvot transcendenci, jeb eksistenciālo komunikāciju.

---

⁸²Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S.91.

⁸³Kirkegors, S. *Slimība uz nāvi*. 41.lpp.

⁸⁴Jaspers, K. *Op.cit.* S.126.

⁸⁵Peach, F. *Death, 'Deathlessness' and Existenz in Karl Jaspers' Philosophy*. P. 154.

⁸⁶Jaspers, K. *Ievads filosofijā*. 11. lpp.

⁸⁷Jaspers, K. *Psychologie der Weltanschauungen*. S. 419.

Atsaucoties uz Mihaelu Toinisenu [*Michael Theunissen*] – filosofu, kura paša disertācija reiz bija veltīta Sērenam Kirkegoram un kurš saņēmis Heidelbergas pilsētas un Heidelbergas Universitātes Karla Jaspersa balvu par sasniegumiem filosofijā – reiz izteicās, ka savā ziņā visi Jaspersa darbi esot viens vienīgs komentārs Kirkegoram.⁸⁸ Šie vārdi liecina par dāņu domātāja lielo ietekmi uz vācu eksistences filosofiju.

Jaspers ir runājis un rakstījis par Kirkegoru savas filosofiskās karjeras sākumā “Pasauluzskatu psiholoģijā” un turpinājis to darīt līdz pat mūža noslēguma refleksijām. Šī domas ceļa liecības ir teksti: *Kirkegors* (1951), *Kirkegoram – 100* (1955), *Kirkegors šodien* (1964). Tur teiktais ir ne tikai liecība Jaspersa intensīvajai nodarbei ar Kirkegora mantojumu, bet arī liecība Kirkegora recepcijai Vācijā – tās nosacījumiem un savdabīgumam.

Kirkegora lasījumiem Jaspersa darbos ir vairākas dimensijas. Šajā nodaļā vairāk tiek akcentēts viens, pēc manām domām ļoti svarīgs, šo lasījumu aspekts: komunikācijas un patības attiecību problēmas risinājums. Jaspers izvērs komunikatīvo attiecību problemātiku izejot no eksistences filosofijas pamatnostādņēm, kuras veidojušās iesaistot pārdomās Kirkegoru. Pirmā izcilā liecība šai problemātikai un tās risinājumam “ar pastāvīgu atsauci uz Kirkegoru” ir Jaspersa darbs “Pasauluzskatu psiholoģija.”⁸⁹ Tajā atrodams, t.s., Kirkegora referāts – dāņu domātāja to tēmu izklāsts, kas saistītas ar komunikācijas un patības problemātiku. Vispirms ir jāpievēršas “Kirkegora referātam” un jāmēģina konkretizēt Jaspersa akcenti, lasot Kirkegoru. Jārauga saskaņot to, ko tieši vācu filosofu izceļ un kam īpaši pievēršas, meklējot komunikācijas un patības attiecību risinājumus Kirkegora tekstos. Vai tā būtu patība, kas īstenojas noteiktās attiecībās ar Dievu? Kirkegora teoloģiski eksistenciālā tematika ir Jaspersam tuva filosofijas dimensija, risinot eksistenciālus jautājumus.

Kopumā Jaspers savā filosofijā, kas nereti ir izteikti eksistenciāli dramatizēta, pārdomas par cilvēka tapšanu un ar to saistītās atsaucis uz Kirkegoru, nepiedāvā regulu veidā, bet gan kā katra paša īstenošanās augstvērtīgu potencialitāti.

---

⁸⁸Theunissen / Greve, *Materialien zur Philosophie Kierkegaards*. Frankfurt a. M., 1979. S. 62. Citētais materiālu krājums par Kirkegora filosofiju bija ļoti nozīmīgs un lasīts izdevums. Toinisena disertācija saucās: “Sērena Kirkegora “nopietības” jēdziens (*Der Begriff Ernst bei Søren Kierkegaard*. Freiburg i. Br. / München, 1958). Citi svarīgi šī filosofa darbi ap un par Kirkegoru: *Das Selbstaufdem Grund der Verzweiflung*. FrankfurtamMain, 1991; *Der Begriff Verzweiflung: Korrekturenan Kierkegaard*. Frankfurt am Main, 1993.

⁸⁹Jaspers, K. *Psychologie der Weltanschauungen*. S.419.

2.2.1. Patība – ētoss – komunikācija

Kirkegora referāts⁹⁰ Jaspersa filosofijā ir būtisks šī maģistra darba attīstības un izvērsto motīvu paskaidrojums. Visticšākajā veidā, atsaucoties uz Kirkegoru, Jasperss Kirkegora referātā (turpmāk tekstā KR) izklāsta būtisku savas filosofijas daļu – īstenības un pašbūtības attiecības. Cik ļoti pašbūtība dažkārt ir pietiekama un mierinoša, tā var būt pat tik mierinoša, ka cilvēks pat pieņem savu nelaimi, jo tā ir tik patiesa un liela, ka īstenības trūkums, kā cēlonis nepietiekamībai nemaz nav konstatējama, vismaz ne uzreiz.

Jasperss Kirkegora referātu uzsāk ar norādi uz jautājumu par to, kas ir patība?⁹¹ Šī norāde ir norāde nevis uz kādu “objektu” vai “rezultātu”, kas ir patība, bet gan iezīmē cilvēku tā tapšanas sintētiskumā, jeb demonstrē patības veidošanos. Cilvēks parādās Kirkegora atreferējuma sākumā kā “Starp”, kā potenciāls “cilvēkam būt”, īstenojums starp tādiem pretpoliem kā: laicīgais – mūžīgais, noslēgums – nebeidzamība, brīvība – nepieciešamība. Jaspersa filosofijā šādu būšanu jeb uzturēšanos starp pretmetiem varam lasīt kā sintētisku un vēlamu. Cilvēks kā šāda pretmetu sintēze gan vēl nav pats, bet gan paštapšanā, kas notiek vien apzinoties sevi kā šādu sintēzi. Jasperss atsaucas uz Kirkegora teikto, par to, ka cilvēka īstenojums notiek, iesavinot savu *konkrēto* sintēzes būtību.⁹² Cilvēks īstenojas kā sintēze, starp mūžīgo un laicīgo, topot attiecībās ar savu Dievu. Šis īstenojums arī ir katra paša eksistence. Jasperss uzsver, ka Kirkegors minams kā viens no pirmajiem, kurš šo eksistences attiecību formulējis. Tā Jaspersam šķiet ļoti svarīga. Vai tas nav iemesls, kāpēc viņš savā veidā “pastiprina” un zināmā mērā sekularizē Kirkegoru? Citējot Jaspersa izvēli: „Lai izpaustos, kā uzsver Kirkegors, vajag sevi pašu iekš sevis aptvert”. [„*Das verhältnis, wie Kirkegaard sagt, muss sich zu sich selbst verhalten; dann ist es das selbst*”].⁹³ Savās konsekvencēs šis “pastiprinājums” rada ētosa aprises – noteiktu ētisku atmosfēru.

Jasperss norāda, ka cilvēks īstenojas kā konkrēts, iegūstot savu īstenojumu caur pretmetiem, un pats apzinoties sasniegto patību. „Pats” Jaspersam top pašnosakoties un ar pašapzināšanos. Jasperss atzīmē Kirkegora iekšējību kā būtisku tam, ka paštapšanā notiek pašrefleksijā – abstrahējoties no ārējā. Mērķis šādam procesam ir apgūt savu pašapziņu, kas galu galā ir būtisks eksistences īstenojumam - sevis iepazīšana, kas ir viens no visu laiku būtiskākajiem aspektiem filosofijā vispār. Jāsecina, ka Jasperss nav ignorējis šo ceļu un atsedzis, vēlāk 20. gs. tik būtisko filosofijas ētisko aspektu. Jaspersa, šajā ziņā, atšķirīgais ir patība, kas ir kā izejas punkts attiecībām ar citiem, kas iezīmē iespējamu ētisku dimensiju

⁹⁰Jaspers, K. *Psychologie der Weltanschauungen*. S. 420

⁹¹*Ibid.*, S.419.

⁹²*Ibid.*, S. 420.

⁹³*Ibid.*, S. 420.

Jaspersa filosofijā, tieši komunikācijas izvērsumos.⁹⁴

Būtme Kirkegora referātā attiecas uz patību, uz tās tapšanu un mērogu. Jasperss cilvēka tapšanu skata kā procesu, kurā mainās atbilstības mērogs. Dzīves gaitā bērnam pirmais samērojams, domājams, ir vecāki. Patība vispārveidojas izejot no apzinātā; arī Dievs ir priekšstatāms, turklāt jāsecina, ka jo skaidrāks Dieva priekšstats, jo skaidrāks katrs pats sev – zināma pašapziņas kvalitāte. Jasperss šāda veida tapšanas procesam piešķir atvērtību, kas ir nenoslēgts process, kamēr vien cilvēks eksistē. Tā nav vienmēr noteikta, “nodrošināta” izaugsmes nebeidzamība, jo Jasperss, turklāt, piemin arī noslēgšanos necaurredzamībā. Noslēgtība šeit saprotama, kā vērstība uz sevi ar nolūku izvairīties no komunikācijas. Jaspersam patiesa eksistences īstenošanās iespējama vien komunikācijā, jeb saskarsmē ar citiem. Noslēgtība turpretim ir nebrīve un pilnīga nevēlēšanās komunicēt. Skaidrs, ka cilvēkam, no Jaspersa skatpunkta, ir iespēja būt patiesam un atvērtam, kas dotajā kontekstā ir būtisks ētisks aspekts. Atvērtība ir paradoksāls patības veidošanās process, kas ir pilnīga vienpatības aptveršana tūlītējai gatavībai ne tikai to pieredzēt, bet arī tādējādi būt un komunicēt – zināmā mērā piedzīvot realitāti pašveidošanā un komunikācijā. Jaspersa pārdomas un piedāvājumi ir visai ētiski un īstenība ir attiecināma uz ikdienu. Jaspersa mērķis nav parādīt vientuļu dīvaini, kurš ir laimīgāks par laimīgu visnesaprotamāko iemeslu dēļ, bet gan demonstrēt pienesumu ikdienai, kuru nodrošina stabila patība, kas ir gatava uz eksistenciālu, jeb īstenu komunikāciju.

Karls Jasperss sakarībā ar Kirkegora filosofiju izceļ viņa filosofijas svarīgu problēmu - nepastarpinātību, kas ir gara izaugsme – sevis aptveršana gara mērogā. Citiem vārdiem sakot, ikdienas dzīves ritumā izkaisītais nepastarpinātais savācas un veido caurredzamu patību. Patiesai patībai ir jāklūst par īstenojumu; ja tas neizdodas, tad iespējamās postošas skumjas. Katrā ziņā, ja dvēsele pārvar tās, tad šī pārvarēšana ir pamats piedzīvot un atzīt konkrētu būtību. Par mērķi tādējādi var uzskatīt caurredzamību, kas būtu pretēja divkosībai un saskaņā ar Kirkegoru šāda atvērtība Jaspersam liecina par mūžību. Nesasniedzot šo caurredzamību, Jasperss uzsver, cilvēkam saglabājas skumjas un nepiepildīta patība, kas nozīmē vien to, ka iztrūkst gara, tas ir - saiknes ar transcendenci. Kādēļ nav sevis pilnveidošanas mēroga un ideāla, un šāds iztrūkums izskatās pēc dzīves stagnācijas. Šādas bezdievīgas dzīves noskaņas Jasperss raksturo, kā darīšanu darīšanas pēc, lai vai kas tas būtu, un tas bez atvērtības un ticības uz īstenību ir „nekāds” process, kurš draud saēst cilvēka potencialitāti un dzīves iespējas.

Saskaņā ar Kirkegoru iekšējības jeb gara iztrūkums notur cilvēku mānīgumā un neīstumā. Kirkegors norāda uz to fenomenu kopdarbību, kas noķer vāju, nestabilu patību. Patība ir

---

⁹⁴Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*, Ss. 50.-117.

saistāma ar atvērtību, un šādas saiknes trūkums var izraisīt izmisumu. Par šādu negatīvu gadījumu piemēriem uzskatāma neticības un mānīcības līdzība, pamatojoties uz to, ka abas vairās no ticības. Tāpat arī lepnums un glēvulība ir identificējama kā viena fenomenu saspēle, pamatojoties uz to, ka īpaši lepns indivīds var būt tieši tāds sava glēvuma dēļ, glēvuma un nespējas dēļ, neatzīstot atvērtību un patiesību, tikai tāpēc lai saglabātu savu lepnumu neskartu, kas jau kā būtmes motīvs izklausās kā apšaubāma būtība. Visus priekšstatus, kas nav cēlušies no patības vai atvērtas būtības, Kirkegors dēvē par nožēlojamiem un tie ir izmisuma liecinieki.⁹⁵ Jasperss līdz ar to iezīmē katra patību un pašapzināšanos, kā katra paša iespējamību.

2.2.2. Izmisums – attaisnojums – spītība

Jasperss KR velta pārdomas bezcerībai kā dzīves negatīvai pieredzei. Cilvēkam pastāv risks savā dzīvē saskarties ar bezcerību, kuru ir iespējams īslaicīgi neitralizēt ar palīdzību no malas, katrā ziņā, zināmos gadījumos ar izmisuma situācijām cilvēks ir ieradis tikt galā. Jasperss kā risinājumu saglabā savas konkrētās un atvērtās patības kultivēšanu. Pašapziņa tādējādi nāk ar gadiem un pieredzi, kas savukārt ir elements, kas īsteno pašapzināto. Jaunības izmisums skaidrojams tieši ar pieredzes nabadzību, un tas, pēc Jaspersa domām, ir pats tapšanas process. Procesa un brieduma rezultātā īstenotā patībā radies izmisums ir sastopams citās smalkākās un arī smagākās formās.

Izmisums mājā laicīgajā dzīvē un plaukst tajos dzīves brīžos, kuros katrs pats sev nespēj dot patvērumu un mieru. Sadržīves notikumu ietekme uz pašsajūtu Jaspersam ir pietiekams kritērijs, lai novērtētu vai patība ir patiesa, atvērta un sev atbilstoša. Novirzes un nepietiekamības tiek uzrādītas tieši sadzīvīsku nepatīkšanu un pārpratumu kontekstā. Lai paglābtos no nepatīkamības cilvēkam labpatīkas veidot glābšanās “burbuļus”⁹⁶, kuri tik ātri cik uzpūsti, arī noplok, atstājot katru pašu sava netransparentuma varā. Šāda veida reakcijas, saskaroties ar nebūšanām, šķiet, arī veido 20 gs. aizsākto “attaisnojumu ētiku”, kura tā būtu saucama, jo katrs ir spējīgs būt tieši tik individuāls, lai *attaisnotu* savu nespēju, savā *īpašā un sev vissaudzīgākajā* veidā.

Jasperss dēmoniskajā modā iekļauj vairākus veidus, kas var radīt mātīgu patības iespaidu, un mātīgums iezīmējas spītībā - par katru cenu kļūt par kādas konkrētas būtības nesēju, taču, kamēr veidošanās procesā nav pašvaras un ārējie nosacījumi ir valdoši, Jasperss šāda veida būtības sauc drīzāk par bezcerīgām, un tās ir apšaubāmas arī katram pašam kā tādām. Tas ir

⁹⁵Kirkegors, S. *Slimība uz nāvi*. 25. - 30.lpp.

⁹⁶Jasperss savā filosofijā šādos gadījumos lieto vārdu [*Gehäuse*], kas ir gana plaši apbēts un Jaspersa pētniecībā tiek lietots kā termins.

spīts, un tas ir iepriekšminētais glāvējums, neatzīt kaut kādu savu iespējamu neatbilstību, proti, cilvēks ir spējīgs būt pārāk lepns, lai, atzītos sev.

2.2.3. Dēmoniskais – dievišķais – nopietnība

Dēmoniskais ir īstenošanās mods, viens no tiem, kurus savā filosofijā apskata Karls Jaspers un, pēc Kirkegora, savā referātā iezīmē dēmonisko kā gara iespējamību. Jaspers atsauca uz Kirkegoru un izceļ vēršību uz sevi. Taču jāatceras paša apzinātā un atbilstīgā būtne. Dēmoniskais, pēc Jaspersa domām, ir par-spīti-pieņemta patība. Tā ir tāda patība, kura nav organiski atbilstoša un patiesi īstenota, bet gan ārēju kairinājumu izraisīta. Tā ir spītīga savas patības nosaukšana, neskatoties uz to, ka tā, par tādu kļuvusi, iespējams pat nejausi, kādu nosacījumu labā. Tā ir būtne gluži vienkārši tāpēc, ka tā sākotnēji šķiet vieglāka, ja vien netiek pieņemta kāda garīga vadlīnija.

Dēmoniskais ir pilnībā caurredzams, tā nav noslēgšanās kādā tumšā būtmes modā, tas ir dēmoniskais tieši savas nejausās izcelsmes dēļ. Tas ir gadījums ar “vilku aitādā”, un šāda radījuma saglabāšana norāda uz absolūta spīta bezcerīgumu. Uz šādiem pamatiem Kirkegors demonstrē spēku, kas, ar gribu pāri atvērtības un noslēgtības pretmetam, veido nejausu un galīgu patību. Veidojas ceļš no atvērtības uz pašbūšanu, kā tādu, kas ir ļoti noslēgta patība ar iedomātu vispārīgumu. Šādi izpaužas dēmoniskais, tieši caur gribu, un tādējādi Dēmonisko Kirkegors demonstrē kā gribu.

Dēmoniskais veido indivīdu, kas ir noslēdzies no pārējiem un stingri turas pie savas idejas. Pēc Kirkegora gan dievišķais gars, gan dēmoniskais abi rodas no vispārīgā, tomēr iziet no tā ietvariem. Atšķiras vien abu atsevišķošanās mērs. Reliģiskā garā atsevišķais tiecas uz dieva absolūto esamību, turpretī dēmoniskais – uz absolūti pašu. Gan dēmoniskais, gan reliģiozais abi pastāv ārpus vispārīgā. Arī dēmoniskajā mīt idealitāte un Jaspers to zināmā mērā vērtē augstāk par triviālu cilvēcību. Kopumā dēmoniskais ir tas veids, kādā Kirkegors apraksta un skaidro nejausās patības uzturēšanu ar spītīgas gribas palīdzību.⁹⁷

Dēmoniskais ir caurredzams, taču tā griba pastāv vien tumsībā. Dēmoniskā griba nemaz nevar izpausties patības īstenā caurredzamībā un konkrētā būtībā. Pašbūtība ir katra paša ziņā, tas sasauca ar savas patības apzināšanos un aptveršanu, taču, šeit, Jaspers uzdod jautājumu par to, vai cilvēks īstajā brīdī savu patiesumu atpazīst un pieņem? Vai tādas pašbūtības nojauta nepakļauj cilvēku to pieņemt, pat īsti neizjautājot, kas tā ir? Jaspers brīdinoši atgādina par „Jūdas skūpstu.”⁹⁸ Atliek vien izmisumam izvēlēties savas steigas seku komplektāciju. Patība

⁹⁷Jaspers, K. *Psychologie der Weltanschauungen*, S. 420.

⁹⁸Jaspers savā darbā *Psychologie der Weltanschauungen*, Kirkegora referātā, izmanto šo bībelisko alegoriju, lai skaidrotu uzticību savam biedram, kura kā vēlāk izrādās ir nodevīga, viltus draudzība. Tas pielīdzināms uzticībai kas pavada savu izvēli, taču vai tā ir īstena būtne?

netop pati, tās tapšanā ir nepieciešama atvērtība, iespējama atzīšanās un patstāvība. Nav gluži tā, ka cilvēks bezcerīgi paliek šaubīgā un neskaidrā izvēļu priekšā. Jaspers savā filosofijā piedāvā šifrus, kas ir saprotami kā *transcendences valoda*, kas nav skaidri un saprotami vai atstāstāmi. Tās ir kā zīmes, kas uzrunā vai atgrūž, taču tās katram ir savas un ļauj izšķirties par patstāvīgu un apzinātu eksistenci.

Dēmoniskais Kirkegoram iemājo noslēgtībā, tas skaidrojams nevis ar dialektiku, bet palikšanu tajā. Tās ir bailes pārtraukt kaut kādu procesu, tā ir nebrīve un bailes būt pašam. Jaspers to pielīdzina alkoholiķa nespējai sevi iedomāties bez kārtējās devas. Te ir runa par pašnoteikšanos, konkrētu savu izvēli. Atvērtību un īstenu brīvību komunikācijā ar citiem.

Dēmonisko uzrāda atvērtības pozīcija. Ja fenomens neizpaužas caur brīvu gribu, tas liecina par dēmonisko. Kritērijs ir brīvības īstenošanās griba. Nebrīva cilvēka eksistence balstās uz dotībām, kas tiecas tās izmantot kā spēku pašizpratnei. Par dēmoniskā klātbūtni liecina arī nenopietnība. Kirkegors šajā sakarā piemin Makbeta vārdus pēc karaļa slepkavības: „Līdz ar šo, vairs nav nekā īstena (nopietna) šajā dzīvē.” [*Von jetzt gibt es nichts Ernstes mehr im Leben.*]⁹⁹ Turklāt, Jaspers norāda, ka cilvēka būtība vispārīgajā un mūžīgajā¹⁰⁰ ir tas īstenums, un tikai īstena persona var kļūt par sava aicinājuma iemiesojumu. Neesot patiesam pret sevi cilvēks var kļūt par izsmieklu citiem un viņa nopietnie sadzīviskie nolūki nav uzskatāmi par glābiņu. Jaspers min¹⁰¹, ka jebkurā gadījumā cilvēks - mūžību negrib domāt patiesi, cilvēkam no tā ir bail. Bailes apkopo simtiem atrunu, kas tādējādi veido dēmoniskā ģīmetni.

Filosofijas vēsturnieks Kurts Salamuns, skaidrojot atšķirības starp Kirkegora un Jaspersa konceptiem, atzīmē to cik svarīgs Jaspersam ir cits un ka patības veidošanas mērķis ir pilnvērtība komunikācijā ar citiem. Jaspersa filosofijā, lai īstenotu transcendenci ir, jātop pašam. Eksistence Jaspersam kļūst par dzīves pilnvērtību, kurā top katra iespējamā un īstenā patība. Salamuns secina, ka racionālā un praktiskā veidā nav iespējams aptvert savu patību – tālab transcendence, kā patības īstenojums, kā Jaspersa piedāvātā iespēja.¹⁰²

---

⁹⁹Jaspers, K. *Psychologie der Weltanschauungen*, S. 432.

¹⁰⁰Serēns Kirkegors savā darbā „Slimība uz nāvi” norāda, ka cilvēks ir sintēze starp bezgalīgo, galīgo un laicīgo, un mūžīgo.

¹⁰¹Jaspers, K. *Op.cit.* S. 432.

¹⁰²Salamun, K. *Karl Jaspers*. Ss. 62-63.

3. Robežsituācijas

Viens no kritērijiem, Jaspersa skatījuma uz attiecībām starp patību un komunikāciju adekvātam aprakstam, visa darba garumā ir bijusi apzināta eksistence kā pilnvērtīga būtme cilvēkam. Neizplūstot sociālo kvalitāšu un laimes mērojumos, trešajā nodaļā paredzēts apskatīt iespējas, kas atklājas iepazīstot sevi. Jāpauž, kā uzturēt apzinātas eksistences praksi? Kā minēts pirmajā nodaļā, atskatoties vēsturē, Nīče satricināja Kanta prāta kritērijus. Jasperss, vērojot šo satricinājumu, meklē jaunus kritērijus un par tādu atrod cilvēka galīgumu, kas īstenībā uzrāda apstākļus nāvei kļūstot par kritēriju, jo tās priekšā grūti samelot. Taču vai apzinātas eksistences labā cilvēks ir gatavs sevi konfrontēt robežsituācijās? Jasperss gana nopietni pievēršas robežsituāciju noskaidrošanai. Šis viņa filosofijas aspekts ir guvis īpašu rezonansi 20. gadsimta filosofijā (eksistenciālisms, eksistences filosofija) un joprojām ir gana aktuāls temats, kuru aprobē mūsdienu filosofija.¹⁰³ Jasperss izpelnījies cieņu un ir saglabājis savu aktualitāti mūsdienās, domājams sava godīguma un darba tikuma dēļ. Viņa filosofija nekalpo nevienam, bet tikai cilvēkam, tā ir iespējama katram un aicina iepazīt un piedzīvot sevi, turklāt, tā ir strukturēta ar lielisku un skaidru valodu, kas savā praktiskumā ne mirkli nenogurdina un ļauj katram iepazīt filosofiju kā beznosacījuma mīlestību un kā saprātīgi izvērstu apzinātu eksistenci.

Jasperss piedāvā robežsituācijas kā mīlestības īstenojumu, uzdrošinoties konfrontēt sevi ar tām. Jaspersa gana paradoksālais piedāvājums ir beznosacījuma mīlestība tātūtibā (sev atbilstoša, noteikta būtme), kas šeit ir pretstats bailēm, proti, galēji nepanesamos un neskaidros brīžos, kurus pavada bailes un nepatika, Jasperss iesaka neapstāties un novērtēt savas būtmes gatavību īstenībai. Cik vērtā ir katra paša radītā appasaule un cik droša tā ir. Robežsituācijas tādējādi pilda arī zināmu kritērija uzdevumu.

Robežsituācija piederas eksistencei (eksistences apziņai) tāpat kā situācijas aptveramas apziņas imanencē. Robežsituācijas cilvēks tomēr uztver citādi - kā ikdienišķas situācijas, kuras tiek aptvertas ar zināmu aprēķinu un plānu. Robežsituācijas katalizē būtību un atsedz dzīves nosacījumu dimensiju, ko neizsmēļ cilvēka bioloģisko un sociālo vajadzību shematizācija, kuru nevar izprast, izmantojot vien protokolteikumus un aprēķinot situācijas bilanci. Jasperss šādi iezīmē iespējamu eksistences aptvērumu, no kā izriet, ka savu patību var pieredzēt, piedzīvojot robežsituāciju un pārbaudot sevi tajā.

Jasperss lēcienu (2.1.1.) skaidro kā pasaules redzējumu no patības skatpunkta, kas ir abstrahējusies no pasaules pielikumiem un paļaujas dzīves vedumam ar mērķi nepalikāt kailā būtībā vai objektīvā komunikācijā. Tas ir sevis uztvērumus pāri visam lietišķajam un patības

¹⁰³ **Jasperss, K.** *Ievads filosofijā*. (Vairāk par aktualitātem skat.I.Šuvajeva komentāru un grāmatas ievadu)

aptvērums bez nosacītas būšanas cilvēk pasaulē. Darba otrajā nodaļā apskatītas patības variācijas objektīvajā, jeb patiesajā pasaules redzējumā, un kā izraušanos no tā minot vienpatību. Tādējādi īstenojas patība, kas ietver visu un ir ziņa visam.¹⁰⁴ Šāda sevis apziņa ir vientulības pieredzēšana (2.1.5.), kas vedina eksistenciālas komunikācijas līmenī. Lēciens īsteno sevis apzināšanos un rada patību kā drošu esamību pasaulīgajā. Šāda vienpatība ir būtmes izejas punkts¹⁰⁵ un nav vis nebeidzama: tā nav tikai būtības skatpunkts, pasaules uzskatu izejas punkts, bet arī pasaules iesavināšanas process. Lēcienā un sevis pozicionēšanā rodas gatavība piedzīvot pasauli visīstienākajā veidā. Vienpata būtība ļauj apzināties gatavību robežsituācijām un būtu pārsteidzīgi pieņemt to kā vienkārši skatījumu uz būtmi. Jaspers šādā veidā demonstrē nākamo lēcieni eksistences izgaismošanā. Eksistences iespējamība dzimst brīdī, kurā šķietami nesatricināmas zināšanas atsvešinās un cilvēks sastopas ar savu būtmi. Pasaule nav tikai zināšanu spriegums, bet arī satricinājums savas patības īstenošanai. Viss uztvertais un pasaulē esošais nav gluži pametams un ignorējams, bet gan tas, kas veido katra paša appasuli un eksistences iespējamību reizē arī savas patības īstenošanos. Robežsituācijas no ikdienišķām situācijām atšķiras ar to, ka to pārvarēšanai jāpārvar, iespējams, citādi bezspēcīgā, šķietami, zināmā patiesībā ieslīgusi, šeitbūšana.

Jaspers, izklāstot eksistences izgaismošanu, uzsver caurredzamības (2.1.) nozīmi, šajā gadījumā situācijas caurredzamību¹⁰⁶, saskaroties ar to. Situācijas vadība īstēni iespējama, cauri redzot un kontrolējot savu pārliecību tajā. Bailes un pārdzīvojumi rodas, saskaroties ar neziņu dažādās robežsituācijās. Vienīgais glābiņš var šķist sev tīkamu nostalgisku tēlu projekcijas vēsturiskumā, taču tas reizē ir arī iemesls bailēm un neziņai. Tas situāciju nedara pārredzamu, jo pati situācija jau ir sarežģījuma sākotne. Vēsturiskums ar savu, šādā gadījumā neganto dabu – radīt pārliecību, izrādās nav viss, tas neļauj eksistenci domāt pilnībā, kā būtības iespējamību. Šādi, izgaismojot necaurredzamu robežsituāciju, lēciens, vientulību zinošu esamību, ievirza pašapzinātā eksistencē, nevis zināšanu pasaulē. Aprakstot dažādas situācijas un skaidrojot cilvēka gara lēcieni pārpasaulīgajā, Jaspers vienmēr uzsver iespējamību vai gatavību īstēnai eksistenciālai komunikācijai, īstēnai eksistencei kā iespējamībai. Jāuztur nepārtraukta gatavība pieņemt savu izvēli. Pašapziņa gatavo to, kam būt eksistences īstēnojamībā un jebkurš izgaismojums vai lēciens ir tikai ceļa sākums paštapšanā. Tapšana ir process, un Jaspersa filosofijā to pavada lēcieni. Nomināli trešais lēciens (2.1.1.), kurā robežsituācijas būtme interesē kā eksistences iespējamība: tā vairs nav galīga interese par

---

¹⁰⁴Jaspersa gadījumā zināšanas ir *Erkenntnise*, kas drīzāk ir izpratne un izziņa, kas savukārt rada un saglabā zināšanu gūšanas kustības iespaidu.

¹⁰⁵Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*.S. 205.

¹⁰⁶*Ibid.*, S. 205.

situāciju vai notikumu ikdienas dzīvē, bet gan būtiska interese par savu eksistenci – par sevi tajā. Eksistences iespējamības īstenojums tad arī būtu saucams par šo trešo lēcieni. Lēciena laikā cilvēks nokļūst uz robežas, piedzīvojot šeitbūšanas pāreju, uz eksistenci, uz sevi kā īstenu izgaismotu (pašizprastu) un tad īstenu (apzinātu). Dzīve tādējādi rādās kā paša būtība, jeb apzināta eksistence. Izteikums „Es pats” iegūst pavisam jaunu jēgu. Katrā ziņā katra paša dalība ir nosacījums savas eksistences īstenošanā un apzināšanā.

Kopumā Jaspersa piedāvātajos trīs lēcienos iezīmējas ceļš no būtmes uz īstenu eksistenci; pirmais lēcieni ir pasauli aptverošs, otrs - jau ir kā eksistences izgaismojums, un, ar trešo, būtme īstenojas apzināta eksistence. Visi īstenojumi Jaspersam tiek pavadīti filosofējot, sākotnēji par pasaules ainu, tad izgaismojot eksistenci un pēcāk iesavinot to, piedzīvojot pašam savu šifru. Saskaņā ar īstenību paša būtme tiek izraudzīta vientulībā un tādējādi tā ir patības vērtība, paša būtmes īstena noteiksme – citādi tā nevar kalpot savas patības īstenojumam. Savas patības aptveršana un īstenošana joprojām pastāv kā iespēja, ja tā nenostiprinās cilvēka dzīvesziņā, tā joprojām paliek kā iespējamība, kā iespējamība pagājībā.

Eksistences izgaismojums ar filosofisku domāšanu rada telpu patībai un pārliecības artikulēšanai, citādi tās ir vien nojautas un tikai iespējamība. Nepiedaloties savas patības īstenošanā, arī patība eksistenciālā līmenī joprojām paliek tumša un neizprotama.¹⁰⁷ Ar filosofēšanu eksistences izgaismojuma noskaņās gan jāuzmanās, jo tas var radīt tīksmi un radīt noslēgtu īstenību, tā būtu vien eksistenciālā domāšana, taču ne *pašas eksistences iesavināšana*. Neattīstīta un nepiedzīvota īstenība var palikt vien kā pārejošs satricinājums bez transcendentālas apskaidrības. Visiem minētajiem soļiem un procesiem, tieši tādējādi, piemīt praktiska un dzīva būtība: Jaspers nebūt neaizraujas ar teorētisku konstrukciju radīšanu. Viņa koncepcija un iztirzājumi par apzinātu eksistenci ir balstīti uz novērojumiem un praksi, tāpēc ir dzīvotspējīgi cilvēk pasaulē. Apzinoties un pieņemot savu patību, rodas nešķirama pasaules uztveres divdabība, kas nozīmē ne vien būt un eksistēt pasaulē, bet arī sevi izgaismot tajā – aptvert savu patību jeb būtmi. Šāda uztvere uzskatāma par gara spēju un iespēju neizsīkt robežsituācijās, taču jāatceras, ka tas viss bez atvērtības un katra paša dalības nemazina varbūtību iekļūt pozitīvu faktu slīkšņā. Jāatzīst, ka apzinātas eksistences līmenis arī Jaspersa filosofijā paliek gana neskaidrs un īstenojas kā pārliecība un piedzīvota īstenība, kas pretēji pozitīvai un faktiskai pasaules uztverei sniedzas pāri pasaules uztveres robežām.

Robežsituācijas uzrāda patības perspektīvu: tās pieprasa visu, un tās patstāvību kā arī uzrāda alternatīvas un lauž aizspriedumu radītās pasaules konstrukcijas. Pašapziņa, robežsituācijās aptverot savu eksistences vēsturiskumu, padziļina vienpatībā rasto pašapziņu savā būtme. Jaspers tādējādi netieši norāda uz zināšanām kā atcerēšanos, uz zināmu

---

¹⁰⁷ Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 207.

dvēselisku viedumu, kas, respektējot pasaulīgumu, dod iespēju apzināti būt, nevis vienkārši eksistēt. Tā ir kā būtība viņpus laba un ļauna, kura izriet no Jaspersa filosofijas izrietošās apzinātas eksistences iespējas.¹⁰⁸ Robežsituācija Jaspersa filosofijā ir dzīves notikums, kura priekšā apstiprinās vai noskaidrojas ikdienas komunikatīvās situācijas un to nozīmes. Tās uzrāda cilvēka gatavību sava galīguma saprašanai mūžības priekšā. Par to, kas Jaspersa filosofijā ir robežsituācija, H. Zāners izsakās sekojoši: „Jaspers uzrāda divas iespējas kā cilvēks var īstenot savu nepastarpināmo, neaizvietojamu patību: 1. piedzīvojot robežsituāciju un 2: eksistenciālā komunikācijā ar kādu citu cilvēku.” [„...für Jaspers letztlich zweigrundsätzliche Möglichkeiten gibt, wie der Mensch seine jeweilige Existenz bzw. sein unvertretbares eigentliches Selbstsein verwirklichen kann: 1. Im Erleben von Grenzsituationen und 2. in der existentiellen Kommunikation mit einem anderen Menschen.”]¹⁰⁹ Kas pastiprina cilvēka tapšanu kā dinamisku procesu, kas ir katra paša domu un darbu ietekmēts. Tas ir apzinātas eksistences veikums, jo pieprasa saprašanu un gatavību. Robežsituāciju pienesums cilvēka patības tapšanā un stiprināšanā ir izgaismojums, kas notiek saskaroties ar savas eksistences robežām, un atklāj perspektīvas. Tās ir domājamas iespējas, kuras kļūst redzamas vien jautājot par būtmes noteiksmēm, Katra situācija ir no kaut kāda veselumu norobežots apstākļu kopums. Veselums, no kura kā atdalāms šis atsevišķums ir tikai iedomājams. Tādējādi situācijas noteiktais raksturs rodas, atdaloties no domājamā vispārējā. Eksistences robežsituācija apjaušama tad, kad noteiktā vispārīguma daļa cilvēkam kļūst par šauru. Aptvert vispārīgo ir patības tapšanas process un iespēja, iespēja kvalitatīvi palielināt telpu savai būtībai. Noteiktajam kļūstot par īpašu un atsevišķu vispārējības ietvaros, iespējamā būtme eksistencē kļūst par būtmes aicinājumu, tādējādi radot apzinātas eksistences noteiksmes.¹¹⁰ Noteiktību var uzskatīt par noteikti apzinātu eksistenci, kas izpaužas katras situācijas robežu aptvērumā.

3.1. Eksistences noteiktība robežsituācijā

Apzināta eksistence atklājas kā nešaubīga būtība jeb aicinājums. Pasaule, ar tajā esošajiem dotumiem, savā noteiktībā veido katra paša formāciju – appasauli, kas atbilst katra gribai un varējumam. Situācijas, kuras pieredz patība, gūst saspīlējumu to iekšējā pretestībā. Situācijas pretestība, ar ko jāsaduras, kā neapejama konfrontācija izvēršas saspīlējumos. Robežsituācijas relativizē noteiktību un, vērsot uzmanību, savai noteiktai būtībai, Jaspers

---

¹⁰⁸Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 210.

¹⁰⁹Saner, H. *Zur Dialektik von Einsamkeit und Kommunikation bei Karl Jaspers*. S. 53.

¹¹⁰Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S.211.

apraksta¹¹¹ vairākus priekšstatus, kuros var ieviesties maldi un novirzes savas patības apzināšanā. Kā iespējamu negatīvu situācijas saspīlējuma efektu, Jaspers min līdzcilvēku padarīšanu par līdzekli. Negatīvais ir cilvēku kļūšana par materiālu pasaules mašīnēriju, lai nodrošinātu vienkāršu funkcionēšanu. Otra lieta, kurā Jaspers saskata iemeslu nemieram un robežsituāciju saspringumam, ir dzīves izlutinājums. Dzīve var tikt aprūpēta un būt atkarīga no šiem pielikumiem, ka cilvēka laime un prieks kļūst tieši atkarīgi no pierastajām rūpēm. Aprūpētais gluži vienkārši šādā dzīvesveidā ir atkarīgs, bez jebkādas alternatīvas patstāvības. Vienā brīdī pastāv tikai telpa aprūpei, kura tad nu, lai arī paša panākta, tomēr paliek bez komunikācijas.

Par trešo pretestības noteiksmi uzskatāma dvēseles pieredze, kas top saskarsmē ar autoritāti, kas ir analoga ar iepriekšējo – lutināšanas gadījumu un, kopumā, nozīmē zināmu atkarību un pieradumu. Brīvība šādā dotumu kopumā pavīd, un noteiktā veidā tiek iepazīta. Tādā veidā caur apmācību un iedzīvošanos var rasties jausma par savu brīvības un patības īstenošanu. No šādiem apstākļiem izriet ceturtais saskarsmes lielums – gars, kas komunikācijā tiek pilnīgots. Iepazīstot beznosacījuma patstāvību un saglabājot savu ieskatu par kāda mērķa atbilstību, tā var palikt vienpusēja un bez komunikatīvām robežām. Šādā gadījumā nedarbojas pierunāšana, autoritāte vai suģestija, bet gan pašpietiekama piekrišana pārsteidzošajam. Saprātīga būtne tādējādi nokļūst bezrobežu dialektiskā pārdomu laukā.¹¹² Katra šāda saskarsme būvē noteiktību caur attiecīgās situācijas pretestību. Dzīve pretojas, nosacījumi ieviek savā loģikā; dzīve izvēršas citādi kā gaidīts, dvēsele ir pretrunā ar savu sākotni.¹¹³ Jāsecina, ka robežsituācijas ir kā aizķeršanās, kā pretestības izjūta. Lai tiktu ar tām galā, ir jābrūpējas par noslēgtu patības sistēmu. Nezināmie un nejaušie elementi, kuriem iekļūstot patības sistēmā tās nenoslēgtības dēļ, ir uzskatāmi par robežsituāciju inscinētējiem. Neiespīlēta patība top, pārvarot šo nosacījumu režģi. Tā ir brīvības un izvīles demonstrēšana – pārvarēt neērtības. Šāda brīvības izpausme iezīmē divus domājamus robežsituāciju tipus, kurus Jaspers uzdod par ideāliem robežgadījumiem.

Pirmais gadījums ir kā pilnīga pakļaušanās dzīves materiālam, jeb būtmei kā dotai matērijai. Tā ir kā ārēja objekta vara pār būtmi, kas iespiežas tajā, veidojot to, ieviešot priekšstatus. Šī ārējība un objekts pastāv savā necaurskatāmībā un neapejamībā. Paša vara šādā gadījumā saglabā savu pretējību objektam. Otrs gadījums ir kā pilnīga un lietišķa gara uztvere, kas patību ieviek apziņas izgaismojumā starp absolūti neatkarīgiem metiem, patība, turpretim, nekā nealkst, jo konstrukti ir vienoti un patstāvīgi savā uztvērībā. Paša vēlmes

---

¹¹¹Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 211.

¹¹²*Ibid.*, S. 212.

¹¹³*Ibid.*, S. 212.

atkrīt savā pretestībā. Tā ir gara caurstrāvota kopība iekšējības brīvības izpratnē.

Noteiktība par robežsituāciju būtu uztverama vien caur pašas eksistēšanas neaptveramo dzelmi. Šāda būtības dzelme vēsturiskā noteiktībā nav vienkārši dota ar vēsturiskuma apzināšanos¹¹⁴, tā sākotnēji tiek īstenota ar eksistences izgaismošanu. Orientēšanās šādās situācijās nozīmē apzinātu un izvēlētu eksistenci. Tā ir zināma būtības brīvība, kura uzplaiksnī, atmetot ārējo objektu pretestību, pilnībā pārvaldot tos un ārējie meti nespēj ietekmēt patību priekšā stāvošo sarežģīto iemeslu dēļ, piemēram, neziņa, bailes u.c. Īstena brīvība saskarsmē ar šādām situācijām gan piedzīvojama eksistences vēsturiskumasākotnējā transcendencē un tādējādi aptvertā patībā. Veidojas svārstīga, taču tomēr izejas pozīcija izvēlei par kādas pašbūtības pārvaldīšanu. Kādas pašbūtības stāsts par to, kā ir īstenībā, atklājas vien šādās situācijās. Tas uzskatāms par robežsituāciju pienesumu apzinātas eksistences iedzīvināšanā. Apzināta eksistence robežsituāciju priekšā izrādās par īstu vērtību, kas Zānera pētījumos izskan kā tēze par ētikas un morāles klātbūtni Jaspersa filosofijā, kas ir gluži pieņemami un jebkurai filosofiskai sistēmai atbilstoši. „Mums robežsituācijā svarīgi atzīmēt, ka Jaspers, neskatoties uz slikto situāciju iespaidu un negatīvajām emocijām, kas varētu būt šīm situācijām klātesošas, to visu pasniedz pozitīvā noskaņā” [*Für uns ist am Begriff der Grenzsituation wichtig, dass Jaspers dem Erfahren von Grenzsituationen trotz aller bedrückenden und negativen Emotionen, die damit verbunden sein mögen, letzten Endes einen positiven Akzent gibt.*“].¹¹⁵

Robežsituācijas varbūtējais pienesums ir brīvības īstenošana vai piedzīvošana ārpus objektīvās appasaules. Noteiktības izmantojums situācijas risinājumā tikai daļēji atklāj vispārīgo. Citiem vārdiem sakot, cilvēks nodarbojas ar faktiem jeb pierādījumiem, kuri liecina par īstenā klātbūtni, šīs pieliktās liecības var prasa daudz spēka, taču arī liecina par veselo. Lai arī robežsituācijas cēlonība nav pārvarama, tomēr cilvēkam, redzot iespējamo eksistenci, tās izgaismojumu caur šādu situāciju, rodas iespēja izvēlēties savas patības noteiksmes. Objektīvā pasaulē sastopami lielumi joprojām ir būtiski komunikācijas mēdiji. Eksistences brīvība funkcionē kā visaptverošais un pamato vai skaidro kādu izvēli: katra šāda veida pašnoteiksme kļūst pieņemama vai noraidāma.¹¹⁶ Tik tālu, kamēr katrs ir vispārīgā gadījums, adekvāto un spaidīgo darot, patība ir jūtama nemierā, arī ar laika zudumu. Tikai un vienīgi izcelsmē no noteiktas robežsituācijas prieks kļūst par piepildījumu, jo tā iemesls ir cēlies savā patībā, tā ir atbilstība, saprotamība un mierinājums īstenošanās. Tiklīdz patība domā un rīkojas pēc vispārīgā parauga, tā tiek pakļauta alkām, kuras vilina salīdzināt un mērīt. Taču cilvēkam esot

¹¹⁴Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 214.

¹¹⁵Saner, H. *Zur Dialektik von Einsamkeit und Kommunikation bei Karl Jaspers*. S. 54.

¹¹⁶Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 214.

un apzinoties savu vēsturiskumu, ir iespējama miera sajūta savā patībā, atmetot vēlmi salīdzināt. Kopumā Jaspersa filosofijā lietotā noteiktība [*bestimmtheit*] ir saprotama arī kā aicinājums, kas liecina par patības noteiktību kā sava aicinājuma izvēli. Tāda iespēja, kā ierasts, Jaspersa filosofijā nav kādas noteiktas teorijas pielietošana, bet gan atbilstība, kas tiek pārbaudīta, piemēram, kādā no noteiktiem robežgadījumiem.

3.1.1. Izcelsme

“Nevaru sevi domāt kā absolūtu sākumu; es netopu pats; es aptveru sevi kā sākotni, kad es sev pats esmu, bet noteikti esmu savā izcelsmē.” [*Ich kann mich nicht als absoluten Anfang denken; ich schuf mich nicht selbst; zwar ich ergreife mich als Ursprung, wenn ich ich selbst bin, aber ich bin bestimmt in meiner Herkunft.*]¹¹⁷ Tajā pastāv sava zināma iespējamība, taču tas sevī neiekļauj pilnīgi visas iespējas.¹¹⁸ Šādā veidā izcelsme liecina par stingru savas patības izpratni objektīvā appasaulē. Izcelsmē un vēsturiskumā veidojusies pasaules aina var nostiprināties un veidot zināmu būtmes pietiekamību. Pastāv iespēja savu izcelsmi objektivizēt kā sākotni, proti, aptvert savu izcelsmi. Tādā objektivizācijā atklājas visas dzīves laikā aptveramās saistības, kas ir vecāki, sociālais statuss, izglītība. Taču tas viss neatklāj īstenu izcelsmi. Ir redzams vien bezrobežu tapšanas process, kas nav gluži nepārprotama būtības izcelsme. Vēsturiskuma nestais pamatojums slēpjas neredzamajā un tajā pašā laikā robežsituācijā, tas ierobežo, taču ir iztapīgs. Jaspersa filosofija apgalvo, ka ir vērts saglabāt sevi, apzinoties savu izcelsmi, jo balstoties tikai savās saknēs, absolutizējot tās, var rasties grūtības ar patības pašnoteikšanos.¹¹⁹

Jau KR Jaspers pieskaras tēmai par cilvēka tapšanu un samērojamību. Bērns kā jauns cilvēks nevar neņemt vērā vecākus kā iespējamu pirmo samērojumu. Augot vecāku gādībā, rodas nojausma par atbildību, un viņi var kalpot kā piemērs iespējamai eksistencei. Jebkurā gadījumā tiek apzināta piederība, kas caur pietāti un izcelsmi paliek kā patstāvīgs mets savas patības veidošanā un apzināšanā. Tādējādi pieaug savas eksistences apziņa vienkārši, piedzīvojot līdzatbildību.¹²⁰

Noteiktie nosacījumi, katra situācijā, laikam ejot, sastopami cits pēc cita. Kam būt, jeb par ko tapt, ir iespēju aptveršana un izmantošana saskarē ar dažnedažādiem gadījumiem dzīves procesā. Gadījumi un potenciāls izriet no sociāliem un ekonomiskiem apsvērumiem. Šie apstākļi zināmā mērā nosaka katra izvēles un turpmākās iespējas. Nejaušas un neskaidras

¹¹⁷Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 215.

¹¹⁸*Ibid.*, S. 215.

¹¹⁹*Ibid.*, S. 215.

¹²⁰Marsh, J. *Hegel, Kierkegaard, and Structure of a Spirit-full Self*//Quodlibet Journal, Vol. 5 Nr. 4, October 2003. Pieejams tiešsaitē: <<http://www.quodlibet.net/articles/marsh-self.shtml>> (Skat. 10.05.2016)

robežsituācijas mēdz pārsteigt, kas var izraisīt pilnīgu neziņu, līdz ar ko arī jautājumus par nejaušību un nepieciešamību būt attiecībās. Jasperss neslēpj, ka cilvēks meklē mierinājumu, raugoties skaidrot notikumus un meklējot vārdus starp nejaušību un liktenīgu nepieciešamību.

Apziņa aktuālajās robežsituācijās izpaužas vismītiskākajos veidos, tādējādi eksistences izgaismošana ir būtiska tikai katram pašam. Nozīmi iegūst tādi lielumi kā laime, liktenis un citi, kas attiecināmi uz mītisku vai gara pasaules izpratni. Tādējādi rodas katram pašam izprotams savā ziņā objektīvs pasaules skatījums. K. Jasperss atsaucas uz I. Kanta redzējumu, kurš, tādus lielumus kā liktenis un laime, redz kā plašus un vispārīgi izprotamus fenomenus, taču bez jebkāda saprātīga pamatojuma.¹²¹ Tieši šo *mītisko* lietu uztvērums dod iespēju skaidrot to devumu katram pēc saviem ieskatiem. Lai arī, piemēram, veiksmē kopumā ir skaidra, tomēr tā ir daudz un dažādu transformāciju nesoša situācija. Gremlējoties savā vēsturiskumā un tā nestajā noteiktībā, noskaidrojas, ka liktenis nav nekas ārējs, bet gan katra paša iekšējība, kas jāmīl un, tādējādi, tajā gūstama savas eksistences ziņa, kas savukārt veido labu pamatu apzinātai eksistencei. Vēsturiskuma apzināšanās likteņa apziņai ir nopietni tverama būtmes īstenošanās procesā.

Vispārīgais katru sevišķo veido, jeb demonstrē kā īpašu un privātu gadījumu, kas veidots pēc vispārīgā taču paliek sev nesvarīgs. Jasperss šajā sakarā izceļ vispārīgā veseluma nozīmi, kas savpatīgi ir vienots un absolūti īpašs patības īstenojums. Katra indivīda atsevišķie apstākļi un apsvērumi, iesavinot stabilo vispārīgo, padara to par mediju par apstākļu un nosacītā nesēju, kas tad arī veido izvēles gaisotni, pašnoteikšanos un apzinātu eksistenci.¹²²

Jāsecina, ka robežsituācijas ir pieņemamas brīvi, tajās apzinātā eksistencē. Robežsituācija var kalpot kā pārbaudes forma apzinātai būtībai. Robežsituācijas uzrāda katra paša ievingrinātu vai kā citādi bet uztvērības kapacitāti – sava veida atvērtību

3.1.2. Robežsituācijas praksē

Kā jau uzsvērts šīs daļas sākumā, K. Jasperss tiek dēvēts par robežsituāciju domātāju.¹²³ Robeža noteikti ir viens no būtiskākajiem terminiem, kas raksturo K. Jaspersa filosofiju. Robežu pieņemšana katrā ziņā palīdz iesavināt K. Jaspersa filosofijas ceļu. Robežas, noteikti, varam skatīt Jaspersa filosofijā kopumā kā struktūras pazīmi.

Heidelbergas medicīnas universitātes profesors Tomass Fukss ir viens no mūsdienu pētniekiem, kurš īpaši norāda uz K. Jaspersa robežsituāciju apraksta praktisko nozīmi.

¹²¹ **Jaspers, K.** *Philosophie II, Existenz erhellung*. S. 217.

¹²² *Ibid.*, S. 218.

¹²³ **Fucks, T.** Lekcija pieejama tiešsaitē:

<<https://www.youtube.com/watch?v=5bVDdA5y918&index=1&list=PLKZk7dO-VJtkD5nCpiq8RwykXkTp-1VRc>> (Skat.09.05.2016)

Robežsituācijas K. Jaspersa kontekstā lieliski uzrāda filosofiju kā procesu, kas ir katra paša tapšana un filosofēšana. Ko nozīmē Jaspersam pašvara? Vai tā varētu būt sevis apzināšanās ar atbildību un mērķiem? Vai to drīzāk varētu saukt par dzīvu dzīvi, kas atbilstu procesam, cilvēka tapšanai un filosofijai kā dzīvesziņai?

Dzīvesziņa, kura nozīmē nepārtrauktu gatavību un atvērtību. Gatavības augstākā izpausme ir K. Jaspersa filosofijā izmantotie šifri kā *transcendences valoda*.¹²⁴ Šifrus Jasperss piedāvā kā zīmes, kā katram savas un kas joprojām var palikt valodā neizsakāmas. Tā savā ziņā ir transcendences valoda, tas ir, visa dotā un pasaules aptvērums tik daudz, cik apzināties tā esamību, un savu iesaisti vai dalību tajā. Šie Jaspersa šifri jeb zīmes, kurām nav obligāta atbilstība cilvēk pasaulē, uzrunā cilvēku vai arī atgrūž – atbaida. Tādā veidā cilvēks nokļūst izvēles priekšā par apzinātu eksistenci. Katra atsevišķa saskarsme ar robežsituāciju ir atsevišķs gadījums, taču viss liecina, ka apzinātas eksistences īstenošana dotu iespēju īstenot patību, un visdrīzāk jau, ka laimīgu vai kādi citādi vēlamu apstākļu piedzīvojošu cilvēku.

Runājot, un domājot par robežsituācijām, kā arī pieļaujot to iespējamību, jāatzīst, ka runa visdrīzāk ir par neaptveramo. Jājautā vai robežsituācijas ir tik smagas cik neziņa par sevi, jo tās atšķiras no ikdienas situācijām tieši ar to, ka nav skaidrojamas, un tām nav atrisinājuma receptes. Ikdienu ir situāciju pārpilna un uz katru no tām kāds var attiecināt kādu skaidrojumu vai teoriju, taču robežsituācija ir nepateicīga teorijai un nepakļāvīga kādam - visiem derīgam skaidrojumam, turklāt tā nepāriet, un nebūtu arī pārdroši teikt, ka ir neizbēgama. Atšķirībā no otrās nodaļas Jaspersa komunikatīvo situāciju izklāsta šajā nodaļā, turpmāk tekstā, tiek pievērsta uzmanība atsevišķām robežsituācijām, kā arī tam kā robežsituācijas neizbēgamība parādās un izapužas praksē (t.i., apskatot dzīvē notikušos un esošos pieredzes piemērus). Par kritēriju īstenībai un par piemēru robežsituācijai ir izvēlēta nāve. Nāves kā robežsituācijas gadījums ietver visus jau iepriekš minētos būtiskos apstākļus un noskaņojumu cilvēk pasaulē. Nāve tiek uzskatīta par neizbēgamu, bieži vien saistāma ar cilvēcisku traģēdiju. Tā ir notikums, kas paliek teoriju neskarts, un zināšanas par to ir tikpat pārejošas kā situācijas cilvēkam, un cilvēks mūžībai.

Vai ir kāda nozīme vēsturiskumam? Jā, noteikti ir, jo cienīt likumu pirms sevis un pieklājīgi neapiet visu, kas uzskatāms par ikviena priekšdarbu, ir cienīgs sākums sevis rastai būtībai aktuālajā laikā. Par to, ko nozīmē būt cilvēkam, Jasperss piedāvā savu ass laiku un katra individuālu interesi par sākotni. Jasperss, aplūkojot trešo lūzumu punktu¹²⁵, raksturo to kā laiku, kurā dažādās pasaules malās šķietami neatkarīgi varam iezīmēt brīdi, kurā cilvēks iekšēji spēj pretstatīt sevi visai pasaulei. Cilvēks ir gatavs pievērsties savai sākotnei. Jasperss

¹²⁴Salamun, K. *Karl Jaspers*. S. 143.

¹²⁵Jasperss, K. *Ievads filosofijā*. 96. lpp.

par ass laiku dēvē tādu laiku, pēc kura ir konstatējama paradigmas maiņa. (Šo trešo lūzuma punktu izceļot un pieminot kā laiku, kurā pasaule piedzīvo garīgu izaugsmi.) Šis laiks ir tas, kurā cilvēks apzinās būtību jeb būtmi kopumā. Cilvēks iespēj sevi pašu baisās un neaptveramās pasaules priekšā. Ir cilvēks ir prasības, šajā gadījumā pēc būtmes kritērijiem. Nekas no minētā, proti, transcendence, būtme nav tveramas lietas, tās ir un paliek neaptveramas, tāpēc robežsituācijām ir tik būtiska nozīme cilvēka alku (pēc savas izziņas) mierināšanā. Savu būtību pasaulē cilvēks aptver robežsituācijā, brīžos, kuros nav rutīnas un ievingrinātas vai gluži vienkārši ikdienišķas situācijas.

Arī T. Fukss piemin cilvēka tendenci veidot savu drošības vairogu pret pasauli [*Gehäuse*].¹²⁶ „Jaspers terminu [*Gehäuse*] lieto „Pasaules uzskatu psiholoģijā” kā saistītu ar dalību pasaules ainas veidošanā uzrādot funkcionālu perspektīvu. [*“Jaspers setzt den Begriff des (Gehäuses) in der Psychologie der Weltanschauungen mit jenem des (Weltbildes) in Beziehung und nimmt dabei teilweise eine funktionalistische Perspektive ein.”*]¹²⁷

Šis vairogs šķietami pasargā ikdienā, taču robežsituācijas priekšā tas ir bezspēcīgs. Tādējādi, plīstot šim pēdējam patības aizsargājošam valnim, parādās eksistenciāla robeža. Šāda vairoga iesavināšana apkopo cilvēka pasaules uztveri un nodrošina zināmu izejas pozīciju un morāli komunikācijā ar pasauli. Robežsituācija konfrontē cilvēku paša noteiksmi – kas ir kas, jo objektīvā pasaulē veidotā drošība tieši robežsituācijās paliek zūdamībā. Minētā vairoga izpratne Jaspersa filosofijā uzrāda, ka cilvēkam ir vajadzīga zināma un visticamāk, ka tieši sev zināma pasaules uztvere, kuras ietvaros tad arī notiek katra psiholoģiskie procesi: prieki, skumjas un dzīves veduma bilance. Vērtējot robežsituāciju satricinājumu cilvēka dzīvē, svarīgi ir apzināties to, ka seku aptveramību, daudzējādā ziņā, nosaka katra individuāla gatavība un patības patstāvība. Katrā ziņā pašdomājošai un pašatbildīgai patībai būtībai robežsituācija varētu arī neradīt smagas un žēlabu pilnas dvēseles sāpes. Ar pašdomājošu būtību, šeit vislabāk iedomāties Kanta „pilngadīgu pašdomājošu” cilvēku.¹²⁸

Kopumā ir jāņem vērā arī tas, ka izteikts jūtīgums un nepatstāvība pat ikdienišķās situācijās var radīt baidus pārdzīvojumus. Cilvēkus nomoka neziņa, kā arī mierina zināšanas. Par kādām zināšanām var runāt Jaspersa gadījumā? Tās noteikti nav domātas zinātniskas, ar kurām var operēt - zināt vai nezināt. Jaspers piedāvā zināšanas, kas ir gluži praktiskas un kuras varētu pat saukt par izziņu, kas drīzāk pieprasa iepazīšanu. Tas labi iederas Jaspersa

¹²⁶Terminu [*Gehäuse*] Jaspers pārņēma no sava priekšgājēja Maksa Vēbera [*Max Weber*], kurš to izmantoja kā zināmu racionālu pozīciju un praktisko dzīvi raksturojošu apzīmējumu savā sociālajā filosofijā. K. Jaspers savukārt šo terminu izmanto kā norādi uz zināmu antropoloģisku un funkcionālu pamatu cilvēka tapšanas procesā.

¹²⁷Stelzer, H. *Von Max Webers Gehäuse-Metapher zum Gehäuse-Begriff bei Karl Jaspers* // *Studia Philosophica* VOL. 67, 2008. Jahrbuch der Schweizerischen Philosophischen Gesellschaft, S. 306.

¹²⁸Jaspers, K. *Ievads filosofijā*. 88.lpp.

skatījumā uz cilvēka spēju filosofēt, saprotot tādu dzīvi kā procesu un nepārtrauktu saskaršanos ar pretmetiem.¹²⁹

Jaspers dzīvi savā filosofijā nedemonstrē kā vieglu un noteikti rāmu, bet gan drīzāk kā tādu, kura ir laimīga tikai, ja tajā piedalās katrs pats. Uz šāda fona tiek demonstrēta patība, komunikācija un, visbeidzot, apzināta eksistence. Svarīgāka par jebko citu izrādās tieši pašizpratne. Jaspers, pieminot nāvi kā iespējamo robežsituāciju, izšķir to, cik būtiska ir ziņa vai neziņa par to, kā arī to, ka vienkārši faktiska nāves zināšana nav gluži robežsituācija.¹³⁰ Kamēr nāves fakts ir vien dabiska rēķināšanās tajā nav robežsituācijas, tajā nav gluži šifri un transcendentāla apzinātas eksistences uzruna. Nāve kā robežsituācija nekad nav vispārīga tam, kas to piedzīvo. Īstenas patības apzināta eksistence tādējādi katram rodas savā veidā, sev saprotamā šifrējumā, pieredzot būtmes robežu, jeb savu galīgumu cilvēks savā ziņā gūst izpratni par eksistenci, tā kļūst iespējama apzinātā veidā, turklāt nāves priekšā cilvēka eksistence (apzināta būt varēšana) atbrīvojas no neīstiem, mānīgiem īstenības domājumiem. Nāve kļūst par robežsituāciju katram savā veidā un katra paša vēsturiskumā. Ir jā saglabā atvērtība, lai iesavinātu paša apzinātu eksistenci.¹³¹ Nāves pieredzējums, vai tas būtu savas tuvošanās, vai tuvinieka, nav pārvarama ar kādu zināmu un saprotamu paņēmienu – par vienīgo glābiņu uzskatāma situācijas pieņemšana savā apzinātā eksistencē.

H. Zāners uzsver, ka robežsituāciju koncepts ir aicināts uzrādīt katra individuālās būtmes, jeb šajā gadījumā būt varēšanas robežas.¹³² Robežsituāciju kontekstā izriet jautājums par cilvēka tapšanas maksimumu. Iespējamo pilnību. Lai arī šo tēmu nav paredzēts iztirzāt šī darba ietvaros, tomēr tas uzrāda vairākus būtiskus un papildinošus aspektus, kas jau šobrīd, pieteikto pētījumu veikšanai, ir nepieciešami. T.i., ņemot vērā to, ka nav vienotas dzīvesziņas laimīgai dzīvei un šis darbs veikts par tādu nezinot. Cilvēks ir pierādījis, ka var ne tikai domāt vai iecerēt sev tīkamo, bet arī piedzīvot. Tāpat kā atšķiras katra rīcība un spriedumi dažādās situācijās. Kas kopumā liecina, ka jāvērsas pie katra atsevišķām uztveres spējām un izpratnes, kas tad arī būtu savas appasaules veidojošs faktors, kas nozīmētu izjautāt savu beidzamību, jo tā šķiet pieņemama, taču ne visai saprotama, pat biedējoša, kā arī brīnīties par neaptveramo mūžīgo, kurā raugoties trūkst vārdu, ir tikai sava sapratnes kapacitāte un pārdomas, drīzāk saruna sevī vai savā nodabā.

Cilvēks patiesajā komunikācijas dimensijā, kuru varam dēvēt arī par realitāti, mēdz atsaukties un rast savu novietojumu apstākļos. Abstrahējoties no šiem apstākļiem, paliek pats:

---

¹²⁹Jaspers, K. *Ievads filosofijā*. 5.-10.lpp.

¹³⁰Jaspers, K. *Philosophie II, Existenz erhellung*. S.110.

¹³¹*Ibid.*, S. 224.

¹³²Saner, H. *Zur Dialektik von Einsamkeit und Kommunikation bei Karl Jaspers*. S. 53.

tas lielums, kas komunicē, ir patība. Tādējādi iespējams raudzīt katram savu īstenību, nevis appasaules piedāvāto, jeb nosaukto. Robežsituācija vienkāršojot – abstrahē cilvēku un *iemet* to stāvoklī, kurā vienīgais skaidrojums ir šifri.

3.2. Transcendences iespējamība un pamatojums

Darba gaitā tika apskatītas un izvērstas dažādas komunikācijas formas, pārsvarā objektīvā līmenī. Tādā veidā raksturojamas cilvēka ikdienas situācijas, caur kurām katrs īsteno savu patību. Jaspersa filosofijā, šī ikdienas komunikācija saglabā savu nozīmi, jo tā ir neizbēgama sociālā sadzīvē. Taču iesavinot savu patību un apzinoties savu novietojumu būtībā, ikdienas komunikatīvie līmeņi var rādīties, kā izsmeļami, jo satricina patību robežsituāciju priekšā. Rodas jautājums, kā lai nosaka prāta un transcendences attiecības?

„Transcendences struktūra ļauj to skaidrot kā vienreizēju procesu. Tāpēc tradicionāla teoloģijas un valodas prakse ar vislabākajiem nolūkiem šajā sakarībā lieto Radīšanas jēdzienu.” [*Die Struktur der Transzendenz lässt sich als einzigartiger Prozess explizieren. Die traditionelle theologische und religiöse Sprache verwendet daher in unserem Zusammenhang aus guten Gründen Begriff der Schöpfung.*”]¹³³

Šeit jāpiemin, ka H. Zāners komentē Jaspersa terminu „robežsituācija”, attiecinot to uz Jaspersa agrīno darbu “Pasauluzskatu psiholoģija”, kurā tā skaidrota kā apstākļu kopums, ar kuriem jāsaskaras cilvēkam. Tie ir apstākļi, kuri ir neapejami, un cilvēkam gluži vienkārši tie kļūst par dzīves neizbēgamu notikumu. Zāners atzīmē robežsituāciju nozīmi cilvēka dzīvē, kā jaunu iespēju, kā tādu, kas mudina īstenoties pavisam citā līmenī. Robežsituāciju patības konfrontācija atklāj cilvēka kontrastu, uzrāda filosofu cilvēkā.¹³⁴ Te sakņojas gudrības meklēšana un gudrības ceļš atšķirībā no zinošā, kuram šķietami pieder zināšanas. Tas izsaka arī Jaspersa pārliecību par filosofiju.

Iepazīstot savas iespējas un saskaroties ar savas patības robežām, tomēr neizpaliek neziņa vai viss ir aptverts, vai tas ir tas kas cilvēkam dots? Ar šādu norādi Jasperss ievada savas filosofijas trešo sējumu. „Noteikta būtība ir zināma. pašam savas būtības pamatnoteiksmes nosaka kategorijas. Tālab secīgi izriet zināma patības aptveršana: būtība kā apzinātais un domājamais, kas parādās kā daudzdimensionāls priekšstats. Taču patība ar to nav pilnībā iesavināta.” [*Als bestimmtes Sein ist es wissbar. Die Grundweisen seines Bestimmtseins zeigen die Kategorien. Deren Aufstellung macht in der Logik die seins weisen ausdrücklich bewusst: das Sein als Gewusstsein und Gedacht sein wird in seinen Verzweigungen und seiner*

¹³³Rentsch, T. *Transzendenz und Vernunft: Wielässt sich ihr Verhältnis heute bestimmen?* // Studia Philosophica VOL. 67, 2008 Jahrbuch der Schweizerischen Philosophischen Gesellschaft, S.54.

¹³⁴Jaspers, K. *Ievads filosofijā*. 26. lpp.

Vielfältigkeit gegenständlich. Aber das Sein schlechthin ist damit nicht erschöpft.”]¹³⁵

Savas būtmes apzināšanās un patības iesavināšana neaprobežojas ar noteiktu brīvību un komunikāciju ar citiem. Pāri komunikācijai un brīvībai, kas noris apzinātas eksistences pavadīta, tiecība savā patībā ir jau transcendence pāri eksistencei, kas apzināta, dod iespēju transcendencei. Savas patības noskaidrošana ir būšana ar apzinātas eksistences raksturu, kas ir ceļš transcendencē un filosofiskā metafīzikā.¹³⁶ Aptvert un priekšstatīt sevi kā īstenību pilnīgā beznosacītība Jaspersam nozīmē novērtēt sevi un pamatot transcendencē, kas ļauj noslēgties savā vienībā, jeb īstenotā patībā. Transcendence ir iesavināms kritērijs, jo tās valodu uztverot, cilvēks demonstrē un apliecina savu līdz tam uzturēto atvērtību un gatavību zināt jeb izprast sevi. Tāda ir īstena patība. Pretējā gadījumā priekšstatot sevi transcendencē un gūstot izbīli, vai jebko citu nepatīkamu - nesaprotamu un nezināmu. Noskaidrojas, ka sava patība ir vēl sveša un tikai priekšstatāma, mērojot to objektīvās vērtībās un pielīdzinājumos.

Īstenojums transcendences iesavināšanai ir iespējama pašpietiekamība, kas ir apzinātas eksistences gana precīzs raksturojums. Jaspers transcendenci attiecina uz ikviena iespējamību. Transcendence, lai arī netverama, ir īstenība eksistencei – izzinātajam. Zināšanu kategorijās transcendences šifru valoda ir un paliek ilūzija. Izriet vien tas, ka katra paša kailā būtība var saistīties ar pasauli komunikācijā, var iestatīt savu patību vienpatībā, kas eksistences izgaismojumā var kļūt par īstenu un noslēgtu patību, kas īsteno apzinātu eksistenci. Jāuzsver īstenības noskaidrošana transcendences rezultātā un atceroties to, ka īstenība ir tā, kas vieno, lai cik nepakļāvīga tā būtu objektīvās un patiesās pasaules ikdienišķam protokolam.

Jaspersa filosofijā transcendence ir secīgs solis pēc objektīvās pasaules apgūšanas, pēc patības nosaukšanas tajā. Robežsituācijas cilvēkam norādījušas patības robežas un attiecību appasaule. Transcendence ir vēlams pasaules uztveres punkts, kas piemīt apzinātai eksistencei un tās izgaismošanā. Patība, kura īsteno transcendentu būtību piedzīvo apzinātu eksistenci, kas ļauj abstrahēt appasaules objektīvo dimensiju neieslīgstot priekšspriedumos. Der atcerēties arī to, ka Jaspers ne uz mirkli nenoniecina cilvēcisku sadzīvi, komunikāciju un ikdienu. Svarīgākais ir appasaules galīguma apzināšanās, tās patiesie lielumi, kā arī spēja pieņemt mūžības vēsti. Tās ir kategorijas un kategoriska domāšana, kas saglabā un uztur patību objektīvā patiesībā. Kategorijas, lai arī noder laimes aprakstīšanai, ir tās, kas ietur domāšanu zināmās spīlēs un attur no absolūta, līdz ar to filosofēšana un pasaules pretmetu izpratnepaliek ierobežota. Skaidrs, ka arī tādā pasaulē var dzīvot un runāt par laimi darīt lietas, kas ir patīkamas un labvēlīgas, taču izpaliek tā laime, kas nāk līdz ar skaidrību par savu sūtību

¹³⁵Jaspers, K., *Philosophie III Metaphysik*. S.1.

¹³⁶*Ibid.*, S. 3.

pasaulē. Jaspersa filosofijā transcendentā domāšana panākama, domājot par nedomājamo.¹³⁷ Tā ir vienkāršota izpratne par transcendenci, taču paskaidro tās nozīmi un domājamās konsekvences Jaspersa filosofijā, proti, Jaspers aptver transcendenci trīs sfērās, kuras ik katra ir ar savu zināmu domāšanas formu un kategorijām. Tās ir: (1) lietiskums, (2) īstenība un (3) brīvība, taču skaidrojot transcendentālas domāšanas dialektiku filosofš arī atsauca uz Kanta spriedumu par to, ka viss domājamais ir un paliek cilvēka prāta¹³⁸ iespēju robežās un katrs mēģinājums rast atbildes uz šķietami neatbildamiem eksistenciāliem jautājumiem paliek neatbildēts. Neatbildēts ar cilvēkpasaulē lietotām kategorijām, taču pārliecība par būtmes brīvību un pārliecība par neatbildēto īstenību iesavināma caur šifriem jeb zīmēm, kas ir mūžības sasauce ar apzinātu eksistenci. Kopumā savas patības iesavināšana un apzinātas eksistences īstenošana, saskaroties ar robežsituācijām ir gatava transcendencei un šifru pieņemšanai, un savas skaidrības piedzīvošanai.

3.3. Šifru valoda

Šifru būtība Jaspersa filosofijā ir transcendencē iesavināta ziņa par pasauli. Tā ir skaidrības noteiksme, kura iespējama apzinātas eksistences gadījumā. Šifri kā valoda nav jāsaprot kā faktiski dzirdama vai redzama valoda, bet gan kā transcendences uzruna būt varošajam. Nozīme un atbilstība objektīviem pašbūtības kritērijiem ir faktors, kas jebkuru tādu ziņu saglabā īstenības līmenī, taču nesniedzas šifru un mūžības sfērā. Kurts Salamuns piedāvā šifrus saprast kā metafiziskus simbolus un nepretnostatītu *transcendences valodu*.

Turpmākās rindkopas par šifriem kā transcendences valodu ir paredzēta kā ieskats un tālāka filosofijas iespējamība, bez pretenzijām niansēti iztīrīt šifrus. Šī tēma maģistra darba sakarā svarīga ir tikai tās novietojuma un secīguma patības un komunikācijas attiecībās Jaspersa filosofijā. Patības un komunikācijas īstenojums, nonākot saskarē ar robežsituācijām un transcendenci, nonāk pie šifru būtības. Tiem visiem raksturīga ir to nosacīta pastarpinātība un transcendences valodai raksturīgā neatbilstība objektīvai uztverei. Šifrus varam uzskatīt par transcendentālu vēstījumu patības tagadnei, taču tie jānošķir no objektīviem simboliem. Tiem objektīvā pasaulē nav nozīmes.¹³⁹ Lai arī tie vērsas pāri objektīvām kategorijām Jaspers piedāvā to izprašanu trīs dialektiskos veidos, kuru izpratnei un aptveršanai atslēga ir patības pieredze un katram veidam pielāgojama sava valoda.¹⁴⁰

Kā pirmā Jaspersa šifru skaidrojumā noteikta transcendences nepastarpināta „uzruna”,

¹³⁷Jaspers, K., *Philosophie III Metaphysik*. S. 38.

¹³⁸*Ibid.*, S. 43.

¹³⁹Jaspers, K., *Philosophie III Metaphysik*. S.141.

¹⁴⁰*Ibid.*, S.132-140.

kas par būtību liecina ar šeitbūtnes pazīmēm. Tā ir savas patības pašapziņa un apjēgta sevis konstatācija laikā un telpā. Jaspers šo *valodu* sauc par metafizisku pieredzi, kas joprojām paliek kā pieredze savā patībā, bez objektīvas izpratnes par to. Šādai pieredzei iztrūkst arī sekojoši pierādījumi un ar nozīmi atpazīstami skaidrojumi. Tā drīzāk ir sava vēsturiskuma pieredzes tradējuma, kā atsevišķā, iekļaušana vispārīgajā.

Kā otrā šifru valoda izšķirama savā dalībā par vispārīgu saprotama. Tā ir atbalss transcendences valodai, jeb šifriem. Šifru uztvērumš šajā gadījumā iegūstams, kā tēli un domas. Jaspers šo otro valodu attiecina uz mītu pasauli. Svarīgākais šajā izpratnē šī maģistra darba nolūkam ir respektēt objektīvās pasaules satuvinājumu transcendences uzrunai, kas cilvēkam izpaužas mīklainu un mītisku būtību priekšstatos. Tā drīzāk ir sakrāla prakse, kas, piemēram, pielūgsmes objektus uztur objektīvā pasaulē un mīklainus, piemēram, viņpasaules tēlus ietver objektīvajā pasaulē un attiecas pret tiem kā īstenību. Tādējādi mīklains priekšstats caur transcendentālu tā īstenojumu kļūst par īstu arī ikdienišķā tagadnīgumā.

Kā trešo valodu Jaspers piedāvā spekulatīvu valodu, kas visu šifros domājamo korelē ar iepriekšējo pieredzi, taustoties pēc zināmas analogijas. Domājamais par šifriem pats rādās tikai kā daudzveidīgi izrunājams simbols. Analogiju meklējumi transcendences šifru skaidrošanā ir uzskatāmi par trešo – spekulatīvo valodu. Spekulācija pati ir šifrēta un neuzrāda nekādu transcendentu būtības priekšstatu, kas nozīmē to, ka tā ir nefiksēta valoda un katram vienam būtme ir redzama savas būt varēšanas spēkos.

Šifru valodu un iespējamās dialektikas, lai arī nav paredzēts izvērst un iepriekšējās rindkopas ir veltītas tikai termina – „šifrs” izpratnei, kas ir nozīmīgs elements apzinātas eksistences īstenošanai. Apzināta eksistence ir patības stāvoklis, kuram pieder caur transcendenci saskarties ar šifru vēstījumiem – īstena patības klātbūšana. Šifru lasījums kopumā saprotams kā no patības neatkarīgas būtmes iesavinājums, kas īsti iespējams tikai apzinātas eksistences gadījumā.¹⁴¹ Šifru valodas mudina apzinātu eksistenci un ir kā būtības atbalss būtme. (Pašbūtība un īstenība verificējas tieši šifru uzrunā.) Paši šifri gan nav tik vienkārši verificējami, jo tie ir tikai katram pašam nolasāmi un ar katra paša atbildību par iesavināto, īstenojami. Šifru izpratne, kā norāda Jaspers, nav domāta katram un nav panākama tiem, kas nezina sevi.¹⁴² Lai arī cilvēks var apzināties sevi un izprast savu novietojumu objektīvā pasaulē, tomēr mieru savā esībā tas gūst transcendencē, un pastāv risks zaudēt pašam sevi, nekultivējot savu būtību, neuzturot apzinātas eksistences dzīvesziņu, kas ir nepārtraukta cīņa un atvērtība. Jaspers izvērš eksistenciālu kontemplāciju, kā iespēju, kā sevis aptveršanu pasaulē un nezināmo atvedinot no to iekļaujošā zināma šifru lasījuma.

---

¹⁴¹Jaspers, K., *Philosophie III Metaphysik*. S.150.

¹⁴²*Ibid.*, S. 151.

Apkopojot Jaspersa izvērsumu par šifriem, var secināt, ka to izpratnei nepalīdz nekādas receptes un formalitātes. Tiešu šifru izpratnei nepieciešama un vērtā ir būtība. Būšana dzīves kustībā, piedaloties tajā, ar savu patību top skaidras šīs citādi neizprotamās un, grūti, vai pat neiespējami, pierakstāmās liecības. Atcerēsimies Jaspersa kritēriju laimīgam cilvēkam, šim liberālajam tipam, kuram raksturīga pietiekamība un miers. Tad nu izriet augstvērtīga dzīvesziņas iespēja, kuru Jasperss pasniedz kopā ar fantāziju un apzinātu eksistenci, un darbīgumā tās nosauc par eksistenciālu kontemplāciju.¹⁴³ Tāds ieskats zināmā mērā demonstrē visu šajā darbā apskatīto patību izaugsmes un, turklāt, arī cilvēka tapšanas ceļu. Apzinoties savu patību un iesaistoties pasaulē, vērojot to un izzinot, cilvēks iesavina zināmu pieredzi, kura nodrošina iespējas nezināmo atvedināt no sev zināmā, kas raksturojama ar fantāzijas iesaisti, kas ir orientēšanās pasaulē.

Kopumā patība ir zināšanu krājums un ideju, kā arī fantāzijas izcelsme vienlaicīgi, kas apstiprina darba gaitā izteikto secinājumu par to, cik svarīgi ir zināt pirmkārt sevi. Un, pieņemot, ka laimīga cilvēka viens no nosacījumiem ir skaidrība savā pasaules ainā, tad šifru lasījums, lai arī bez, tam paredzētas mācību programmas, ir zināms risinājums. „Caur fantāziju eksistence rod mieru savā būtībā; šifri ir pasauli apskaidrojoši.” [„*Durch Phantasie findet Existenz Ruhe beim Sein; Chiffre ist Weltverklärung.*”]¹⁴⁴

---

¹⁴³*Ibid.*, S. 152.

¹⁴⁴*Ibid.*, S. 154.

Noslēgums

Maģistra darbā „Patības un komunikācijas attiecības Karla Jaspersa filosofijā” tiek pētīta attiecība starp patību un komunikāciju. Abi lielumi skatīti attiecībā uz cilvēku komunikācijā, atsaucoties uz Jaspersa izteikumu, ka katrs ir pats tikai kopā ar citiem. Turklāt, komunikācija un patība, kas tika izvērstas Jaspersa filosofijas kontekstā, lai noskaidrotu Jaspersa filosofijas izejas pozīciju. Dotā uzdevuma risinājumam maģistra darba autors pirmajā nodaļā norādījis uz tā laika filosofijas vēsturisko situāciju, kā arī Jaspersa filosofisko ideju izcelsmi.

Maģistra darbam pievienots pielikums, kurā iekļauta saīsinājumu uzskaitē un maģistra darbā lietoto terminu skaidrojumi. Šāds pielikums veidots, lai lasītājs saprastu kā vārdi un termini lietoti maģistra darbā, jo pastāv iespēja, ka autora vārdu skaidrojums var atšķirties no ierastā. Pielikumā iekļauti arī tādi termini, kuriem nav viennozīmīga tulkojuma latviešu valodā. Eksistences filosofija, jo sevišķi Jaspersa kontekstā, izjautā pēc valodas pietiekamības un tās robežām, tāpēc autors izmantojis pielikumu, lai precizētu katra tur iekļautā vārda pareizu nozīmi maģistra darbā.

Lai iezīmētu Jaspersa filosofijas novietojumu 20.gs. filosofijā, maģistra darba autors pirmajā nodaļā iekļāvis nelielu ieskatu filozofijas vēsturē un atsaucies uz personām, kuras ietekmējušas Jaspersa filosofijas izaugsmi. Jasperss no Kanta pārņem būtmes apziņu, pašdomāšanu, kā arī transcendenci, tāpat arī Jaspersa filosofijā nojaušama morāles klātbūtne. Arī Kirkegors Jaspersu aizkustina patības jautājumu risināšanā. Nīči Jaspers uzskatījis par īpašu izņēmumu un seko viņa godīgumam un paškritikai. Pirmā nodaļa sniedz ieskatu par ietekmēm uz Jaspersa filosofiju un sagatavo pamatu tālākam darba izklāstam.

Otrajā nodaļā autors veic Jaspersa komunikācijas filosofijas hermeneitisku analīzi, pievēršot uzmanību patības izaugsmei, kura no kailas būtības, caur komunikāciju ar citiem, piedzīvo eksistences izgaismošanu. Šajā nodaļā maģistra darbā tiek ieviests nošķīrums starp patiesību un īstenību, patiesību attiecinot uz objektīvo, un īstenību uz subjektīvo jeb, precīzāk, uz intersubjektivitāti, kas veido katra atsevišķā pasaules ainu. Objektīvais ir patiess, to var pierādīt un par to var vienoties, taču īstenais ir neatsverams apzinātas eksistences īstenošanā. Šajā nodaļā tiek apstiprināta arī Jaspersa filosofijas noskaņa, kurā ikviena komunikācijas forma uzskatāma par vērtīgu, jo jebkura komunikācija attiecas uz cilvēka dzīves telpu. Komunikācijā ar citiem cilvēks veido savu dzīvi. Laimīgas dzīves priekšnoteikums ir tai gatava patība, un Jasperss to savā eksistences filosofijā skata kā instrumentu savas dzīves orientēšanā. Jasperss patību piedāvā skatīt kā funkciju, nevis tehniski pēta tās iespējamo

sastāvu. Tas parāda Jaspersa filosofijas pienesumu patības un pašapziņas jautājumu risināšanā.

Otrajā nodaļā, vienpatības izklāstā lasāms paradoksāls fenomens, proti, lai īstenotu komunikāciju kopībā, patībai jāapzina sevi savā vienībā. Otrajā nodaļā skatīti arī komunikācijas pārrāvuma draudi, situācijas, kurās risks uzrāda īstenības tuvumu. Jaspersa filosofijā tādā veidā iezīmējas robežsituāciju būtība. Par svarīgu papildinājumu, otrās nodaļas nolūkam demonstrēt patības izaugsmi, autors tajā izvērsis Kirkegora referātu par dēmonisko, kas izklāsta brīvas gribas būtību.

Trešā nodaļa maģistra darbā tika veltīta darba secīgam noslēgumam. Otrajā nodaļā skatītās komunikācijas formas, lai arī saglabā mērķi - apzinātas eksistences iesavināšanu, tomēr ir nepietiekamas patības īstenošanai visaugstākajā, eksistenciālas komunikācijas līmenī. Rodas jautājums, par to, kas ir aiz visa objektīvā un patiesā. Jaspersa filosofija piedāvā iespējas, kuras izvērstas trešajā nodaļā. Autors tajā skata robežsituāciju, kā iespēju apzināt patības robežu. Jāsecina, ka robežsituāciju domāšana Jaspersu padara par oriģinālu 20 gs. domātāju. Robežsituācijas Jaspersa filosofijā attiecas uz patības apzināšanos un ir saistāmas ar cilvēkam raksturīgu pārdzīvojumu klāstu, taču autors Jaspersa robežsituāciju domāšanā saskata derīgu analītisku paņēmienu arī citu fenomenu pētniecībā, piemēram, vienmēr noskaidrot pētāmā priekšmeta apjomu, kas veicina precīzāku metožu izvēli un secinājumu kvalitātes pieaugumu. Viss, kam ir sākums, domājamas arī beigas, tāpēc šāda robeždomāšana ļauj izvairīties no kļūdām, kas rodas neskaidra pētāmā objekta apjoma dēļ.

Trešajā nodaļā patības noskaidrošanai autors apskata arī Jaspersa filosofijā secīgos īstenošanās soļus. Runājot jau par noteiktību, turpinājumā apzinātai eksistencei, autors piedāvā transcendences iespējamību, kas, savukārt, atklāj šifrus kā metafizisku valodu. Pēc patības noteiktības noskaidrošanas, tā ir uzskatāma par gatavu apzinātai eksistencei. Visa darba garumā autors saglabā domas virzību tuvu Jaspersam, kas ir iemesls tam, ka darba secinājumu daļā netika iekļautas noteiktas pamācības vai teorijas par to, kā īstenot apzinātu eksistenci.

Kopumā var secināt, ka patībai un komunikācijai ir savstarpējas attiecības, turklāt ar izaugsmes potenciālu, kuras darbā skatītas Jaspersa filosofijas kontekstā, kas piešķir šo attiecību izklāstam dažādas eksistenciālas noteiksmes. Patība ir svarīgs elements cilvēka tapšanā, jo bez komunikācijas tā neīstenojas. Jaspersa filosofija izdzīvo spriedzi starp tām un rod atbildi komunikācijas un patības attiecībām, proti, eksistence ir komunikatīva, un cilvēks grib saprast eksistenci un tā ir saprotama katram savā ziņā, savas patības īstenojumā ar citiem.

Literatūras saraksts

Avoti

Jaspers K. *Ievads filosofijā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003.

Jaspers K. *Nietzsche und das Christentum*. Bielefeld: Buchbinderei Klemme&Bleimund, 1938.

Jaspers K. *Philosophie. Vierte auflage. II. Existenz erhellung*. Berlin: Springer Verlag, 1973.

Jaspers K. *Philosophie. Vierte auflage. III Metaphysik*. Berlin: Springer Verlag, 1973.

Jaspers K. *Psychologie der Weltanschauungen*. Berlin: Springer, 1925.

Jaspers K. *Existenzphilosophie. Drei vorlesungen gehalten am freien deutschen hochstift in Frankfurt A.M.* Berlin: Thormann&Goetsch, 1956.

Jaspers K. *de Gruyter Studienbuch. Nietzsche*. Berlin; New York, 1981.

Sekundārā literatūra

Heffe O. *Kants un pašdomāšana*. Rīga: LU FSI, 2011.

Hesle V. *Filosofijas tagadnes krīze*. Rīga: FSI, 2010.

Kant I. *Anthropologie in pragmatischer Hinsicht*. Stuttgart: Reclam, 2008.

Kants I. *Praktiskā prāta kritika*. Avots: Pagātnes domātāju darbi. Rīga: Zvaigzne, 1988.

Kirkegors S. *Slimība uz nāvi*. Rīga: Ad verbum, 2013.

Miron R. *Karl Jaspers: From selfhood to being*. Amsterdam-New York: Brill, 2012.

Nietzsche F. *Ecce Homo*. Munchen: C.H.Beck, 2005.

Nietzsche F. *Jenseits von Gut und Bose*. Leipzig: Printed in Germany by Amazon Distribution, 2000.

Peach F. *Death, Deathlessness and Existenz*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008.

Salamun K. *Grosse Denker. Karl Jaspers*. Munchen: Beck, 1985.

Saner H. *Jaspers*. Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, 1970.

Vēvere V. *Eksistence un komunikācija /Sērena Kirkegora filosofija//* Filosofiskā bibliotēka,

2006.

Vēvere V. *Sērens Kirkegors: būt un vēstīt*//*Filosofiskā bibliotēka pētījumi*. Rīga: FSI, 2011.

Raksti

Hybašek E., Salumun R. *Jahrbuch der Osterreichischen Karl Jaspers - Gesellschaft*. Wien: VWGO. 1988.

Moran D. *Immanence, Self-experience, and Transcendence in Edmund Husserl, Edith Stein, and Karl Jaspers*// *American Catholic Philosophical Quarterly*, Vol.82, No.2, 2008.

Studia Philosophica. *Glaube und Wissen: zum 125 Jahre Geburtstag von Karl Jaspers*. Red.Hugli A., vol.67, Basel: Schwabe, 2008.

Vēvere V. Kirkegora komunikācijas koncepcijas//*Filosofija* Nr.2. 1999.

Interneta resursi

Ashman I., Lawler J. *Existential Communication and Leadership*. SAGE Publications (Los Angeles, London, New Delhi, and Singapore) Vol 4(3): 253–269, 2008. (Online)
<http://www.islingtontherapy.net/uploads/5/3/7/0/5370659/existential_leadership.pdf>

Blackshield, Anthony R., *The Importance of Being: Some Reflections on Existentialism in Relation to Law*. (1965). *Natural Law Forum*. Paper 105.
(Online)<http://scholarship.law.nd.edu/nd_naturallaw_forum/105>

Marsh J. *Hegel, Kierkegaard, and Structure of a Spirit-full Self*. *Quodlibet Journal*: Volume 5 Number 4, October 2003. (Online)<<http://www.quodlibet.net/articles/marsh-self.shtml>>

Rodrigues C. *Communication in Theory and the Problem of Communication according to Karl Jaspers*. (Online)<<http://snphilosophers2005.tripod.com/constancio.pdf>>
<<http://plato.stanford.edu/entries/jaspers/>>
<<http://plato.stanford.edu/entries/existentialism/>>

Maģistra darbs „Patība un komunikācija Karla Jaspersa filosofijā” izstrādāts LU
Vēstures un filozofijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Raimonds Šteins / / 18.05.2016.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai
Vadītājs: Asoc. Prof., Dr. phil. Raivis Bičevskis / /18.05.2016.

Recenzenti:

Dr.phil.profesors Igors Šuvajevs. / / ____ .05.2016.

Dr.phil.profesore Maija Kūle. / / ____ .05.2016.

Darbs iesniegts Vēstures un filozofijas fakultātē 18.05.2016.

Studiju metodiķe:

Darbs aizstāvēts Maģistra studiju programmas “Filozofija” gala pārbaudījumu komisijas sēdē

____.05.2016. prot. Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretārs: _____ /Asoc. Prof., Dr. phil. Raivis Bičevskis